SPISY KARLA HYNKA MÁCHY.

Díl první.

V Praze.
Nákladem knihkupectví: I. L. Kober.
1862.

Tisk Jarosl. Pospíšila.

BÁSNĚ.

Dalekáť cesta má!!
Marné volaní!!

Díl první.

V Praze.

Tiskem knížecí arcibiskupské knihtiskárny.

1845.

Mrak až přijde šerý a slunce přikryje jasné,

Až noc v roucho šedé zahalí světy; pouť tu pozemskou,

Cíle dosáhna chodec, dokonám, hrobové mě tu temno

Hrůznou tmou přistře: v nepamět tvou snad neupadnu!

Až zd[illegible]m životě snad více pověsti nenajdeš.

Úvod povahopisný.

Od

Karla Sabiny.

Povahy jednotlivců, o duševní spolukrajanů svých pokrok zasloužilých, dovolují nám nahlédnouti do mravů a způsobů národů i věků. Povahopis osobní, nemáli býti jalovým jen životopisem, pouhým totiž popisováním patrných a nepatrných událostí, z nichžto pospolitý život všední pozůstává, nesmí podán býti co ledajaký zlomek z celku národního života vytržený, anobrž s tímto zůstati v úzkém spojení, aby příčiny a následky, i žiwot domácí a veřejný ním se doplňovaly a vysvětlovaly. Jsouť charaktery, jichžto zvláštnost pozorovatelům obyčejným málo stránek poskytuje ku porovnání s povahami, ježto svět *výstředními* nazvati uvykl, proto že je v obyčejnou kolej ovšednělosti své nijakž vtěsnati nemůže. Postav je, kam chceš, vyrůstajíť a vynikají nad hlavami sprosťáků co vrchové nad pahorky k oblakům se pnouce. Neuznávajíce všedních zákonů řídívají se vyššími záměry, vznešenými účely. Mezi takové osoby náležel i *Karel Hynek Mácha*, mladík plný výstředních myšlének a velikých záměrů, neobmezující se na úzké okresy domácích kolejí.

Málo snad bude Čechoslovanů, kteří by v záležitostech literarních jen trochu známosti majíce, neznali jmeno básníka »Máje«, a mezi nimi bude jich opět málo,

kteří by buď ze spisů jeho, buď také z rozličných pověstí o zláštním, jak se praví, romantickém životě, jakož i o brzké bolestně oželené smrti jeho se nebyli dověděli. Různé však zprávy, dílem z nevědomosti, dílem ze zlé vůle, dílem také z duševní zatemnělosti a obmezenosti jednotníkův povstalé neposkytují jasný obraz, nýbrž stranou, nepravými barvami zohyzděnou podobiznu *Máchovu*; jelikož mezi nejdůtklivější nehody naše i ta náleží, že nevděk spolukmenovců rázné charaktery časem hyzdí a kaceřuje.

Nastaly doby hubených let nejen v literatuře naší, ale i ve všem, cokoliv národnost, ducha i zapomenutou slávu naší osvědčovati mělo. Devatenáctý věk, zavěsiv se na churavý osmnáctý, slabě pokulhával za dávno zašlou skvělou minulostí, i mluvilo se zde i onde o České bývalé literatuře, České národnosti, i o České slávě. Zablesklo se na západě; jakýmsi zázrakem procitnuli jsme i my, národní duch pohyboval křídloma svýma a vzkřísiv se, na vzdor opozdilcům i všem nepříznivcům našim, vdechnul nový život v jarý kmen Čechoslovanský. Povstalo mužův učených, zastávajících věc naši; ozval se hlas mnohého volajícího na poušti, a literatura naše slavila obživnutí své plody rozmanitými. Nad Čechoslovany počalo svítati; národ i učenci, důkladní skoumatelé jazyka a dějin našich, i všickni přátelé opravy hleděli s dobrou nadějí v doby příznivější, očekávajíce jiskru z ducha důmyslného, která by plamenný ráz dodala obživlé literatuře naší. Sem a tam se hledělo, ten a onen sliboval, zde i onde se ukazoval jarý květ na budoucí

pěkný plod, ale ze všech největší naději zbudil *Karel Hynek Mácha*. Jeho »Máj« byl skvělou jitřenkou na obzoru literatury Československé, a obrátil neobyčejnou u nás pozornost obecenstva na nového básníka. Bylť on muž ještě mladý, rázného štíhlého zrůstu, vysokého čela, temnomodrých očí, tmavých vlasů, tváři duševně výrazných a tahů v obličeji ráz český na sobě nesoucích. Mnozí v Praze znali jej dle osoby, málo kdo však tušil, co v sobě chová, aneb pochopil záměr a pud, jakýž mladíka zcela jinými, obyčejným lidem neuvyklými a nepřístupnými kolejemi vedl. Základ neobyčejné povahy jeho pošel dílem z uvyklosti dílem z krve, hlavně však naň působily odporné jemu způsoby života pospolitého, jelikož on vše jen z osobního stanoviště svého pozorovav a soudiv, nikde nenalezal úplného vyplnění svých vznešených přání, svých dalekosáhlých nadějí a svého básnického tušení. On požadoval od života více, nežli tento na svém nízkém stupni poskytnouti může; on byl básníkem a svět, jaký jest, nosí prosaickou tvář.

Nebude snad od času podotknouti prvotné vyvinování se našeho básníka a v minulém a v mladistvém rozkvítání jeho hledati stopu, k pozdějšímu způsobu jeho povahy vedoucí.

Karel Hynek Mácha, narodil se roku 1810 dne 16. listopadu v Praze na Malé Straně z rodičů nehrubě zámožných. Otec jeho, dobromyslný šlechetný muž, pravý ráz bodrého, cizotou neporušeného Čecha, řemesla svého mlynář, přeživ manželku i syna Hynka, zemřel teprv roku 1843 dne 20. února náhlou smrtí, maje let 74.

Na důkaz vážnosti, jakouž tento zchudlý starec, jakožto otec důmyslného básníka našeho u mnohých našinců požíval, budiž podotknuto, že jej mnoho vlastenců mladších i starších ku hrobu doprovázelo.

První věk vyvinování-se našeho *Hynka* padl do let obtížných všem občanům naší vlasti, do druhého totiž desitiletí nynějšího věku. Působení krutých válek na život pospolitý dosti jest známé, než abychom více slov o něm šířili. I na rodičích Hynkových jevilo se břímě zlých časů sklíčující svou moc, tak že přisazujíce skrovné své jmění, úplného nedostatku a zřejmé chudoby se uvarovali. Obtěžující poměry tyto nebyly jim překážkou, *Hynka* k účastenství na prvních základech všeho vědění pobídnouti, a do farní školy u sv. Petra jej posílati. Již co chlapec byl pln života, pohyblivý, skoumavý a v jistém ohledu i pilný žák, jak to pozůstalé školní vysvědčeni dokazují. Ví se o něm, že již v prvním týhodnu školních návštěv celou abecedu dobře z paměti uměl, a ku konci druhého týdnu již vzorně slabikoval i četl. Připomenouti však se musí, že nikdy nenáležel k oněm tichým bledým školákům, kteří bez nadání a ohně, od učitelských nedouků za mravné a pilné žáky držáni, nebývají jiného nic, nežli nedužive stroje svévolnosti sprostoučitelské, a očekávání o sobě zbuzenému v pozdějších letech nijakž zadost nečinívají.

Způsobem obyčejným uplynula mu doba školácká. Po prvních základech odbyl normální školy u Piaristů. Rodičové chtěli jej na řemeslo dáti, dle vůle jeho však mu dovolili, aby gymnasialní študie nastoupil; neboť

Hynek k řemeslu žádné chuti nemaje, zalíbil sobě učení vyšší, a rok po roce ubíhal a nikdy nezměnila se obliba mladíkova. Již i v gramatikálních školách liboval si v čtení rozmanitých kněh, mezi nimiž dobrodružné rytířské pověsti první místo zaujímaly. Tu již brousila se obrazivost jeho na šedých výtvorech básnictví, jalového sice co do ceny, ale působením svým na nezkušenou mysl mladistvou mnohdykráte důležitého. Polomrákota tmavých lesů, soumračné stěny zbořenin hradebních, velebné kobky staveb středověkých, vysoké klenby a tajemné chodby, vše ty malebné obrazy a zsinalé památky dávných věků zašlých, věkův feudalních, jakýmiž paní Radcliffová, Angličanka, a mnozí jiní, mezi nimi zvláště veleznámý Spiess čtenářstvo byli obdařili, to byly předměty, jakéž *Máchovu* fantastičnou mysl vábily. Zalíbení toto přešlo z kněh do života, tak že již co študent v nižších školách často si zatoužil po prostoře, a po očitém pohledu na tyto krásy, jichž se byl v knihách dočetl. I vyšel si často na venek, kde u pozorování a požívání přírody již z mládí se s ní seznámil a spřátelil. Jiné mimo to zalíbení měl v divadelních pokusech. V této zábavě spočívá zláštní a jinošškou mysl nevýslovnou moci k sobě vábící kouzlo. Zdali to kouzlo původ svůj má v tužbách vyšších aneb nižších, komuž lze bez strannosti posouditi? Může být, že pouhá sobělibost a jakási lehkomyslná marnost mnohého z nás popudila, na divadelním jevišti vystoupiti před mnohočetnou společností. Myšlénka, že zrak a sluch všech přítomných na nás se obrátí, a při tom i naděje k vyznamenání-se, a snad

i mnohem více jiných podobných citů hnalo nás k takovému vyražení. Z druhé strany však i jiná toho byla příčina, ne sice u všech, ale u některých, mezi nimiž byl i *Hynek*, že s jakousi náruživou láskou po vystoupení na domácích divadlech toužili. Nadšená obraznost mladistvá hledá průlivu, nemajíc ani síly ani příležitosti samostatně se zjeviti. Jinoch a zláště jinoch vyššími dary nadaný touží po všeliké mimořádné nadobyčejnosti, seznámiv se s pověstmi a bájemi, s osobami ráznými a znamenitými z dob minulých, a zahořev láskou k celému světu, rád by si v opravdivém životě zahrál na tu aneb onu osobu. Znal jsem mnohého, který naplněn byl a nadšen charakterem Schillerova *Maxa* neb *Posy*; a že prosaická pospolitost ano i síla mladíkova i duch jeho často za rozníceném přání zůstal: radoval se, že alespoň v koturnu se časem vyskytá, co v domácím oděvu vyvésti se nedá, a tím na chvíli ukájel mladistvé toužení a po opětném vystoupení bažíval. U mnohých bývá to pak zláštní divadelní nadání, jakási řečnická a mimická vloha, která jej k tomu vede; u našeho *Hynka* jsme ze všeho něco nalezli. Byl totiž ctižádostivým, a časem toužívaje po vyšších věcech nežli život poskytuje, liboval si v neobyčejných charakterech. K tomu také nescházela mu jakási deklamatorská síla a vylíčený afekt. Zalíbení to neopustilo jej po celý takměř život jeho, což později dokázal, vystoupiv několikráte na *Českém* divadle co ochotník.

Nastala doba vyššího študování; jinoch různými obrazy naplněný do gymnasialních škol vstoupil. Pestro-

barevné kvítí obrazivosti jeho počalo se pořádati. Není zde místa posuzovati, jak dalece školní naše tak nazvaná humanitní studia s to jsou, aby zadost učinily i takovému mladíku, který vyšší základy krásného umění i tajemné zárodky pravé humanity již dávno v sobě byl pocítil. To však jisto, že mladík, jeli vyšším nadáním obdařen, alespoň chuti dostane, cosi ouplnějšího v knihách sobě vyhledati, nežli se byl ve škole o věcech sobě zamilovaných dověděl, a tím předepsané školní zaměstnání má tu výhodu, že jinoch *hledá,* a nenasycen vždy více čítá, až přijde k takovým zásadam a náhledům, na něž ani ve snách nepomyslil, a od nichžto vždy dále pokračuje a vždy výše stoupá u vzdělávání sebe samého. To též u *Máchy* se jevilo. Nemohl se nasytiti čtením i skoumáním o věcech krasovědních. Bavě se s rozličnými klassiky, četl bez výboru a s žíznivou dychtivostí, aby nalezl, co by mu za dost učinilo, co by nasytilo tužbu, co by ono prázdno vyplnilo, jakéž v obrazivosti zanechalo pouhé školní učení. Kdož by mu za zlé pokládal, že nejvíce romány a lyrické básně čítal, že dle špatného způsobu našeho vychování, a po zlém zvyku našem na německou literaturu se vrhnul, kde Lafontaine a Klauren, Schilling a Van der Velde a jiní těmto podobní panovali. Není pochybnosti, že se již i ve zláštním zalíbení těch i oněch u vzdělávajících-se mladíků duševní povaha jeví. O tom svědčí i náš básník. Zláštní láska ku přírodě, poutajíc jej ku všemírnému tvorstvu, popouzela jej vezdy nejvyšší krásu a nejvelebnější myšlénky spatřiti vtělené v rozmanitých výjevech přírody, kterážto v něm nejvznešenější

viding budila. Tím dá se též vysvětliti, proč ve spisech Göthových více si liboval, nežli v Schillerových, proč s větším zalíbením se kochal ve plodech onoho mistra, proč v plastické dokonalosti a v tichých hlubinách důmyslných výtvorů jeho, jejichžto půvab pod čarovným pláštěm smyslným spočívá, mnohem raději poblouzel, nežli aby se byl odvážil k nebezpečnému záletu na perutích metafisického skoumání do nadhvězdných říší, do onoho ráje zvelebených mravů, ku chrámu původního světla. Schiller se mu zdál, jak se sám byl ústně projevil, nadšením metafisiky své příliš filosofickým a vzdálen snažení našeho básníka. Göthe byl jeho zamilovaným spisovatelem, tohož mírný, tichý, všepřehledný a všeprohledný zrak, vnikající do všeho, co před ním v jakékoliv barvě a v jakémkoliv poměru se rozprostíralo, zbudil podivení i vábil k následování; že však v tom obdivování největšího podílu měla ona hluboká poesie, ona z nejhlubších útrob lidského života čerpaná myšlénka nesouzvučnosti zvyků pospolitých se zákony přirozenstva, jakováž se ve spisech Göthových způsobem srdce i ducha jímajícím projevuje, o tom pochybovati nelze. Protož také nade všecky charaktery *Máchu* vábila idealní Mignon, i byl se tak zadumal v podivný tento ráz člověctví, že po dlouhý čas obrazivost jeho v koleji Mignony meškala. Náhodou stalo se, že jakýsi obraz, idealní podobizna Mignonina veřejně vystavena byla v jednom skladu uměleckém v Praze. *Mácha* ledva o ní zvěděv, spěchal ji uzříti, a po několik týdnů každodenně nejméně půl hodiny před obrazem tímto strávil, často se vyjádřujíc, že

na zádumčivém zhledu Mignony a na malých perutěch, jimiž ji umělec ne bezprávě byl ozdobil, duch jeho nejklidněji spočíva. Tak se sīlila obrazivost i vzdělával se duch jeho v prostoru, na němžto on sám svým časem rázně vystoupiti obmýšlel Sem však i náleži důležitá ona perioda jeho se vzdělání, kde *Mácha* docela se byl odhodlal zadost učiniti vyšší povinnosti své, a nastoupiti dráhu národnosti. Nebylo mu zde odporovati zpurným zvyklostem, jako mnohému jinému, který od mladictví pouze v cizích pobluzuje kolejích, a vždy jen cizím uvyknuv zvukům, s nemalou obtíží dráhu *českého* písemnictví nastoupiti hodlá; neboť *Mácha*, nadán docela národní povahou, a českým duchem proňat, již od mladictví svého dílem vychováním, dílem zvykem i okolnostmi nevzdaloval se tak příliš českého rázu, by mu bylo odporné bývalo celistvě se mu oddati. Záhy seznámiv se s Hájkovou kronikou, na vzdor uvyklému školnímu vyučování německému, oblíbil sobě i čítání kněh českých, a v okresu tomto vždy dále a dále pokračoval, tak že bez vyššího vědomí klestil sobě dráhu, která pro celou budoucnost stala se předůležitou, a jižto on k dosažení cíle svého za nejpravější uznal. Později nahlidnuv v národní dějiny naše, již s vyššího stanoviště pozoroval vyvynování-se českého ducha, pilně čítal časopisy naše, a ku vzdělání-se v českém jazyku se zláštní oblibou se zanášel spisy Krameriusovými. To byly první základy, na nichž v srdci svém si vystavěl zasvěcený chrám vlastenectví.

Myšlénka vlastenectví nadchnula *Máchu* novým duchem, a srdce jeho zahořelo živějším plamenem. Ono

tajemné soumračné tušení, ono nepokojné se-chýlení od předmětu k předmětu, i nestálé zalétání od světa opravdivého ku světu idealnímu, a naopak, konečně onen pružný své vlastní síly však nevědomý cit a přehybování-se k náruživému rozčílení, nalezlo najednou vlastního průlivu, a vše to spojilo se v jednu myšlénku a v jeden cit horlivého vlastenectví.

V té době se však i básnická žíla již v něm osvědčovala. Počal veršovati; a již v prvních těchto pokusech, ježto za pouhé cvičení uznati musíme, jevil se přece docela zláštní, nad obyčejnost vznešený způsob. Nosilť již na sobě onen ráz prvotního básnění, znak osobní povahy své i pozdějšího způsobu a snažení. Jakasi zádumčivost a těžkomyslnost nedá se ani v pokusech těchto zapříti. Duch mladíka bloudě v polosvětle hleděl kaleným zrakem na pospolité poměry; tichá noc kouzelnými úkazy svými vábila jej více, nežli každodenní život se svou ovšednělostí, více temný hrob nežli skvělá země. Citlivě přilnul k matce přírodě, ona měla mu na otázky odpovídati a ukonejšiti srdce znepokojené tužbami nejasnými. Spoludruhové jeho, že vzdáleni od toho světa, v němž on nejraději pobluzoval, zůstali vzdáleni též od srdce jeho. V jiných se potácejíce kolejích, jiná v sobě chovajíce toužení, na jiných věcech potěšení hledajíce, a vůbec jiný jej nevábící život vedouce zůstali jemu povždy cizími, jakož on jim nepochopitelným. *Mácha* tedy v dobách, které přátelství bývají nejpřístupnější, v nichž se mysl mladistvá nejraději k mysli příbuzné chýlí, zůstal v rozmanitých společnostech přece samoten a bez

opravdivého přítele, který by byl v soucitu s ním a v souzvuku obcoval. V těchto dobách vábilo jej nejvíce cestování po vlasti, tak že, kdykoliv mu příležitost se vyskytnula, blíže neb dále, na venek se pustiv, v krátkém čase skoro všecky ladnější kraje české byl navštívil, a velmi blizce se s nimi seznámil. Tím, a že velkého zalíbení ve společnosti svých druhů nenalezal, přilnul básník náš vždy více a více ku přírodě, a konečně jen tam pravého vyražení nalezal, kde samoten, ve spojení s přírodou vždy sobě věrnou, vždy sličnou, ukonejšující zbouřené city člověka se společenstvem lidu a s poměry jejich nespokojeného, zalétati mohl ve svobodné říše idealů. Jej vábil šumot stromů lesních, hluk bouře, zakalený všemíru na nebesích zrak, však i tiché noční hvězdy, a tichá v oblacích plavba lunina; jej vábil pohled večerního slunce více, nežli veškeré kratochvíle pospolitého života. Jen co poetičného ve společnosti lidské se jevilo, co zvláštním rázem vynikalo, byť by to i nelíčené způsoby sprosté luzy bývaly, pozornost jeho mocněji povzbudilo, nežli ono přetváření a vylíčené jevení-se mravů, jež jsme za zákon pospolitosti a vzájemnosti poznávati byli uvykli. Že však se od povšedního života odchyloval i dráhu vedoucí k dokonalému poznání jeho sobě obmezil, na tom zakládala se ona strannost v pojimání povah lidských, jižto mu mnozí později ne zcela bez důvodu předhazovali.

Nastoupil študia filosofická, a opět nový svět se mu otevřel, i nové poznání zjevily se v jeho po vědomostech práhnoucím duchu. Dosáhnuv zralejšího věku,

nabyl živější obrazivosti, a ráznější povahy. Že se myšlénky jeho pořadaly, že se systematičnějšími a logičnějšími staly, nebylo sice pouze výsledkem učení školního, jemuž se v tu dobu se zvláštní pilností byl oddal, nicméně ale přece silně naň působilo. Se zvláštní oblibou zanašel se s umnicí (logikou), předmět to, jenž každému zajisté, byť by se jakémukoliv učení podal, základem býti musí. Přednášení tehdejšího professora pana Lichtenfelsa, přísnou stručností se nad jiné vyznamenávající, nemalo vábilo našeho *Hynka*, a tím mocněji jej poutalo, čím více poznával, že veškerá vzdělanost, nedostává-li se jí logické spořádanosti, již sama v sobě nedokonalá a vůbec nedostatečná jest, a že člověk bez logiky, jakž se sám byl *Mácha* vyjádřil, jako věda bez soustavy vždy jen na počátku svého se vyvinování zůstavá. Nikdy ale na tom nepřestal, čehož mu jeho učitel byl poskytnul, nýbrž hleděl dále než školní učení dosahovalo, a hlouběji nahlížel v tuto základní vědu, kde mu kniha zadost neučinila, a vlastním skoumáním snažil se doložiti, kde se mu jasnosti nedostávalo. V tu dobu zaměstnával se rád s Markovou logikou, doufaje, že se z ní něčemu přiučí, nejen ohledem na vědu, nýbrž i na vědecký sloh a českou terminologí. V tom samém směru i z podobných příčin vábila jej i vyšší matematika, ne však sama sebou, nýbrž jen co hlavní postředek k bystření ostrovtipu. Láska k logice vedla jej k logičnosti, i v pospolitém životě tak, že i v obyčejném hovoru všemožně se snažil, zákonům jejím co možná zadost učiniti; jakákoliv rozprávka nelogická, byla mu odporná, každá nespořádaná řeč se mu

protivila, a člověk takto mluvicí, jestli zvláštním rázem neb důmyslem se nevyznamenával, působil mu dlouhou chvíli. Veliká tato vada přemnohých často i vzdělaných lidí, kteří z předmětu na předmět přeskakujíce, lehce od hlavní myšlénky, již provesti chtějí, docela se odchylují, a tak k cela jinému přístavu dorážejí, nežli kam byli zaměřili, tato vada přispěla mnoho k oné ironii *Máchově*, ktera jej ani neopustila, kdykoliv s někým v delší hovor se pustil, tak že každodenně duch jeho více od nepříbuzných mu způsobů lidských se vzdaloval. Tím mocněji ale jej vábila stručnost a určitost řeči, s kterou se arci u jiných zřídka kdy potkával.

Podobným způsobem nemohl se později metafisických studií dosti nasytit. Bádání o nejvyšších bytostech pokuď duch lidský k poznání jich se povýšiti může, počalo jej tak mocně zanímati, že se všeho dychtivě chytal, co předmětem hlubokého rozjímání svého učiniti mohl, a cokoliv do oboru učení toho zasahovalo i jemu přístupné bylo. Praktický a plastický duch jeho, naplněn obrazy z velebné přírody, ochraňoval jej před bludnými zálety.

O dušesloví vyjádřil se *Mácha* často v smysl ten, že nejlepší výsledky čerpati se dají z pozorování života samého a slabostí lidských. Jakým způsobem tyto náuky na jeho budoucnost a duševní ráz působily, vyjevilo se později dosti patrně. Mnoho by se ještě dalo říci o poměru jeho k dotčeným vědam, kdyby se to samo v pozdějších jeho způsobech zřejměji nebylo zjevilo, tak že nám nic jiného zde podotknouti nezbývá, nežli událostí z jeho již tehdáž

se pučícího života. V duchu jeho vznikaly rozličné vidiny, a připravoval se onen zvláštní důmyslný ráz jeho povahy. Čtením mnohých krasoumných a zábavných spisů obohacoval obrazivost svou vždy skvělejšími květy, bystřil zrak svůj k poznání pravdy a ku posouzení cizích náhledů a mínění. Ač kritika nebyla jeho zamilovaným předmětem, byly přece úsudky jeho o spisech a o lidech docela zvláštní a nevšední. Toho času seznámil se blíže se spisy Waltera Skotta. Půvabná přirozenost, jakož i historické základy, na něž tento důmyslný Anglik romány své co sochy nesmrtelnosti postavil, zbudili v něm hluboké rozjímání. On nečetl, ale studoval Skottovy romány, rozebíral charaktery s oblibou umělce, a nasycoval se vždy více důmyslnou subtilností, jakož i důkladnou ráznosti romantických — historických charakterů Skottových. Více však nežli romány působily naň Skottovy básně, *panna jezerní*, a přede vším *píseň posledního barda*. Z tohoto posledního plodu uměl některá místa nazpamět a jiná si vypsal; ty výpisky jakož i jiná poznamenání dokazují, že dobré myšlénky jiných nepadly na neúrodnou půdu, nýbrž že v něm nové a příbuzné budily. Ze spisovatelů Českých vábil jej v tu dobu nejvíce Klicpera, jehožto obrazivost, půvabný rozmar, a opravdu český ráz na našeho básníka mocně působily. S velikým zalíbením čítával Soběslava více ale miloval Klicperovy povídky. Často litoval, že se spisovatel tento na pole historického románu neodvážil, kdeby si zajisté byl získal i chvály a zásluhy o literaturu českou, jenž tehdáž k jarejšímu výkvětu proniknouti se snažila. Co toho času v Němcích

z oboru literatury módou bylo, to *Máchovi* neušlo, čital co mu do rukou přišlo, nevyjímaje ani mnohé jalové knihy, a byl spokojen, jestli se s jedinou jenom původní myšlénkou a neb alespoň s ráznou osobností potkal.

Tu nastaly známé veliké proměny po Evropě roku 1830. Mnozí se tehdáž domnívali, že se nové éry slovanské dočkají; ačkoliv se tito v blahém očekávání svém zklamali, přece se zapříti nedá, že právě v těchto dobách ona až posavàde jen v jazykozpytných knihách a filologických vědách zastávaná vzájemnost kmenů slovanských šíreji se v životě samém rozvinula. Jakého účastenství náš básník na těchto pohybech duševního života míval ano míti musel, nechť každý posoudí, komu kdy dopřáno bylo, pozorovati vyvinování-se ducha výstředního a neobyčejně nadaného. *Mácha* začal se pilně polsky učit, a seznámiv se s pěknou literaturou polskou, tak ji sobě zamiloval, že nové plody tehdejších básníků polských, s velikým roznicením čítal, a nimi se vždy více a více srozumíval. Spojení jeho s literaturou vůbec bylo mu nyní již takořka druhým životem. Jak mocně naň ten a neb onen spisovatel působil, jaké převraty tou a onou knihou v duchu jeho se staly, jakých nových přesvědčení nabyl, jak předešlé mínění měnil, to zevrubně popsati, byla by nevděčná práce, an každý duch osudu tomu více méně podléhá. Toho jen podotknouti třeba, co *Máchu* osobně vyznačovalo. Při všem jeho zalétání na pole cizí literatury bylo mu přece nejmilejší pěstovati kvítky domácí; vlastenský jazyk i literatura česká byly

mu více nežli pouhým vyražením, byly mu útěchou, perutí božskou, na níž se vynášel do říší nedohledné budoucnosti, na níž spočíval duch jeho, jako v lůně matčině. Rukopis kralodvorský, a ona purpurová jitřenka nového básnictví slovanského, Kollárova Slávy dcera, Polákova Vznešenost přírody, a zvláště Kamarytovy písně, byly mu nejmilejší zábavou, s útěchou hleděl i na sbírky národních písní slovanských, zvláště českých, jejichžto ráz sobě přiosobiti hleděl, cviče se v způsobu tomto někdy sám pro sebe; později vyšinul se ale z obyčejné koleje následovníkův našeho národního básnictví, říkaje, že jediným a nejdůmyslnějším vzorem básnictví našeho jest sbírka chovaná v tak nazvaném rukopisu kralodvorském.

Cesty jeho, jeho zalíbení v památkách starých hradů, navštěvování krajin, dějepisně důležitých, popuzovaly jej vždy více, aby se v dějepisu samém ohlídnul, s kronikami Českými blíže seznámil, a odtud ku pramenu národnosti naší přímo postupoval.

Že však nastaly živé doby, že takměř celá Evropa se pohybovala, i předměty, jimiž člověčenstvo se zanášelo kvapně se střídaly, že nejen v politickém životě, ale i v umělecké̌m i vědeckém, zvláštní pučení i neobyčejné rozjaření panovalo, uchvátil i našeho básníka tento bystrý proud času, tak že z předmětu na předmět zacházeje, brzy do té, brzy do jiné věci se zamyslil, a v přílišné rozmanitosti života sobě liboval. Nastoupil studia pravnická. Nyní mu nastala doba, v níž se charakter jeho v úplné zvláštnosti své vyvinoval, doba, v níž *Máchova* individualnost z okresu obyčejníků, ne jenom výstředností

svou v pospolitém životě, ale i duševním jeho snažením a skutkami, jimiž dosvědčiti mínil nadání i povolání své, patrně vynikala.

Přichýliv se opět poněkud ku společenství častěji se známými obcoval, ano i k některým důvěrněji a přítulněji se měl; byli to však nejvíce jen osoby, v jejichž povaze a jednaní něco neobyčejného buď tušil, buď v skutku nalezal. Pomněme zde jen na ony, ježto chladná země kryje, a kteří v skutku, ač ne nadáni onou božskou jiskrou, která by jim byla dopřála u vnitř bouřící plamen duševními plody jakéhokoliv druhu osvědčiti, přece naplněni byli vyšší myšlénkou. Byli to rozervanci z příčin důležitých s poměry života svého nespokojení, mladíci, z nichžto každý byl by zasluhoval zvláštního povaho- a životopisce. Byli to charaktery vlastenské, jejich však duše a srdce více k želu nad minulostí, nežli k naději pro budoucnost se chýlily. Jeden z nich jmenoval se Pokorný; byl to zvláštní člověk, nad míru dlouhé suché postavy. Dobrý znatel těla lidského, byl by na první pohled v něm souchotináře poznal. Hlubokomyslný mladík ten hořel ohněm pro svatou věc naší vlasti, jsa pln vznešených záměrů. Rodiče jeho, chudí venkované, přáli si, aby po ukončených studiích stoupil do řehole řádu premonstrátského; že však osud obyčejně člověka jinam žene, než kam on u výletu svém byl cílil, stalo se, že i Pokorný zcela na odpor zámyslům svých rodičů stav svůj změnil. Ledva že první půlletí učení filosofického navštěvoval, byl odveden na vojnu, a přivtělen k třetímu oddělení pluku »Kučera«, tehdáž v Kolíně ležícímu. Po-

korný nepřinesl sebou do nového přibytku svého jiného nic, nežli několik kněh šetrně zachovaných. pro něž v posměch upadl u tupých sprosťáků, vojenských spoludruhů svých, kteří jej mezi sebou úsměšně panem študentem nazývali. Knihy tyto byly Puchmýrovy sbírky dva svazky, pak ruská grammatika od téhož, rukopisu kralodvorského, jakož i básní Kollárových první vydání, básně Agnela Šnaidra, staré letopisy Trojanské a pak staré pojednání Thamovo o českém časoslovu. To bylo veškeré bohatství Pokorného, a na tom více sobě zakládal, nežli na všem ostatním. On prý rozličné věci tropil, dosvědčoval společník jeho; celý čas na žádného nepromluvil, když desátník aneb některý z nižších představených jeho něco přikazoval a nebo z něčeho jej káral, poslouchal mlče, ale s oným vnitřním opovržením, které nám dodává vědomí, že u vzdělanosti stojíme vysoko nad přísným kazatelem. Po několika nedělích vojenského života zemřel na souchotiny. — Tohoto šlechetného mladíka znal *Mácha* dobře a často s ním obcoval. Vlastenectví bylo to pouto, kteréž tyto dvě duše spojovalo, s tím jen rozdílem, že *Hynek* ve zbouřeném moři rozmanitých citů a myšlének, v nestálosti a nesjednocenosti se potápěl, a k rozmanitým čelil záměrům, an u Pokorného jediná myšlénka vládla a celou duši jeho opanovala: *Vlastenectví*. Vlastenectví bylo hlavním a jediným živlem bytosti jeho, vše ostatní považoval za věc vedlejší, nepatrnou a malichernou. Totéž vlastenectví bylo i zárodkem výstřednosti Pokorného. V jednom dopisu jeho k *Hynkovi*, čteme následující slova:

Bratře,

srdce slovanské!

»Ty dny obdržel jsem list tvůj právě v ten čas, když jsem měl naši staroslavnou Prahu opustit, a do otčiny se navrátiti........ Byloť mým a druhů mých záměrem, vykonati pouť po vlasti ve krajinách, kde drahý hlahol vlastenecký se rozléhá, a navštíviti bratry, jenž se stejným duchem a horlivostí rozdílným způsobem blahu národnímu se oddávají, a drahé dědictví otců svých usilovně zachrániti se snaží....... Než nejen nehody povětrné zdržely mne od předsevzetí, nýbrž i značnější choroba po celé dva týhodny z domu mi vyjíti bránila, později pak slabostí nemohl jsem se na vzdálenější pouť odebrati. Což pak tys dělal, jak ses bavil? Nač jsi myslil, zajisté mi známo, třeba ústa tvá mi blahodatné zámysly, v duši tvé vzniklé nezjevila......... Odpusť že chlubné svědectví dávám o projeveném účinku tvé snahy; směle tuto vyznávám, že, kdyby se ve vlasti polovice jinošstva v zápalu podobala tobě, zajisté by oživený samolet brzy z rumů se vznesl.....................
....«

Nové opět nabýváme přesvědčení, že vlastenská myšlénka naše v množství a množství srdcí českých zakotvena jest, i mnoho duší nám neznámých zoujímá. Símě probuzené národnosti naší zrůstá a rozkvítá nevědomky

a bez hluku, po šíré vlasti Slovanské. Kdož znal zapomenutého, zesnulého mladíka? Kdož ví, mnoho-li jiných odpadlých na dobrou cestu přivedl, kam jiskry zalétly, jež on kolem sebe pohazoval. Charaktery takové náležely mezi nejdůležitější v těchto dobách, neboť umírající a zacházející slunce národnosti naší zkřísilo a vyjasnilo se pouze snažením takových pro svatou věc roznícených vlastenců. Nelze nám pochybovati, že tato čistá i skvěla povaha vlastenecká na *Máchu* patrně působila, a v čistém snažení narodním jej sílila. — Jiní spoludruhové *Máchovi* z těchto dob byli jakýsi Franěk a Beneš. Prvnější zrozen sice v Čechách ale v německé krajině a docela německou řečí a v německém duchu vychován, nerozuměl *Hynkovu* vlastenskému snažení, ale važil si ho, ne však z ohledu vyšších účelů jeho, nýbrž jen proto, že to byl neobyčejný a podivný po novém, nad všednost vznešeném cíli toužící úkaz. Podivnost myšlénky vábila jej, an sam byl podivný člověk. Hluboký jsa mystik, zamiloval si vše co do oboru mystiky sahalo a čítal s hlubokým rozčílením spisy všech tohoto druhu spisovatelů, zvlaště básniků, z nichžto některé si byl koupil, a co nejdražší svuj poklad choval. Mezi těmito knihami stály na prvním místě spisy Zachariaše Wernera. *Mácha* seznamiv se s ním, a spisů těchto se dopídiv, spatřil svět i život hned v jiném světle. Wernerovi »die Söhne des Thales« jehož Wanda a ono pověstné »Weihe der Unkraft« na *Máchu* tak mocně působily, jakož málo co před tím. Celá jeho obrazivost byla, jakoby zatopena ve fantastickém jezeru těchto bájeplodů, a takměř jen

pod jeho hladinou okřívati se zdála; kdykoliv z měňavé záplavy v jasnost světa prohlédnul, kdykoliv mezi čarozvuky této básnické harmonie i hluk povšedního života zaslechl, jevilo se mu to vše a vždy jen jako v nejistém pološeru, a jako ve sporu poesie se všedností. Bylať to valná proměna, jenž se nyní s duchem jeho stala; mystika, k níž od jakživa ač v tajnění jen tušení mysl básnikova se chýlila, opanovala mohutně jeho obrazivost. Oblíbiv sobě hluboké důmání a soumrační zamyšlenost, seznámil se i se spisy genialního Novalisa, pilně je studoval a z proslulého jeho romanu Jindřicha z Osterdingen výpisky sobě dělal. O hlubokých myšlénkách, které tam čítal, často rád rozjímal a rád také hovořil. Franěk mluvil málo, zřídka kdy své mínění projevil, a to vždy tak chladně, tak lhostejně, jakoby i to, co jedině za pravé a za pěkné uznával, ano všecko ve světě opravdivém i vymyšleném za nic nepovažoval.

Mladík ten nebyl dlouho živ, však i v tom čase mlčelivostí a řídkým projevením náhledů svých na *Máchu* velmi působil. Nejpodivnější v trojlistu tom byl Beneš. I tento zemřel záhy na venkově. On studoval práva, byl horlivý vlastenec, vůbec člověk hlubokomyslný, skoumavý, pro věk svůj nadobyčejně vzdělaný, náružívý milovník vyššího básnictví, umění a filosofického hloubání, jen že nebyl s to, aby v tom a neb onom oboru co tvůrce byl mohl vyniknouti. Povaha, úsudky, celý život jeho byl původní, škoda že nebyl tvořícím důmyslníkem!

Nejvíce však vynikal svou rozervaností. Nelze lépe poznati, v jakém poměru k *Máchovi* stál, nežli z dopisu

Hynkova, jejž mu tento na venek poslal. Bylo to u příležitosti nepatrného mezi nimi rozhoršení, za příčinou, divoké jakési tragikomedie, již byl *Mácha* v spustlém kdysi rozmaru obrazivosti své improvisoval, a z něhož nejpatrněji vysvítá, jaké živly v tu dobu *Máchou* pohybovaly.

Odkuď tato rozervanost? bude se mnohý ptáti; co bylo příčinou jinochovy nespokojenosti se světem, se všemi poměry života ano s sebou samým? Kde se zrodil beznadějný jeho žal? Jeho vlastní osobní okolnosti, poměry jeho života, povaha, způsob vychování sebe samého, a konečně choulostivá citlivost vtiskly duši jeho tento ráz nespokojenosti.

Byltʼ tehdáž mezi některými učenými v Praze čtenářský spolek, jehož členové se zavázali k zakoupení všech důstojnějších literarních cizokrajních časopisů, jenž se v jistém vespolně určeném pořádku čítaly. Student Beneš maje příležitost jich použiti, *Máchovi* veškeré tyto časopisy, třeba jen k rychlému přehlédnutí, obyčejně přes noc půjčoval. Vidíme však z pozůstalých denníků *Máchových*, jak pilně básník náš v pokroky povšechné literatury nahlížel a žádné příležitosti k vyššímu vzdělávání-se neopomíjel. V těch letech, totiž okolo roku 1832 a 1833 čítal vůbec velmi mnoho. Nemalého by poskytnulo světla k dokonalému poznání povahy jeho, kdyby místa stačilo, podotknouti zde všech výtahů, a poznamenání jeho. Jednotlivé myšlénky, úsudky, náhledy literarní a povahopisné, obzvláště ale jednotlivé básnické intuice, z kněh obsáhlejších, jakož i z rozprav menších a z časopisů vyňaté,

ukázují nám, jaká místa pozornost jeho nejvíce na sebe obracela, oblibu jeho si získala aneb rázně na ducha působila. O některých knihách pronesl též vlastní úsudek. Tak zní slova od měsíce ledna roku 1833 o *Slovance*, sbírce národních pověstí. »Díl první obsahuje květomluvu, sebranou p. Karlem Amerlingem, mimo některá distycha od Klatovského (Štorcha). Některé pověsti a sice z většího dílu jsou krásné, vmíšené však básně jsou tam zbytečné, a více překážejí nežli aby k jakémusi účelu napomáhaly.« — Později od 14. ledna uvádí, že četl spis »die bezauberte Rose« od Schulze po 4té. V některém dílu, praví, říci se může, »die bezaubernde Rose.« Podobným způsobem vyjádřil se o mnohých jiných spisech, i patrno jest, že při čítání kněh vždy onen vznešený záměr, každého samoplodného ducha před očima míval, zbystřiti totiž důvtip svůj a všestranně se vzdělávati, aby dosažením vzdělanosti věku svého hodné, tím mocněji a všestranněji na svůj vlastní národ působiti mohl. Protož zamiloval sobě nadevšecko skoumání mravů národních, jich způsobů, uvyklostí a zvláštností, jak ze mnohých výtahů z kněh a časopisů mravo- i národopisní patrně vysvítá. Že především národ Slovanský na srdci mu ležel, dokázal i tím, že si předevzal vydávati zvláštní pokračující spis tohoto druhu, z něhož bohužel! obecenstvu ničehož více podati nemůžeme, leda předmluvu, kterouž jsme v rukopisech pozůstalých našli. Obsah její jest tento:

Částka první.

Vprovod, který ukazuje účel tohoto výtahu z mých poznamenání.

Rozmilí vlastenci!

Vím, že žádného z Vás, nejdražší! tajno není, kterako již mnozí, a mezi nimi i slovutní spisovatelé se o tu nesnadnou práci pokusili, někteří s větším někteří s menším štěstím, obyčeje, zvyklosti, povahy, mravy a způsoby lidu Slovanského vypsati; protož zdá se mně marná ta práce býti, to, čím mnohé knihy přeplývají, zde opakovati, a opětovati, co již Eneas Sylvius ve své kronice, co Kuthen, co Veleslavína v předmluvě k řečené knize, co Stránský, Brentano, Herder, a posléz Gerle a mnozí jiní o Českém, co Matouš Hosya Vysokomejtský v Gvagnýnové kronice o Ruském a tak i jiní o Moravském, Polském národu vypravují; vím též, že žádnému z Vás nepovědomo není, že všickni skoro (ačkoliv někteří čistou v některých místech pravdu mluví) přece Slovanský národ, a zvláště národ náš Český buď příliš vyvyšuji aneb přespříliš tupí, aneb že od vyřknutí: »Že při každém kroku k putujícímu po České zemi zvolati můžeme: »»Stůj chodče, noha tvá šlape reka!«« až k potupujícímu jmenu Vlaských národů, kteří Slovana otrokem (sclave) jmenují, mnoho nepravého ve spisech jejich nalezáme, poněvadž mnozí z nich na jediné cestě po Čechach některé z obyvatelů poznavše, již celý národ posuzovati chtěli, a tudy sami sebou zklamáni byli.

Protož já, maje na mysli Vám národ náš v známost uvesti, a věda, že jeden každý z Vás příležitosti

nemá, sám své krajany poznati, ačkoliv s některými z nich obcuje, podávám v tomto spisku některé příhody na mých cestách, z nichž mravy, povahy a způsoby některých obyvatelů země České poznati se mohou, a doufám že i Vy tou samou drahou za mnou kráčeti budete, a tudy že někdy práce ta v celek zroste, aby jedenkaždý, čta spis ten, sám o národu souditi mohl. Nežádám tedy nic jiného, než abyste s tou samou ochotností tento spis četli a mne následovali, s jakou já dílo to jsem počal a bohdá! skončím, a s jakou trvám

vždy Vás milující

H. M.

Zajisté málo bude spisovatelů Českých, kteří by o bezpostřední poznání národu svého tak se byli starali, jako *Mácha*; jeho časté cestování, jeho pilné skoumavé pozorování, jakož i básnický smysl, jímžto vše pojal, co se mu před oči stavělo, podávalo mu všemožných postředků k působení v tomto směru. On však při tom nestudoval pouze lid, a jeho poměry, on studoval i přírodu, jedinou přítelkyni svou, nade všecko milovanou, a porovnával rozmanitý a bouřlivý život lidský s životem jejím. *Mácha* se podobal malíři krajin, u něhož je pojmutí a vyobrazení přírody hlavní věcí, kde však výjevy a známky života lidského jen jako stafáže figurují, které buď v souzvuku s obrazem buď kontrastem svým, myšlénku umělcovu rázněji vyznačují. V jeho lásce k přírodě, zobrazuje se nejjasněji původní ráz našeho básníka. Láska tato vyniká ve spisech i v životě jeho. Pro-

tož také se nejraději bavíval rozmýšlením i psaním pod širým nebem, a básnické obrazy jeho jsou nejvíce nástiny opravdivých krajin, s plastickou věrností pojaté a podané. Jedno z jeho zamilovaných míst nedaleko Prahy byl »háj před Zbraslaví po pravém břehu Vltavy, proti Kostelíku nad Chuchlí,« a ve spisech jeho jak k. p. ve zlomku »Valdice« nalezá se připomenutí na tuto krajinu. Kdož ku př. nepozná krajinního malíře v obrazu následujícím vyňatém z jeho denníku....... »Vyšli jsme s *Hindlem* roku 1832, 1. srpna ráno ve 4 hodiny. O polednách jsme byli na Mělníku pod zámkem zrovna nad Labem, kde se s Vltavou spojuje; ve 2 hodiny jsme byli u kaple sv. Trojice neb sv. Jana. Jaká zde vyhlídka na hory! — Bezděz! – V 6 hodin na Kokoříně; potom odtuď šli jsme na Housku, zabloudivše však zůstali jsme v největším dešti pod širým nebem v údolí sv. Vojtěšském as hodinu cesty od Kokořína. Byla velmi tmavá noc; potok hučel úzkou dolinou, zdaleka klepal mlýn. Po půl noci bylo po druhé straně potoka slyšeti dusot koně, ale viděti nebylo nic. O skálu opřen ležel jsem na několika kamenech nad šplouchající vodou, ani nepodřímnuv. K ránu bylo viděti některé hvězdy; zvláště dennici, ač velmi mdle. Nežli jsme přišli do údolí, kráčeli jsme hustým, starým lesem — stromoví nebylo k rozeznání — s kopce dolů. Sem tam leželo velké kamení mechem porostlé a zamodralé mušky svítily po něm. Sešedše s kopce tlapali jsme hlubokým rozmoklým pískem, po obou stranách příkré lesnaté stráně, doleji chmelnice a několik chalup. Stáli jsme před potokem. Domnívajíce

se, že Houska v pravo od nás ležeti musí obrátili jsme se v tu stranu, ale nešťastně, Houska ležela v levo; kdyby nám byl potok nebránil, bylibychom přišli až pod Kokořín nazpět. Ráno budil nějaký hoch tovaryše do pivovaru, a od toho jsme se pravou cestu dozvěděli. V noci jel někdo po druhé straně.

2. srpna 1832. Nevyspalí kráčeli jsme nad míru krásným údolím k Housce. Pískové skaliska sem tam jedlemi, smrky a jiným jehličím porostlé stály nám po pravé ruce, po levé výzhůru do kopce černé lesy, prostředkem hučel jarý potok, sem tam vesnička. V údolí tom již od Kokořína panuje německá řeč, než sem tam ještě slyšeti jazyk Český, jakby se zpouzel proti vytisknutí z tak krásného dolu. Tak jsme šli vzhůru proti potoku, až kde si hluboko skalinou promlel svůj průchod. Tam jsme vešli, obrátivše se okolo rohu v pravo, do nového předešlému z cela podobného údolí. Brzy však nás v levo vzhůru vesnicí vedla příkrá stezka na Housku. Tam jsme leželi as $1/4$ hodiny. Ještě vysoko nad námi ležela Houska; daleko za horami a lesy ležela silnice Litoměřická, ves Libšice a nad ní vrch Klč; jak se zdálo as 3 míle vzdálí.«

Jak si v kontrastech básník liboval, ukázal mimo nesčíslné jiné i v následujícím poznamenání: »Ha kde jsem? — Zelená ještěrka z nízké traviny zdvíhá hlavu k bledému měsíci — v očnici nově vyvorané lebky lesknou se svatojanské mušky místo někdy tam živoucích očí — — — ba věru, já jsem ve hvězdě! — Ve hvězdě? — Snad v měsíci? — — Ne — ve Hvězdě jsem, a sice v oné

hodinu od Prahy vzdálené, ani nevím zdali dobrý, či zlý duch? však — můj genius mne sem vedl, ano právě dnes byla slavnost každoročně zde držána. Vidím lid spěchati do Hvězdy; kolem jasno — po silnici smutné hlasy žebráků obvyklým způsobem se mísících v hlučné radovánky oněch, jenžto hlasitě se baví a chechtají, aby neviděli utrpení slepých, neslyšeli zvonky němých a nevytrhovali se z důmínek, že ještě radostné může býti přebývání ve světě, třeba žebráky naplněném.«......

V těchto letech, kde se mysl jeho, povzbuzena mnohostranným snažením cizího i vlastenského života duševního, naplňovala záměry velikými a krásnými, nabyla povaha jeho úplně své ráznosti působením několika kněh čili vlastně několika individualností v Evropě co nejvýš proslulých. Připomínáme zde na nesmrtelného básníka Byrona i příbuzného jemu Mickěviče. Od té chvíle co se *Mácha* s Byronovým duchem blíže seznámil, vyjasnil se jeho duševní zrak, neboť poznal básníka, který v hlubokosti své těmi samými záměry, city i bolestmi byl zahořel. Zamiloval si jej tak, že mnohá místa z básní jeho z paměti uměl, a v obrazy a charaktery tak hluboko se vmyslil, že takměř s nimi a v nich žil, a veškeré své náhledy o přírodě, o člověčenstvu a o světě vůbec náhledům Byronovým připodobnil. Myšlénky jeho nabyly nové formy, ne však jak někteří zatemnělci u nás soudili, že *Mácha* byl jalovým následovníkem Byronovým; neboť dávno před seznámením se s Byronem chýlil se k té dráze, na niž později slavy a zásluhy sobě získati zamýšlel. Zde můžeme připomenouti na to, co v čísle 12.

časopisu »Ost und West« roku 1840 o Byronismu *Máchovi* předhazovaném proneseno bylo. — *Karel Hynek Mácha* náležel beze vší pochybnosti mezi nejvýznamnější básnické osobnosti, jakož dosvědčuje zvláštní názor světa, a způsob básnění, pro novotu svou (v Čechách) i pro příbuznost s plody cizími a snad i pro přílišnou potažlivost na osobu básníkovu, u veliké části slovanského obecenstva za afektovaný Byronismus považovaný. Každý však, kdo záhy zesnulého *Máchu* znal, a vůbec schopen jest, pochopiti ráz a neobyčejnou dráhu ducha jeho, přisvědčí, že v něm nadobyčejné síly spočívaly, kteréž zahynuly samy sebou právě tu, kde se plodně vyvinovati počínaly. Z módy již vyšlá Byronská nespokojenost, zmocnivši se i tohoto mladého Čecha, vždy hlouběji v obor svůj jej vábila, a však nebylo se co obávati, žeby *Mácha* sám se nad ni nebyl povznesl. Mluvilo se mnoho o následovnícich Byronových v Evropě, i Puškin a Mickěvič za takové považováni byli, ač beze všeho práva. Nepovolaní malicherní následovníci brzo zase v temnu zašli, z něhož byli vystoupili; příbuzní však Byronovi geniové, sami sebou zrozeni, jako oba tito právě jmenovaní, musejí vedle velikého Angličana postaveni býti. Věk, jemuž básníkové tito náleželi, i poměry, v nichž žili, mohou trudné rozníceni těchto buditelů a zastavatelů poesie 19. století omluviti u každého, kdožkoliv s to jest, výtvory jejich poznati a posouditi. I *Mácha* bylby zajisté *vedle* nich místa naleznul, kdyby jej nebyla smrt s dráhy jeho vytrhla dříve, nežli možná bylo žádostem všem zadost učiniti i naději vyplniti, kterou svět v nadání

jeho skládal. Povolání své dosvědčil dílem již vydanými, dílem pozůstalými, až posud netištěnými plody. Básní »Máj« počal *Mácha* veškeré své spisy vydávati, a ta byla i labutím jeho zpěvem; neboť vydání druhého svazku spisů *Máchových* již smrt zamezila. Bídná kritika Česká, nahrňujíc někdy tolik směšné chvály a jindy zase tolik nedůvodné hany, že zdravé, věku svého hodné umění ledva se prodrati může, objevila své nejhrubší slabosti u hanlivém posouzení důmyslníka toho v časopisech Českých. Vidíme tu, že ducha prazdná a jalová kritika zcela jiné věci od básníka požadovala, nežli právě to — co je hlavním zárodkem a duší básnictví; kritikářové předhazovali *Máchovi* skepticismus a ssáli jed z květiny nejpůvabnější. Někteří z kritikářů našich, zkoušejíce pitevnické umění své na této básni, snažili se marně nalezti v Máji ledajakou kostru mravní aneb rozumové sady jakožto základní ideu, a nepochopili, že zárodek plodu toho vlastně lyrický jest a epická forma jen jako náhodou myšlénce té ozdobně připojena. Básníkův názor světa jest duší, situace romantické ale tělem a formou, náhodně myšlénkám přiosobenou atd. viz »Ost und West« na rok 1840, příloha k číslu 12.

Patrné jest přesvědčení, že nespokojenost *Máchova* se světem povstala z nedorozumění a z nechuti, jakouž pospolité poměry lidu i jeho vlastní okolnosti a neobyčejný způsob života v něm byly zbudily. »Vlastně jest každý člověk,« praví sám v denníku svém, »i u prostřed největšího davu osamělý, poněvadž vždy jen sobě rozumí; co je mimo něj, vede ho jen k tomu, aby sám

sobě rozuměl.« — Též na jiném místě praví: »Co ti prospěje tím neb oným býti? Co ti to jiného přinese, než tu myšlénku, že tím jsi? Každý rozumí jen sobě.« — Vidíme, jakou převahu získala subjektivnost v jeho povaze. Svět smyslný mu byl takový, jak si ho sám představoval, jen obrazy nadsmyslné a hluboké myšlénky příbuzných duchů působily na jeho mysl. Pravilť Byron o sobě: »Já nemiluju svět, on nemiluje mne, rozejdeme se ale co šlechetní nepřátelé!« Takovému projevení citu odporoval přece jeho život. On miloval přírodu a svět, a jen nízké poměry lidské se mu ošklivily; on myslil, cítil a psal pro svět, on konečně i jednal, a celý se obětoval pro věc vznešenou, pro svobodu Helenska. — Jak *Mácha* o lásce k všemíru smýšlel, nech dosvědčí jeho vlastní vyřknutí: »Já miluju květinu, že uvadne, zvíře — poněvadž pojde, člověka, že zemře a nebude, poněvadž cítí, že zhyne na vždy; já miluju — ba více než miluju — já se kořím Bohu. — Každý člověk by miloval druhého, kdyby mu rozuměl, kdyby v něj mohl nahlédnouti.« — Vidíme, jak myšlénky jeho zalétaly do hlubokosti světa, života — hrobu. — Pravý život jeví se jen v přírodě, ona dýše, ona překypuje božstvím; a přece příroda je opravdu mrtva, jenom myšlénka lidská půvabu, významu a života jí dodává. Ona nemá vědomí sebe, lásky a nenávisti, neví o minulosti a budoucnosti své: ona je velikým hrobem, a v tom hrobě panuje věčný život! Protož také opanovaly hrobové myšlénky nejdůmyslnější básníky, protož oni ve smrt se často zamýšleli. Slovo hrob často se opětovalo v myšlénkách a ve slovech *Máchových*,

ano z mnohých jeho básní věje úplný zápach hrobový. Snad že tušil brzké zemření své, jakž se častěji projevil. K charakterům, jako je u Byrona Lara, u Mickievicze Wallenrod i někteří básničtí rekové u Puškina, přiblížil se i *Mácha* svou subjektivností. On se vmyslil hlavně jen v takové charaktery, které byly vlastní osoblivosti jeho příbuzné, a že to nebyli nevlídníci, projevil celým, ač dosti rozervaným jich vylíčením. Častěji projevil se *Mácha* sám o svém charakteru, maje se za dobré srdce ale zlou hlavu, neboť v skutku smýšlení jeho i zvláštnosti vrchol svévolí dosáhnuvše, udělily povaze jeho velepodivný ráz, jejžto on i básnickým charakterům sdílel. Právě dobré srdce jeví se nepokojem, nespokojeností a želem nad osudem, ne jenom svým, ale i cizím. Nepokoj takový rušil veškeren mír v povaze našeho básníka.

V pozůstalých poznamenáních jeho čteme jakýsi zlomkovitý popis nějaké osoby novoromantického druhu, který se zdá býti věrným výrazem samého básníka, a hlavním vzorem, dle kteréhož zamilované charaktery utvořoval.

Patrno jest, že výtvory Byronské školy, nejen na obrazivost, nýbrž i na celou povahu *Máchovu* působily, ano i na sny jeho. Projevil se o tom v jednom dopisu k příteli Hindlovi.

Podotknutý sen nalezá se ve sbírce této pod názvem »Pouť Krkonošská.« V jednom, jak se zdá, prvním opisu končí se slovy: »Zavřela se síň i předsín; pláče kráčel jsem s hory, i neulevi bolest srdce mého, leč až usnu pod kořeny rozlehlého dubu.«

Okres Byronové poesie byl mu po dlouhý čas nejmilejším stanem, duch jeho nejraději se potápěl v hlubokém jezeru romantiky, jakož oko jeho v růžné podvečerní záplavě. Nebude snad nepříhodno podotknouti zde, že Byrona nejraději v překladech Polských čítal, jakož vůbec, že se v Polském básnictví více znal, nežli kterýkoliv jiný z našinců. Nalezáme v pamětníku jeho výtahy z Malczevského, Garcinského, Korsáka, Severyna Gozcinského, Záleského a z mnohých jiných, ano skoro ze všech znamenitějších básníků Polských, nejvíce ale z náčelníka jejich z Adama Mickievicze. Nemysli však žádný, že byl Byronismus v životě monomanií *Máchovou*. Každý věk tvoří své zláštní charaktery, jenž co náčelníci jeho zvláštního rázu mu dodávají. Byron půjčil jen povaze věku svého i charakterům svého druhu výrazná slova, pročež naň Evropa jako na vůdce onoho básnictví hleděla, která se po něm Byronskou nazývala. Ač mnoho pouhých, často i jalových následovníků počítal, přece každý, kdo věc tuto jiným, nežli otupeným zrakem ledajakéhos z našich slaboduchých kritikářů nahlídne, snadno pozná, že ne Byron, ale duch oné doby 19. století v tomto druhu romantičnosti, v umění i v životě vládne.

Jak ale Byrona a vůbec anglických básníků si všímal, poznáme z uvedených slov z denníku jeho: »V krátkém čase po sobě zahasly na básnickém nebi tři hvězdy první velikosti: Göthe dřímá vedle Schillera v knížecí hrobce; — Abbotsford slyšel dne 21. září 1832 poslední vzdechnutí V. Scotta, a skvostné zříceniny opatství Dryburgského zavírají mrtvé pozůstatky jeho; i

nešťastný Lord Byron zesnul vzdálen od vlasti své, a hluboko pocítí nyní jedenkaždý slova jeho v Larovi užívané: „Vzdálený od hrobky otců svých Lara spí.«

Na večer toho dne, když tato slova byl napsal, sešli jsme se spolu okolo 9. hodiny, odebravše se jakž obyčejně na Vyšehrad. kde pokraj skály přímo nad Vltavou sedíce, a na západ hledíce, o předmětech vlastenských, literarních, a zvláště o poesii jsme hovořili. Nikdy jsem neměl příležitosti, tak hluboce nahlédnouti v ducha i v srdce jeho, jako tenkráte, kde u zvláštním rozčilení, jakoby byl se sebe plášť uzavřenosti své strhnul, čistému proudu myšlének a citu volného průchodu dopřál. Slunce již zašlo, na obzoru vyskytnuly se poslední červánky, i bylo mi obdivovati *Máchovu* subtylnost u pozorování přírody, s níž tak byl seznámen, že ani nejnepatrnější místní známky její mu neušly. Hovořili jsme o působení přírodních výjevů večerních na lidskou mysl, o přírodě vůbec i o vzájemnosti její s životem básnickým. Zde se jevilo mínění *Máchovo* v tento smysl: »Na každého člověka každý výjev přírody jinak působí, neboť každý člověk vše jinak vidí; ve mně ani zvonek podvečerní, ani zvuk vzdálené hudby tak nevýslovně žalostný pocit nezbudí, jako mladé žito ze země právě na jaro vystupující a vzdálené na kopcích strmící topoly. Ono připomíná mi života nevědomé sobě ze země se-vyvinování, tyto zase na dalekou nejasně vyznačenou pouť života.« V tom přetrhl řeč svou a jako u vytržení hleděl na soumračné kopce za Smíchovem. »Podivno,« pravil po chvíli; »že každá krajina, poněkud-li jen nějakého poetického rázu

do sebe má, veškeré tajné kouzlo individualnosti chová. Jak zvláštní tady ku př. barvy proti všem jiným krajinám; zde výpar Vltavy, zrcadlení-se posledního jasna v oblacích a odražení-se světla od skály Vyšehradské, dolině této na večer docela jiné barvitosti, a jak se zdá i jiného vzduchu dodává. Původní červeno mění se ve fialové, pak v modré a konečně v šedivé, nežli v noc přechází; všecky ale tyto barvy jsou zde zcela jiné nežli kde jinde. Pozoroval jsem večery v tom samém počasu na Bezdězu, v Hiršberku nad jezerem, a v Krkonoších, všady bylo jiné červeno i všady jiné barvy.« Přišli jsme na Göthovo učení o barvách. a odtud vůbec na Göthe. »Četl jsem lecos,« pravil *Mácha*, »ale vše to bylo ledva stínem proti tomu, jak na mne druhý díl Göthova »Fausta,« působil.« Mezi tím se tma po kraji rozložila.

Šli jsme zpátky do města, že však byl večer velekrásný, nebe čisté a hvězdnaté, i skvělý půlměsíc vábně se plavil po temnomodrém moři, neměli jsme chuti v komnatě se usaditi, ačkoliv nás kniha dosti vábila, chodili jsme po d... trhu. *Hynek* zpíval své zamilované písně. Mezi nimiž byla mu romance ze Zampy, o Biance, nejmilejší, jakož vůbec, rád měl jednotlivé motivy z této zpěvohry, jejichžto zvláštnost souzvučela s obrazivostí *Máchovou.* On miloval mol-tóny, měltě dobrý sluch hudební a nadání, o němž melodie svědčí, kteréž si k zamilovaným písním, ano i k jednotlivým veršům složil. Zpívalť drahou mu píseň Mignony: »Znášli ten kraj« atd. k niž si velmi pěkný nápěv utvořil; též jeden verš z Byronova Childa Harolda:

> Zrosené jitro již se zbudilo,
> I balšam dýše tváři růžovou,
> I shání úsměvem noc mračivou,
> Jak na zemi by hrobu nebylo.

Nápěv k těmto čtyrem řádkům bude mi věčně nezapomenutelným; jeviť se v několika tónech takměř celá povaha *Máchova*. Mluvili jsme o hudbě. Zvláštnosti hudby francouzské byly mu nejvíce po chuti; drahý mu byl Herold, ještě dražší však v některých způsobech Maierbeer. Mezi nejoblíbenější písně náležely však České: »Kde domov můj,« »Břetislav,« a ona známá: »Když z daleka z modrých hor,« kterou často opakoval. »Jedné písně,« pravil ke mně; »nevím zdali bych se kdy nasytil;« a na otázku, která to jest, zazpíval mi Schneiderovu »V borovém na skále háji.«

Již byla desátá dávno odbila, aniž kterému z nás zachtělo se domů jíti ku předsevzatému čtení. Rozmluva naše byla nám dosti důležitá i dosti zábavná. Náhodou jsme přišli na předměty astronomické, a jak obyčejně, opět na poesii a na romantiku. Bylo nám horko i měli jsme žízeň: »Vímť já lepšího místečka nežli ty prašné ulice,« pravil; »abysme však i později při čtení žízeň netrpěli, postarám se hned o zdravou vodu.« — Odběhna rychle do blízkého domova, přinesl žbánek a vedl mě do skalní kaple Svato-václavské v Podskalí, kde tenkráte ještě méně nádhery nežli nyní, ale pro nas dva více poesie bylo. Seděli jsme tam až dlouho po pulnoci. »Jak podivně střídají se kontrasty v mysli naší,« pravil mezi jiným; »kdoby uvěřil, že nyní, an kolem nás pusto a

temno, nejpůvabnější a nejrozmanitější obrazy si představuji.« Byloť to v skutku smutné místečko, kteréž jsme si vyvolili; nízká i úzká skalní kobka, že jsme ledva sami dva na vlhkém sedadle pohodlně se umístiti mohli; v zadu v neprohlédné temnotě hrčel čerstvý pramen Svato-václavský.

»Z kontrastů vyplývá souzvuk, z protivných sobě živlů sestaven je veškeren svět,« prohodil jsem, »a—«
—»»poesie, pravá poesie,«« skočil mi on do řeči; »»tím původnější a ráznější, světem pohybuje, čím odpornější kotrasty, v nichž se tajné příbuzenství jeví. Teď mi připadá na mysl Lalla Rookh, a východní barvitost důmyslného plodu toho představuji si v posledním slunci. V skutku Tomáš Moore nepotřeboval již ani péra omočiti, když napsal svůj »Ráj a Peri«; neboť tím učinil dost pro svou nesmrtelnost.«« — Po dalším hovoru uhodila jedna. *Hynek* vstal, a v jakémsi rozčilení deklamoval drahé mu verše Byronovy z Lary:

Noc zachází; již mlha po výšich
Se line v hledech slunce zařících atd.

»Pojďme,« pravil, když as dvanácte řádků byl odříkal: »je mi tu již ouzko.« Cestou do příbytku jeho obrátila se rozprávka naše na předmět všech jiných zábavnější a půvabnější: na lásku.

Měsíc byl v úplňku a rozsíval skvělou záři svou na Pražská města. *Mácha* se zabral do zpomínek na rozličné vábné obrazy, s jakýmiž se byl v životě svém setkal; byly to obrazy živých tváří zpanilých dívek. Jakož ve

všem, takž i v těch ho jen poesie vábila. Důmyslný vzhled temných očí, velebné čelo, na němž se hluboké myšlénky jevily, onen záduměivý ráz, jenž se nazvíce bledou tvářnosti vyzrazuje, ráz jemnosti a oddanosti ženské poutaly jej u krásného pohlaví nadevšecko ostatní. Popsal mi některé z dívek, které naň čaromocně působily, s pravým básnickým nadchnutím a citlivou rozčilenosti. Přece se mu však něčeho nedostávalo, a nedostatek ten byl příčinou, že zamilování jeho, ač bylo pramenem nejpoetičnějších dob duševního života jeho, přece nikdy skutečně jej oblažiti nemohlo; byltʼ to nedostatek důvěry v ženskou povahu, která, když nejkrásněji vykvítá a nejpůvabněji se představuje blouznivému vzhledu milencovu, u hlubším nahlédnutí v opravdivost její, někdy jen co klam se vyzrazuje, co pestrobarevný půvábný závoj, pod nímž se ukrývá obyčejnost a všednost. Doba lásky jest nejdůležitější epocha v životě básníka, v ní se rozvíjejí květy dřímající v prsou jeho, sny v ní procitují k opravdivosti, a veškeren vniterní svět mění se, jako jarní země ve krásný ráj. Bohužel! že tak záhy pomíjí tento svět, po němž jen rozházené trosky, pusté zříceniny zbožného jindy chrámu v žalostných zpomínkách pozůstavají. — *Mácha* byl náružívým v lásce jako v životě. Jeho rozčilená mysl hledala za oblíbenou tváří i oblíbené myšlénky a city. On hledal idealy v podobách ženských, a že nalezl jen ženské v podobách idealních, to jej rmoutilo, to v něm vždy více upevňovalo přesvědčení, že tvář člověčenstva je klamná, a že jen ony duševní vnady, jimiž příroda, sama věčně milostná, obdařila miláčky své, samy v sobě

pravdivé jsou, mysl však ženská že málokdy s nimi soucituje. Ženské, kteréž sobě byl zamiloval, byly mu vždy poetickými předměty, ale že on sám poesii v ně byl vložil, kteráž často ani jediným ohlasem, ani jediným souzvukem nejevila, že tím v skutku je, co on v ní tušil, zůstal na tom, že je ženská jenom výkvět smyslné klamné krásy, a že v pospolitém životě také jen s toho stanoviště se oceniti dá, ba že nikdy nedostihne oné výše poetické dokonalosti, jakouž jí rozčílená obrazivost a roztoužená mysl básníkova přiosobuje. Bylyť to smutné, ale opravdivé zkušenosti, jichžto *Mácha* v ohledu tom nabyl, a které místo co jej s životem a se světem smířiti měly, mysl jeho vždy více a více od nich odvracovaly. Zde také byly zakotveny zárodky oné nevýslovné bolesti, která jej po celý pozdější jeho život sežírala, bolesti nevyslyšené tužby i nenasycené náruživosti; zde měl původ i onen hluboký, a však nepoznaný a srdcím jalovým nesrozumitelný žal básníka nad hrobem pochovaných vidin. *Mácha* neměl mnoho milenek, za to ale mělo prvnější zamilování jeho na sobě znak idealnosti a po bližším nahlédnutí v klamy nadzemských tušení, pozdější láska jeho znak demonického rozčilení.

Nebylo by radno ani možno všechny jednotlivé obrazy jeho milenek předvesti — — však příležitostně neopomineme v úpomínce se dotknouti té neb oné krásenky, kteréž jej zvláště poutaly, a jako půvabné přízraky rajské duši jeho oblétaly, aneb srdce mladistvé mocně zbouřily, jako vichr noční probouzí zvuky eoliny, až se pak konečně básník náš na trvanlivější, a však povšednější

známosti pozastavil. — — — Každé vyřknutí jeho i mínění o lásce, jakéž byl v oné noci na jevo dal, dosvědčovalo, že cokoliv v ohledu tom v povaze jeho divného a neobyčejného se jevilo, nebylo pouhou afektací, planým odbleskem cizího světla, nýbrž pravým afektem, že to bylo částí jeho vlastního duševního života.

Pozdě po půlnoci v *Máchův* příbytek se odebravše, četli jsme ve spisech rozličných a trávili hodiny v rozjímání o náhledech a míněních tamo vyřknutých. Pak se *Mácha* zmínil o některých svých básnických záměrech. Předčítal některé básně, jež byl právě dohotovil, z nichžto zvláště zlomky mnicha veškeru pozornost mou na sebe obrátily. Na úsudek můj, že všecky vnady poesie jeho, jako květiny, barvami sice i vůní omamující, a však z hrobu vyrůstající, působí, odpověděl: »Za to nech trudná komnata odpovídá.« Bylť to v skutku příbytek pro básníka *Máchova* rázu jako naschvál utvořený; siň podlouhlá, úzká, tichá a vždy soumračná a chladná, zář slunce nezameškala se na stěnách jejich, nízkým oknem ledva podlahy na okamžik se dotknuvši. V čele na zdi visel obraz Karlova Týna; postel, stolek, dvě stolice, skřinka na knihy a kytara, to byl všecken nábytek. U přítomnosti jeho mělo vše to vespolek s ním ráz zádumčivosti. Kdy z jasných a živých výletů svých na venek, v tuto soumračnou komnatu se vrátil, tu opět vstoupily před ducha jeho obrazy, jež byl spatřil; krajiny, jejichž půvab jej roznítil, a lidé které poznal, vše to představilo se zraku jeho v básnickém polosvětle, i počal rozjímati a z rozjímání vyvinulo se básnické tvoření.

Teprv k ránu jsme se rozešli; i měl jsem dosti látky k dalšímu rozjímání o basnické jeho povaze. Podivné smejšlení jeho o lásce nechť dosvědčí některé výtahy z pozůstalých milostných dopisů: »S touhy plným srdcem vstoupil jsem do světa,« píše Hynek; »v naději, že zlaté sny prvního svého mladistvi v něm uskutečněny naleznu, byl bych jej celý v náručí obejmul; ale běda, záhy se opona strhla, a já spatřil, že jsem zklamán..... Chtěl jsem květinu utrhnouti na nivě lunojasné, ale jako ledochladná slza skropila rosa noční žžoucí ruku mou; — skloniv se k růži obdivuji krásu její, spatřil jsem ji z hrobu vykvítati; hledal jsem lidi, lidi, jak se ve snách mých jevili, a zočil jsem prázdné larvy, bez srdce na mne se ušklebující, slovem, chtěje obejmouti ráj, přitisknul jsem pouze chladnou zem na svá lásky plná, rozčilená prsa... Oplakával jsem sny ztracené; jen červánkové večerního nebe, jen stříbrotoká Vltava, jen tmavé stíny vlastenských hájů souhlasily se mnou, žal můj znajíce; lidé wšak mne vytržencem nazývali....... Tak se světem v rozepři, se zničeným srdcem, nepoznán od nikoho, samoten jsem žil v hluku světa, nemilován od žádného a nic nemiluje jako vyhnanec, jenž na pustou se ukryl skálu, jejížto neprohledná noc černým závojem ho zahaluje........ Tu Vy ste mi vzešla co dennice žžoucí nad tmavými valy mořskými, a první záře prodrala se mou temnou pustou bezživotnou nocí....... Nejblažší sny mladictví mého vracely se nazpět, s láskou vroucí obejmul jsem opět nalezený ideal svého života. Ve Vás zočil jsem vidinu svou v tělesné skutečnosti....... A nyní se opovažuji Vám zjeviti.

co v každém dechu mém se opětuje, čím zraky mé zahořují, a co ústa ma ostýchají se vyřknouti........ že Vás miluji! tak vroucně miluji, jakž nikdo na světě ještě nemiloval! Neboť odvrácen od světa, jakož já jsem, jedině k Vám hledím, jedině Vás milovati mohu!« atd.

Že láska tato, jak se z dalších dopisů vyrozumívá, marná byla, a že se hvězda, nad životem básníkovým vzešlá, soucitně nedotknula osamělého srdce jeho, toho v jiném dopisu hořce želí: »....Ledva vzešlá již opět mi zacházíte? nadálť jsem se toho, a protož jsem i v tušeném blahu svém vždy byl smutný; viděl jsem, že jediná hvězda tato *není* moji hvězdou, a že jen proto mně na okamžení zasvítila, aby bolestné toužení po záři její jen ještě bolestněji mne rozčililo«.......................

Děvče, jehož se tato slova týkala, seznal básník na tanečních besedách pana Z—. »Ale,« pravil jednou ke mně *Mácha*, »zda to není ženská tvář Byronského rázu?« V skutku měla něco velmi zanímavého do sebe; byla bledá, ale jevila výraz duševní. Promluviv s ní, poznal jsem však děvče jen *obyčejné*. To náleží mezi denní zkušenosti. Jiné též nevýslovně jej poutající děvče, tvář v skutku idealní ochvívaná tmavými kadeřemi, pod nimiž z bílé a však bledé tváře dvě tmavožžoucí oči planuly, žilo v Mladé Boleslavi. Třetí, poslední s výše idealní dolů na zem stoupivši, dala básníku našemu příležitost poznati vedle blaha i trpkosti lásky, která z okresu nadsmyslného záhy v obor smyslný překročila. Tato třetí láska poutala ho jako osud, v němž se člověk potácí; z něhož mu, nechť dobrý nebo zlý, nelze se vyvinouti,

a který, jestli na chvilku zdá se jej opouštěti, hned zase tím mocněji jej obejímá. Celý román truchlivého ukončení by se z historie této lásky vypsati dal — k čemuž zde místa není.

Děvčeti tomu věren zůstal až do své smrti; že však často byl na tom, s ní se rozloučiti, dokazuje mnohý lístek i mnohé poznamenání v denníku jeho zachované. Takť zní jeden dopis: ».......Pocestuju přece, a sice dříve nežli jsem myslil, tak že mi času nezbude k rozloučení. Nebylo by toho také potřebí, neboť jsem Vám již v neděli dal s Bohem, na vždy a činím to tímto listem také písemně. Buďte zdráva. Přesvědčen jsem, že mne snadno pohřešíte i že budete vědět jak se vyrážet. Cestuju ven, daleko, daleko na venek k svým známým, blíže k onomu místu, kde přítel můj (Beneš) — ve věčném snu odpočívá i žel můj se mnou cítiti nemůže. Chci navštíviti hrob jeho, jest mi svatý; pročež chci očištěn, bez nenávisti k němu přikročiti. Buďte tedy zdráva, i odpusťte mi v srdci svém, jestli jsem Vám kdy ublížil, jakož i já odpouštím Vám, co jste mi učinila. Snad se na hrobě jeho naučím Vás nemilovati, zapomenouti na Vás i povrhnouti světem jenž mi vše odňal, i každou radost mou žničil, dříve nežli jsem jí byl užil. Snad na hrobě jeho se naučím pokojně umříti a s ním ve chladném lůnu země sníti o ztracených rájích, o nichž jsme snívali spolu, doufajíce, že na zemi takových nalezneme. Buďte zdráva. Já Vás vroucně miloval, a běda mně, že Vás ještě miluju.«

O prázdninách roku 1834 předevzal si konečně společně s Dr. Ant. Štrobachem dávno zaměřenou cestu

do Italie vykonati. — Denník jeho z té doby je velmi zlomkovitý, a patrno že jen slovy jednotlivými si pro upamatování zaznamenal věci, na kteréž zvláště pomníti sobě byl předevzal, a jež v hlavě nosil s předsevzetím odvážiti se časem svým na obšírný popis této cesty své.

Dne 4. srpna 1834 vyšel z Prahy, přes Jílovi k Táboru a Krumlovu. Že toto město s okolím zvláště jej zanímalo, dokázal poznamenáním v denníku: »Výhled na hrad, město a krajinu od západu k východu, Vltava. Na kolmém břehu přiléhající vzhůru ke skále domky, kostely. Posléze za řekou skaliny, k půlnoci na pevné skale starý, krásný, zachovaný hrad. Nové stavení na mostě na pilířích — most — sochy — starý díl hradu — výklenek balkon — stříška v uhlu nade polokulatou skálou kaple; nový zámek; opět díl starého hradu, okna — mezi nimi bílé podobizny. Stará kulatá, velmi vysoka věž; dvojitá okna — loubí; hodiny na čtyry strany, pak sochy. Park od západu na skále na zad hory, nejvýš věž na Semingru, v levo v dálce modré vysoké hory. Město bělalo se. Chůze po horách.«

Od tamtuď se dali přes Rožemberk do Lövenfeldu po horách. 12. byli již v Solnohradu a brzo došli Alpských hor. Škoda že *Hynek* denník svůj jen tak zlomkovitě sestavil, že nelze nám podati jej v celku veřejnosti. Zdá se, že na horách velmi mnoho půvabného pozoroval, a že dojem Alp naň působících zajisté všední nebyl. V Tyrolsku vábila jej postava Ond. Hofera; hrob Maximilianův s rozličnými vyobrazeními v mramoru. Byl na hoře Brenner řečené, jakž denník dosvědčuje·

»18. srpna. Ráno ve 4 hodiny jsme vstali a lezli na Brenner. Ze začátku ustavičně lesem. Pak jsme se rozdělili. Já lezl pod hřebenem. Hora se sněhem. Slunce vycházelo. Mlhy se honily. Oblaky kryly horu. Opět jsme se slezli. Šli jsme dále, blízko na hoře ztratili jsme se. Oblaky pode mnou. Sněhové hory. Oblaky u mne. Já lezl výše tmou. Na dolejší špici — tma. Houkal jsem. Ozvěna. Zvonky. Vítr rachotil kostlivci, snášel žebra a kamení. Skalína jako strašidlo. Nikde živé duše. Oblaky se valily temněji. Kamení padalo. St— — nade mnou na hřebeně. Světlo. Opět tma. Lezli jsme na vrcholek. Podruhé. Visel jsem pod vrcholkem. Noha se třásla. Lezeme dolů.«

20. srpna přišli do první vlaské hospody.

Dne 22. srpna píše v denníku: »Údolí u Longaronu. Hrad bylo jen jednou viděti. Vlach v malém vozíku. Slováci. Korutan. Krásné údolí. Pohled naň od Santa Croce. Frazione di Fara atd. Jezero modré, zelené, žluté. Oblaky po kopci. Zhůru městečka. Serravalle. Údolí pod námi úzké, ještě více nazad sestupovaly dvě hory, ostře se dole prohybovaly, a za nimi co průhledem v peklo, strašlivá bouře hučela. Silnice, vozíky. Nesmírný déšť bičoval jezero a nás.« — 24. srpna došli do Benátek, 26. vjeli na moře; *Mácha* přestál mořskou nemoc, 27. připlouli k Terstu.

Pak do Krajinska putovav, libuje si v denníku krajinu okolo Lublaně co nejkrásnější na celé cestě.

V Štýrském Hradci navštívili tamější vlastence, i připíjeli sobě na zdar Slovanů!........

*

Přišed do Vídně, na vše pozornost svou obracel, cokoliv tam pamětného se naleza. Nade vše jiné bavila jej zbrojnice i památky české tamo uschované.

Navrátiv se do Čech novými zkušenostmi, novými náhledy obohacen, nabýval nového rázu básnického.

Jak za těchto dob myšlénky *Máchovy* se slučovaly v jednu jedinou poetickou, jak ve všem, cokoliv před oči se mu stavělo, nalezal předmět k hlubokému, často i veletrudnému rozjímání, nechť dosvědčuje vlastní jeho slova z denníku:

»16. září 1835. V odpoledních hodinách chodil jsem po kopcích nad novoměstským hřbitovem. Krásná je tam odtuď vyhlídka na Prahu; obzvláště při východu a západu slunce skvějí se Prahu obkličující hory v temnomodrých a růžových barvách. V dálce k půlnoci Milešov a Košťál. *Snad to odlehlost jejich, snad vyvýšenost jejich na růžovém nebi, co touhu moji budí při patření na ně; touhu do dálky, či touhu do výše.* — Později četl jsem na hřbitově ruský nápis na náhrobku Eleny Telepnievny, který později si zaznamenám. *Víme, že země necítí s námi, a přece smutno člověku pomysliti,* že někdy cizá země obdrží prach náš; snad myšlénka, že cizinci z prachu našeho obdrží posilu, toho je příčinou.«

»17. září 1835. Nade hrobem jinocha 18tiletého jméno jsem zapomenul, *a co jest jméno po smrti člověka — pouhý zvuk, zaletlé světlo, vyhaslé hvězdy, nevyřknutá myšlénka umírajícího, kořist zapomenutí — nic*; — nade hrobem bezejmeného pro mne jinocha viděli jsme obraz; idea jeho velmi smutná výborně je vyjádřena. Na osa-

mělém, zeleně porostlém hrobě malého hřbitova leží dívka, bosá, prostovlasá, velmi chudobně oděná; objímajíc mohylu oblíčej svůj v trávu její skrývá. Přes zeď hřbitova na zad je viděti dalekou, tichou, osamělou, pustou krajinu. Na obzoru jejím malá skalina s jedné, zelený nevysoký pahorek s druhé strany tvoří úzkou bránu na růžovém nebi, po západu slunce. Ode zdi hřbitovní až k této bráně táhne se zelenými lučinami a pustými strništěmi okolo dvou osamělých hruškových stromů dlouhá pěšina — daleko — daleko. Žádný po ní nekráčí, v celé krajině žádný — jakoby v šírém světě jediná dívčina či snad matka pozůstavši, osamělou cestou putovati měla. V celém obraze není ani jediného bytu lidského, ani jediného zvířete — žádná známka života.«

»20. září 1835. Večer po západu slunce byli jsme na kopci nad svatým polem Nového Města. Hejna vlaštovčí chystala se k odchodu. Po 9. hodině šel jsem domu. Četl jsem »Devereux« od Bulvera, až jsem svíčku zhasnul.«

»25. září 1835. Ráno jsme se sešli s p. Pa.. u Po...; on o mně soudí: »že mám výbornou fantasii a že výborně maluju, ale v prácech mých že jest hlavní chybou, že z nich nevysvítá jakási nutnost idey.« Já mu nerozumím nebo mám za to, že právě v každé mé básni idea je co možná nejvíce provedena. Vlastně bych ale soudil, že on jest básník německý, a že hledá filosofii v básních, jakožto nejnutnější věc; to u př. není v písních národních, a přece jest v nich poesie. P. Če...... udělal dlouhou báseň; je tam sbor starců, mužů, jinochů

a chlapců. Smál jsem se, že jest v jeho básni jako in ecclesia — poněvadž tam také platí: »mulier taceat.«

Jakož z denníku, tak živě se značí povaha *Hynkova* i v dopisech jeho k rozličným přátelům. Patrno z nich, že celá bytnost jeho byla básnickým duchem proniknuta.

28. března 1833. »......Píšete mi,« odepsal příteli Hindlovi v Klášteře (blíže Hradiště), »že jste zříceninou; to je lež, kdo říci může: já jsem zříceninou, musel jindy pevným hradem bývati. — Já jsem pevná věž, ale běda mi opět — beze všeho světla. Zda-li bude o svátcích zeleno? Já toužím po krajích. — Dnes mám velkou chuť opsati Vám znělky, které jsem jako na dobrou noc jedné dívce napsal. »Vzešel máj,« — pak: »Ještě jednou v mladosti mé kraje« atd. — »V hloubi citu kde mám slova vzíti....) Můj nynější život je velmi smutný! Vizte něco z uměleckého života Pražského.«

»As dvacítiletý malíř K—š byl volán do Viesbadenu, a tam odtud půjde do Říma. — Škoda, že odešel: nepochybně se pamatujete na jeho komposice, které před třemi lety ve výstavě byly, totiž »Oberon« a »Erlkönig.« Po odchodu jeho viděl jsem pozůstalý obraz as 3½ střevíce vysoký a 3 střevíce široký, v barvách, představujíce skok s Vyšehradu. Obraz ten rozpráví česky; oblek osob, krajina, stavba, tváře, kůň, všecko — všecko je české z 9tého století. Běda že není dokonán; ještě před dohotovením utekl mladý umělec na kvap. Na památku jsem obdržel pérem od něho rejsovaný — výborný obraz. Však ho uvidíte.«

»Malířská anekdota. (Anekdotu tuto o malíři F... vypravoval malíř V... v jedné kafírně u přítomnosti mnohých jiných osob.) Jistý malíř věří v duchy hvězdní, a celý jeho život jest dle víry té zřízen. Předevzal si jednou, že nepotřebuje denně více nežli 15 kr. v. č., a dle toho také nepracoval za celý den více, než čím 15 kr. v. č. vydělal. Takovým hospodařstvím to tak daleko přivedl, že ve všech svých pracích musí něco míti, co se »*bizarrné* a *karikatura*« jmenuje žádný obraz nemůže a nesmí bez něčeho takového z jeho rukou vyjíti, u př.: Rejsoval také s některými jinými známé Vám obrazy z historie České, a mezi těmi také — tuším »Vypuzení Avarů,« — v předu se rvou dva chlapi, a zadní část jednoho z nich je v karikatuře co obličej nastíněna. — Ustrnuvše se nad jeho chudobou dali mu H é rejsovati do Světozoru »Štěpánský chrám ve Vídni,« a on tam namaloval oblaků, jakoby chlap chodě po nebi z dlouhé dýmky kouřil; dali mu malovati: »Nilpferd,« a on ustavičně v duchu přežvykuje slova Faustova z Göthe, kde mluví ku přivedené s sebou netvoře: »Er sieht fast wie ein Nilpferd aus,« vymaloval místo Nilpferd — Mefista. Prosí-li ho kdo, aby něco narejsoval bez takové karikatury — nerejsuje nic. Nemá groše, a — jestli kdo u něho práci zamluví a zaplatí, a pak vymalovanou karikaturu dá vypraviti -— vezme přece svůj obraz zpět, navrátí peníze a — trpí hlad. Proto mu tedy žádný nedal práci a on si umínil, že umře hladem. Ležel v největším mrazu (v jeho bytu nejsou žádné kamna) na postely

již tři dny o hladu, za poslední peníze nakoupil papír a z postele přehnutý rejsoval na papíru na zemi položeném samé postavy, jaké vídáváme v horečných snách. — Jak se Vám líbí? ....Dohotovil jsem román »Cikáni«, a doufam jej po Máji vydati. ...Tu ty dny jsem četl od Bulvera Falklanda; ten chlapík jistě nás oba znal; skoro bych se byl ve čtení do Vás zamiloval — nebo do sebe. Beneš bez toho zemřel!« —

Po vyjití Máje nalezá se jedno psaní, jehož obsah žádného komentaru nepotřebuje:

Milý Eduarde!

»8. června 1836. S hrozným smíchem jsme četli, že jste na Kosti spadl; ne sice že bychom se byli Vašemu pádu smáli, ale Vašemu toho pádu vyobrazení. Pravíte že jste smutný atd. – Eduarde! kdyby jste byl v Praze, a já Vám mohl vypravovat, co se v krátkém čase se mnou dálo — Vy byste se zbláznil. — Palec od levé nohy bych za to dal, kdybych mohl s Vámi mluvit; neb to nésti, co já nesu, a nemoci to žádnému svěřit, sám v sobě to žrát... Eduarde! kdyby jste byl zde!! — Jak chladný jsem, budiž Vám toto příkladem. P. Tomíček posuzoval můj »Máj,« mne nazval »rymotepcem,« mou báseň »škvárou,« a mnohém horší věci, a ja — ani jsem se nezasmál ani nerozhněval, četl jsem to všecko, jakoby neznámý byl neznámou mně báseň napsal i posuzoval. Však jen až Vás uvidím, však Vám zledovati Vaše

vřelá krev, jako moje ....
Nemyslete, že moje zasmušilost jest i v Praze tak zjevná, jako Vám teď v Klášteře; — je to jen pro Vás, pro ostatní lid: Na tváři lehký smích — hluboký atd..... Vás jen a Beneše!! Co jsem Vám psal, neví žádný mimo nás dva, a od Vás se to žádný nedozví.«

Z ostatních rozmanitých dopisů jeho, jakož i z listů z rozličných krajin po něm pozůstalých vysvítá, že v těchto dobách bojů osobních na vlastenské záměry nezapomínal, a přátelé své v Budějovicích, ve Vídni a jinde ochotně seznamoval s pokroky, jaké naše národnost činila; neboť ta mu byla účelem a vše ostatní snažení jeho jen postředkem k dosažení cíle nad osobnost vznešeného.

Osud, jenž lidmi podivně vládne, také našeho básníka ze všech starších okolností vytrhnul a k jiným poměrům jej připoutal. Dostal se totiž po vykonaných študiích do Litoměřic i předevzal sobě milenku svou za manželku pojmouti.

Jakž ale od těch dob až k blízké smrti jeho s ním se dělo, nechť z vlastních dopisů se projeví, z nichž částečné vyňatky zde podáváme. 9. října 1836 psal Hindlovi v Klášteře.

Milý Eduarde!

»Já jsem v Litoměřicích — a dá Bůh — zůstanu zde několik let. Jsem co *amanuensis* a spolů praktikant u *p. právního Dú...* Byt můj v Litoměřicích je z nejpěknějších, které znám. Celé první poschodí, dva

pokoje, zrovna vedle biskupské residence, na kopci, pravě nad Labem. Z jednoho okna vidím k východu proti řece k Melníku na kolik mil, přes pevnost atd. Ze třech' oken hledím od pevnosti kolem přes Boušovice, Doksany, Budíň, Libochovice, Třebenice, Košťál, Mlikojedy až k Radobylu, a Hanžburek — naš svatý Hanžburek mi kouká všemi okny až do postele, nech ji kamkoliv postavím, a ten černý Košťál na obzoru plamenného nebe při západu slunce, a ty modré hory — a ta rovina — ty skupiny stromů po ní — a ty vinice kolem, v nich ty bílé domky — a to Labe pode mnou — a Hanžburek..... Eduarde to musite vidět, to se nedá popsat. Z pátého okna koukám do zahrádky na západ, a posledním oknem vidím na půlnoc do Litoměřických hor k Ouši — *ergo* — na všecky strany.«

»*Tento byt mně bohové hor popřáli co svému ctiteli,*« psal jsem Št..., a teď to s radostí opakuju: »Navštivte mě v Litoměřicích! —— Ještě více; mam syna, zrodil se prvního října, a nepotřebuju hlavu srazit, neb kdybyste ho viděl, řeknete: to je mladý *Mácha*, třeba jste to nevěděl, že mám syna. Narodil se prvního o půl noci k druhému dnu října a třetího přinesl mi bratr zprávu tu do Litoměřic............ Je zdráv. Kdyby byl zahynul, co bych byl učinil — sáhněte v ňádra svá, a zvíte to. — Již jsem Vam jednou psal, co to dítě již.................; ale hledí mu to z obličeje, Eduarde — to je můj syn — tak hluboký smutek nenese žádné tak outlé srdce, leč

srdce mého syna. Viděl jsem ho čtvrtý den po jeho zrození a dal jsem ho křtíti, druhý den na to vrátil jsem se do Litoměřic, a doufám, že jej brzo zde u sebe budu míti. Dívku tu si brzo vezmu. Heslo mé teď »syn můj a příroda!« — Láska má, ty oba — a Vy Eduarde mně nejbližší.«

»27. září šel jsem z domu do světa, abych se staral sám o sebe — rodičové moji dali mi..........; a já jsem šel do světa, maje.........; beze strachu, bez doufání — i obrátil jsem se k Litoměřicům a aj duchové horní mne uslyšeli a já volám: Vystavme zde tři stany, Tobě jeden, mému synu jeden a Benešovi jeden; neb jest zde dobře býti! — Petr na sebe zapomenul a já sebe sám více neznám.«

»Eduarde, pište mi brzo — nesmírnou recensi o mém »Maji,« od Vás ji až posuď očekávám — ať je nejméně tak dlouhá jako jedna v časopisu nazvaném: »Unser Planet,« a neb ať není kratší než ta, co o něm psána jest v časopisu nazvaném: »Morgenblatt,« a ať není taková, aby chválila hanou a haněla chválou jako ve Květech a ve Včele. — Pište brzo, Eduarde! a nebo ještě dříve přijďte ke mně.«

Hynek Mácha.

Toto bylo poslední psaní, které přítel jeho obdržel.

Že měl pevný úmysl se oženiti a již i den svého zasnoubení ustanovil, též z vlastních dopisů jeho vysvítá; zvláště však na to pusobila churavost dítěte Ludvíka

jmenovaného o němž mu na venek beznadějné zprávy se donesly.

18. října 1836.

»Hned jak toto psaní dostanete, odepište mi, jak se chlapci vede; je-li mrtev, musí na Volšanském hřbitově zvláštní hrob míti, nejkrásnější pravím, neboť měl on mým *jediným* dítětem býti.«

V dopisu od 21. října 1836:

».................. V neděli večer ležel jsem na Radobylu, na velkém vrchu za Litoměřicemi, bylo tma; v tom vyšel v Litoměřicích oheň. Viděl jsem to s toho vrchu. Běžel jsem do Litoměřic; přirazím asi za $^3/_4$ hodiny, a jsem přece jeden z nejprvnějších u ohně. Byl to ale oheň; jedenact stodol, plných obilí, hořelo najednou, a vítr do toho foukal až hrůza; takovou jasnost a horkost jsem jak živ neviděl. — Hořely stodoly po obou stranách silnice a vítr hnal plamen přes ni, žádný nechtěl přeběhnout a přece tam vzadu žádného nebylo. Čtyři z nás se tedy odvážili. Já svlíkl kabát a odhodil klobouk, jeden mi polil hlavu vodou, aby vlasy nechytily; běžel jsem okolo třech po každé straně hořících stodol, a za mnou ještě tři muži. Byl právě největší čas. Mezi dvěma stodolama je krátká zídka, a v té jsou vrata; jedna stodola hořela a druhá ne; ale vrata mezi níma již stály v plamenu; kdyby byly dohořely až na druhý konec, bylaby od nich ta druhá stodola se chytila. Přelezu tedy s kominíkem ty hořící vrata, které zavřeny byly, roz-

tluku závory, aby se ony na silnici zvrátit daly, leza pak na stodolu až k hřebenu, sedl jsem si jako na koně, a druzí mi podávali vodu. Já jsem ustavičně střechu políval, aby nechytila; ale sotva jsem tam vydržel horkem a větrem; vždy než jsem vodu vylil, musil jsem si obličej natřít a napít se. Tak jsme tu stodolu a celou tu řadu za ní zachránili. Potom teprva přišli stříkačky, když oheň již slabší byl, proto žeby jim koně dřív byli po silnici pro plamen nepřeběhli. Dnes v pondělí ještě pořád tam hoří. — Pan právní jel pryč, a v jeho domě není žádného mužského krom mne; což kdyby se to neštěstí dnes bylo stalo! — Není to od nás ani sto kroků, zrovna za městem, jaký nastal by zmatek. Papiry, a všecko je ve sklepě, budu mít co rovnat. — Když jsem přišel domů se podívat, když již hořet přestávalo, byl jsem celý mokrý; povídal mi, že mám dříve pamatovat na něj a naše papíry, než jíti hasit; ale večeři jsem dostal, protože pro oheň pozdě se večeřelo a já k tomu zrovna přišel. V nedeli po všech Svatých je tu v Litoměřicích posvícení........... Na Ludvíčka jsem se ani nechtěl ptát, bojím se odpovědi, proto že vím, že kdyby bylo dobře, byste mi již byli psali; a pak se bojím, vede-li se hůře, a nebo jestli již není živ, že zas budete plakat, když se o něm zmíním.«

»26. října 1836. Jestli se mi ještě nepsalo, tak ať se mi píše hned; což nebylo ještě k tomu času, od toho dne, co jsem odešel? — Každou neděli, jsem povídal,

aby se mi psalo, dostal bych každý outerek psaní. Že všecky pozdravuju, p. Št... a oba p. Tro... Právě plavou lodě okolo, praporečky jejich se třepetají okolo oken; snad vezou uhlí; a mně je skoro zima. — Ještě jednou že všecky líbám.«

28. října 1836.

Rozmilí rodiče! a ty Lori! a ty bratře!

»Zapřisahám Vás, nebem a vším Vám nejsvětějším. proč mi nepíšete? — Máte to za žert? Jestli zde nemám v outerý psaní, tedy se Vám co nejsnadněji zbláznim! — Je teď v pátek před 8. hodinou, již jsem ležel; nejsem v stavu vydržet; jdou na mne ustavičně takové ouzkosti, že jsem musel vyskočit. Píšu polonahý, sotva že zimou péro držjm. Což je to žert, tak dlouho zde býti sám a sám, nic nedělat, kam a co mohu myslit, než jak se v Praze máte? a že ne všickni dobře, to bez toho vím! Lori nemocna, Ludvík snad mrtev; a já tu mám sedět, a myslit si a představovat si to nejhorší, a do Prahy nemoci, a psaní nedostávat. Či nevědí moji rodiče, jakby jim bylo, kdyby musili od umírajícího syna odejít, a celý týden nevědět, jak s ním je?........,..... Já Vás v Praze nechtěl strašit, jak se mi daří, dělal jsem se, jakoby mi nebylo ničeho líto, šetřil jsem Vás, a prosil jenom, abych měl do neděle psaní; — a teď skoro tu již druhá, a budeli třetí přes půl, a já psaní neobdržím, a nebo někoho z Prahy neuvidím, tu za svůj rozum nestojím. — Což jste neviděli, jak mnoho mi na tom záleží, vědět co děláte? Jednou

ledva jsem v listu četl, že je zle, a již jsem běžel skoro v noci do Prahy. — Či jste to již zapomenuli? Kdybych byl neměl proto mrzutost, bych byl opět běžel, ač mám nohu podvrtnutou a bolesti dost veliké. — Což by byl nemohl Michal přijít, já vím, že nedělá, a něco peněz na cestu že také má. — Jestli je Lori nemocna, proč se mi to nepíše? — Jestli je nemocna, a já vím, že je — neb celé noci nespat, vím jak oučinkuje, a míti při tom takové starosti – já vím........ Jestli je tedy nemocna, ať se jí to psaní ani nečte, jen ať se jí řekne, že jsem psal a že mám starost. Ještě jednou tedy zapřisahám Vás, abyste mi hned psali, hned — sice jestli zde v outerý není psaní nebo někdo, tedy je se mnou zle! — Já jsem již dlouho nespal. — Zas přišli na mne nějaké platy, a já teď mám zrovna.... dnes jsem již nesnídal a nevečeřel, obědvat budu moci zítra a v neděli; a v pondělí snad ani to ne; a jestli v outerý na prvního nedostanu od p. právního peníze, o čemž pochybuju, neb je svátek — tedy hlady umru; neb že v pondělí nebudu míti co do úst dát, to je jako dvakrát dvě čtyry! — A nic bych si z toho nedělal; jenom těch ouzkostí, co mám každou noc, kdybych se zbavit mohl! Vy nemáte lítosti! Což je Vám umírající syn žert? Nevědět, trápí-li se ještě, anebo zdali mu již odlehčino, buďsi to na jakýkoliv způsob? — Jen jistotu chci mít, nejistota nejvíce trápí! — O kdyby raději Lori byla zde v Litoměřicích; sám tu déle nevydržím; — ten, s nímžto jsem někdy mluvíval, odejel; a teď jsem sám a sám, se žádným nemluvím, na

žádného se nepodívám; a teď ještě ty starosti, což je mi divu, jestli to nepřekonám?

Tenhle list ať se mi schová, až přijdu do Prahy

Váš

Hynek Mácha.«

Na to ještě 3. listopadu rodiče jeho list jeden obdrželi, v němž si stav svůj velmi liboval, a jakousi spokojenost na jevo dával.

Milí rodiče a bratře!

»................ Nepochybně přijdu do Prahy již v pondělí (7. list.). V outerý časně ráno budou odavky a sice u sv. Štěpána................«

K. H. Mácha.

Tato jsou jeho vlastní slova z posledního dopisu vyňatá.

Jak ale se vše jinak dělo, jak smrt přetrhla pásmo nadějného života, dopisem bratra jeho 9. listopadu rodičům poslaným nejlépe se vysvětlí.

Dne 9. listopadu 1836.

Milí rodičové!

»...................... a doufám že moje novina Vás více nepoleká. Poněvadž zde ještě 2 dny pobyti mínim, zasílám Vám prozatím tento list, též smutné zprávy od domácího pána.«

»Jak dostavník z pevnosti Teresinské po silnici k Litoměřicům vyjížděl, nepokojem trápen, a po ji-

stotě dychtiv, z malého okénka u vozu díval jsem se na domek kde bratr přebýval, nejsou-li okna otevřeny. Teprv když jsme blíže přijeli, spatřil jsem u prostředního okna jednu polovici otevřenou; všecka pochybnost o tak kvapné smrti zmizela.«

»Přišed do domu, běžel jsem, ani se u domácího neohlásiv, nahoru k pokojům bratrovým; bylo zamknuto; klíční dírkou jsem nemohl ničehož vypátrati, co by mne bylo aspoň dost málo upokojilo. Šel jsem dolů k domácím, z jejichž nekonečného žvastání bych se byl snad ničeho nedozvěděl, kdyby jakýsi starý, ale ještě silný, šedými dlouhými vlasy i od několik neděl vousami zarostlý, jednooký muž tu řeč otázkou nebyl přetrhl: »Tento pán jest bratr zemřelého?« —

»Tato otazka mne zalekla; podívav se naň ptám se ho: »»Tedy skutečně mrtev?«« »Ano. A já jsem hrobař; přicházím vašeho p. bratra oblíknout, a do rakve položit.« »»Není oblečen? Kdy bude pohřeb?«« »Za hodinu, právě se vyzvání.« Šli jsme nahoru, bratra jsme oblekli, a do rakve na předsíni vložili, na dvůr na máry snesli a přikrovem přikryli. — Lid ze sousedství se začal scházet, též i někteří bratrovi známí, pak přišlo 12 mistrů rozličných řemesel.«

»Neohlížejte se na to, proč ne známí, nobrž měšťané mu tu službu prokázali. Domácí mi vypravoval, že u některých byl a je prosil, by čest bratrově mrtvole dali, a ji na hřbitov doprovodili; ale někteří, že při tom krčili rameny, to ho omrzelo. Po-

žádal tedy několik svých sousedů, kteří mu to mile-rádi přislíbili. I mne to více těšilo.«

»Pak přišel kněz, zpěváci, a množství městského lidu. Po vykonaných obřadech vedl kněz průvod až na půl cesty k hřbitovu; větší díl lidu však šel až na hřbitov. — Hřbitov biskupského okresku jest hned vedle městského, ale liší se značně od sebe; městský hřbitov jest zde jako ve Volšanech náhrobkami a křížemi celý posázen, a biskupský hřbitov má jen asi čtyry kamenné náhrobky, které k východní straně v rohu stojí a velmi staré se býti zdají. Ostatně je skorem prázdný. Hřbitov je od východní k západní straně podlouhlý, a vchod k němu od polední strany. Bratrův hrob je blízko zdi u prostřed na půlnoční straně.«

»Po pohřbu jsem šel k domácímu pánu, abych slyšel, co mi chtěl před pohřbem vypravovat.«

»V neděli minulo čtrnáct dní,« pravil domácí, »co zde nesmírný oheň vyšel. Bratr váš byl na Radobylu, odkuď vida že hoří, celý unavený přiběhl. U ohně se dával vodou polívat, a po ohni pozdě večer přišel domů celý mokrý a v studeném pokoji se položil spát.«

»Že by mu po tom ohni bylo co scházelo, nikdy si nestěžoval; až 1. listopadu se přiznal, že nějaký neduh na sobě cítí; každý den jsem mu dal polívku z vína vařit, mimo to si sám ještě koření přinášel, a vařil; v pátek si ale nápoj tak zošklivil, že se zapřisáhl, že do smrti víc takového něco pít nebude.

V sobotu ráno po 6té hodině přišel dolů ještě svlečený a řekl, že se nemohl rána dočkat, a že jen dával pozor, brzoli uslyší u nás dvéře zamykat. Žádal hned o lékaře a hojiče; a šel ze dvéří. Však dvéře za sebou ani nezamknul, okamžitě se vrátil, a prosil pro vše, co nám nejsvětějšího, abychom si popílili a sami lékaře přivedli, že mu je velmi zle. Na to odešel. Moje žena na polo obleknuta, běžela hned pro lékaře a hojiče; a když již po náměstí šli, potkali bratra na cestě k p. právnímu. Pravil: že se chce omluvit, že několik dní do písárny nepůjde. Lékař a hojič vidouce na něm, jak velmi bídně vyhlíží, vzali jej hned s sebou zpátky. Když domů přišli, dali jsme mu předepsané líky k užívání pro pocení a také se mu hned muselo zatopit; však co neštěstí nechtělo, dvéře i okna jsme museli otevřít, aby se kouřem nezadusil.«

»Stěžoval na hroznou palčivost na prsech. Já jsem mu chtěl k posluhování někoho zjednat; ale žádný nechtěl jíti, obávaje se, že má choleru, a že by se nakazil; tedy moje žena se té službě musela sama podrobit. On však jiné služby nežádal, kromě vody k pití; té tolik vypil, že ji sotva nosit stačila, a kdykoliv mu ji zrovna od studně přinesla, přece se mu jen teplá býti zdála. Když jsme se ho ptali: »Má-li tak přílišnou palčivost?« odpověděl: »»Ano, já musím mít plíce již na uhel spálené, a napřed to nemusí míti co pálit, poněvadž to již i v zádech začíná.«« — Každým slova vyřknutím více a více tratil hlas, a sice tak silně, že od půl

dne již, když vodu neb něco jiného žádal, jen znamení dával.«

»K večeru opět přišel hojič, a když viděl, že mu hůře je, radil, aby mu kněz byl přiveden. Já tedy šel pro kněze, prose ho, aby nemocného dříve navštívil. I přijda brzy na to, vešel do pokoje a tázal se ho: »Já jsem duchovní a slyšel jsem, že zde někdo je nemocen, jste vy to?« Na to se váš bratr obrátil, ani slova nepromluviv. »Žádáte-li,« mluvil kněz dále, »abych vás s Bohem smířil, přijdu se svátostí oltářní a zaopatřím vás?« Ale váš bratr nedal žádné odpovědi. Kněz odešel.

»Dříve však se sám několikrát za ten den vyjádřil: Já vím, já to cítim, že musím umřít, že mi tenkráte žádné pomoci není!«

»Bylo již k desáte hodině, když na mou žádost duchovní opět přišel; však to ani 5 minut netrvalo, a kněz zase odešel. Váš bratr, jak z toho patrno, musel býti dobře připraven i spořádán. Moje žena na to vešla do pokoje; a tu ji váš bratr opět žádal, aby pozdravení rodičům i ostatním známým vyřídila, a že žádá, aby syn jeho zkrácen nebyl. Přitom prosil, abychme schvalního posla do Prahy objednali s vyřízenou, že je nemocen, a aby někdo z nich s p. Dr. Q... přišel; kdyby ale dříve zemřel, nežli bychom posla objednali, tu aby se v Praze o jeho smrti nedozvěděli. Ztišil se, žena moje u něho sedíc modlila se na hlas, žádajíc ho, aby co ona se modlí, on potichmo neb v paměti po ní opakoval. Pohodlně a lehce se posadiv

na pravou stranu se od ní odvrátil. As za hodinu viděla moje žena, jak levou rukou, již na boku ležet měl, třikráte svrchní peřinou pohnul.«

»Žena se ještě pořád modlila; až posléze se k němu nahnula, dívajíc se, zdali bdí nebo spí; začala k němu mluvit — on ji neodpovídal, ona skoumá, zdali dýchá — on ale byl..... mrtev. Bez pochyby že to hýbání rukou bylo znamením jeho skonání. Tak tiše, tak lehce skonal, jakž si jeden každý skonati jen přáti může.«

»Přesvědčena, že jistě mrtev je, zamkla pokoj a přišla dolů. Víc se žádný nahoru ani nepodíval, a tak v té samé postavě v jaké skonal, i na tomž místě jste jej nalezl.« Tím dokončil řeč svou. —

»Když jsem s hrobníkem k obléknutí bratra do pokoje vstoupil, ležel v peřinách. Přistoupiv k němu, odkryju svrchnici a vidím od žeber až dolů cele tělo zmodralé i zazelenalé; on ležel na pravém boku, pravou ruku podle sebe nataženou, a levou v loktě ohnutou, tak že mu pěst, které obě silně zaťaté měl, na prsou ležela. Ostatně ležel celý rovný.«

»V jeho kabátě, který jak domácí praví, při ohni měl, a na kterém to dosaváde je znát, jak byl umazaný, našel jsem zlomek básně »Cesta z Čech,« již nepochybně na Radobylu, na jeho poslední procházce složiti chtěl (poněvadž je tužkou psaná), hodně zmačkaná, bezpochyby příčinou toho ohně. atd.

Michal V. Mácha.

Ke cti vlastenců Pražských musíme ještě podotknouti: Jak mile se rozhlásila pověst o *Máchovu* úmrtí, všickni vlastencové bolestného účastenství brali na události té, a slavné za něj bylo držáno Requiem u sv. Ignáce dne 17. listopadu 1836, i vlastenec náš Hav— v denní kronice *Českých Květů* o úmrtí *Máchově* umístil zprávu, uváděje mezi jinými:

»Smrtí jeho pěkná literatura naše ztrátu trpí, jakouž ji tak snadno jiný ze spisovatelův našich nenahradí. Cokoliv se i básnickému duchu jeho za vadu namítalo — časem bylo by se vyrovnalo a uhladilo, až by se jen byl v pánu zesnulý z dosavadního světa mladických snů v životě skutečném obeznal. Nyní jiného nic nezbývá, nežli — dle započatého již rokování věrných přátel — v rukopisu pozůstalé, jakož i veškeré sem tam roztroušené plody sebrati, srovnati a doplniti, a takž jmenu jeho po všech končinách v přízni Čechoslovanův onu památku zůstaviti, kterouž by si byl vlastenským snažením a pracemi svými časem sám vítězně vydobyl atd.«

Lze podotknouti zde, že i žalozpěvy na smrt *Máchovu* složené jakožto důkazy vážnosti, jíž požíval u vlastenských spoludruhů svých, v časopisech se ozvaly, od K. Sabiny, L. Riegera, J. Vlčka a K. Kuzmányho.

Nadějné pásmo se přetrhlo, doufání i mnohé očekávání veliké částky našeho obecenstva i spisovatelstva mžikem v nivec bylo obráceno; nalezli se mnozí, jenž v tomto smutném osudu jednotlivcovů i osud naší věci národní a literarní oželovali, an se totiž nám Čechoslovanům tak málo hlav výtečných a důmyslnosti básnickou

nadaných zrozuje a udržuje. Nalezáť se u nás mnoho dobré vůle, ale málo podstaty. Máme mnoho vlastenců, dobrých lidí, rázných, solidných, vzdělaných. ano i učených mužů nejlepší pověsti a pamatní vytrvalosti ve svém vědeckém, literarním a jiném snažení, ale *důmyslníků* se nam nedostává. Máme mnoho veršů a málo poesie; vyskytne-li se i člověk vyššího povolání, nepostupující ale cestou každodenní, hledí-li s genialní výše své na povšední koleje s úsměchem, povržením aneb utrpným citem, zjeví-li se básník, jehož srdce a mysl souhlasí s přírodou, s míněním sprosťáků se však sjednotiti nemohouc: tu jako vosy vyřítí se naň nedospělí a krátkozrací strážníci literarní sprostoty, tupými žahadly svými naň dorážejíce; tu chybička jazyční stane se příčinou krutého pronásledování, tu myšlénka jim nelibá aneb jimi nepochopená na pranýř se vystaví a básník co šílenec, co nedouk, co člověk nerozumný atd. se prohlásí. Nepomýšlejí oni, je-li v něm jedna chyba, že jejich celé snažení, vzdělání, působení a velení, jejich celá bytnost literarní *jedinou* jest *chybou velikou*, že se jim osvícených hlav, a tím postředků nedostává, aby věc naše rázem pokročila! — A on, on celým srdcem zahořel pro věc, on povolán byl působiti na národ, jmena sobě získati v letopisech naší mladistvé literatury, on chtěl zbuditi myšlénku v duších ospalých, a za to — byl nevděčně odměněn od veškeré naší kritiky!

Praviť Schiller pravdivě:

„Nešťastníci jsou, jenž se snažejí
Jiskry Božské z prachu vylouditi!“

Jestli jsme měli právo očekávati od *Máchy* něco neobyčejného, na to nech spisy jeho samy odpovídají. Veliká jich část ještě nikdy uveřejněna nebyla a mnohý snad pochybující o jeho neobyčejném nadání básnickém nyní důkladnějším nahlédnutím ve spisy tyto lepšího nabude přesvědčení.

První snažení bratra *Máchova* bylo, sebrati vše, cokoliv započato, aneb již ukončeno v rukopisech *Hynkových* se nalezlo; i poštěstilo se mu sebrati tolik, že tuto sbírku uspořádati mohl. Jsme však přesvědčeni, že některé zlomky jistě se ztratily, a sice bezpochyby u některého z pánů opisovačů, jimž vydavatel spisy ku přehlédnutí a spořádání brzo po smrti *Hynkově* byl svěřil. Čí vinou se to stalo, ten nech vědomím se tresce, že odejmul *myšlénku* celému *národu!*

Pozorujem-li cestu, po které básník náš ku cíli literarnímu kráčel, uzříme, že již prvopočáteční jeho snažení vyzrazovalo ducha nevšedního, ale zádumčivého, po samotě toužícího, více hrobu nežli besed, více smrti nežli života, více přírody nežli společnosti lidských si hledícího; již nejprvnější jeho veršovní pokusy, z prvních takměř chlapeckých let jeho, to dosvědčují; nalezáme v pozůstalých zlomkách básně z té periody, které již v duchu podotknutém jsou psány. Uvádíme je zde na příklad, poněvadž by on sám nebyl přivolil, aby se květy tyto mezi plody zralejší vpletly.

Na hřbitově.

Smutně zvonek volá k hrobu den,
Rolník z pole k malé chýži
Mdlým se krokem ke vsi blíží;
Celou zem již kryje sen.

Hroby stříbří bledé luny svit,
Větýrek kol hrobu věje,
Slavíček tam líbě pěje,
V ňádrech budí mutný cit.

Nade mnou na kříži Kristus pní,
Kol obzářen světlem luny;
Větřík v moji harfy struny
Věje, ony samy zní.

Osvícená vlnka lunou hrá
V potůčku, jenž v luhy stinné
Kolem hřbitova se vine,
V jeho olších holub lká.

Na těch hrobách já jen sedím sám,
Vůkol bledé stojí stíny,
Píseň, moji mrtvé Líny
Ostatky, teď pěju vám.

Pěvec.

I.

Jej často touha pudí,
Při mdlém když světle luny
Slavíka zpěv jej zbudí,
Své harfy pěstit struny.

Před dvéře malé chyše
Vystoupna dlouho sedí,
An vůkol vše spí tiše
Na hrobky tyto hledí.

Tu Líno myslí tebe,
An chladná zem tě kreje;
Svou harfu dá před sebe
A v její struny pěje.

II.

Sotva že kvítko vnadné
Jen se ukáže světu:
Tu bouř jej zbaví květu,
A opět bídně zvadne.

Sotva se počne smáti
Den, slunce jasně svíti:

Však brzce zas se tmíti
Počíná, noc se vrátí.

Tak též i v našem žití
Ohlédneme se v světě,
Přijde smrt v prudkém letě,
Hrob opět nás má krýti.

Tak též i Líno tebe
V překrátkém opět čase
V prach obrátilo zase,
K sobě volalo nebe.

O dej ať s Línou mojí,
Jak někdy v tomto světě,
Radost nám opět květe,
Ať hrob nás opět spojí.

Veřejně *Mácha* co básník ponejprv vystoupil v časopisu: »Večerní Vyražení.« Bylať to podivná doba literatury naší, když *tento* časopis vycházel, bylť to boj o život, o bytnost, o budoucnost Čechoslovanského snažení literarního. Mladíci, studující sice ještě na nižších školách, na stupni zárodkové teprv vzdělanosti cvičili se v časopisu tomto. »Večerní Vyražení« bylo tehdáž rejdištěm *na literaturu si hrajících jinochů.* Jak vrtkavé a nestálé bylo tehdejší snažení, dokázala jeho netrvanlivost; — — Večerní Vyražení

zašlo brzo a *Květy České* staly se zahradou, kde mladí spisovatelé své prvotiny skládali. Při tom vycházeli rozličné spisy podobného rázu; Langer vydával *Čechoslava* ve svazcích, jenž později pod jinými nápisy, Čech. Sámo atd. nějaký čas po sobě vycházely. — V některých těchto svazcích nalezají se pěkné písně *Máchovy*, a již tenkráte nebylo pochybnosti o jeho povolání. Kdož nepomní na krásnou: »Proč Vltavo řeko divá,« a na jiné tamo umístěné, a nepřisvědčí, že ve svazkách těch nic lepšího nevyskytnulo se v oboru básnickém nad tyto plody.

Živěji však si počínalo časopisectví naše ve »Květech Českých« jež J. K. Tyl obratně vedl, tak že v krátce po všech krajích našich zaslouženého oblíbení a uznání sobě získaly. *Hynek Mácha* nebyl posledním z těch, jenž k tomu byli přispěli. Jestli že písně jeho v duchu národním pozornost zbudily o nadání básníka našeho, tu prosaický pokus jeho Křivoklad již i na vyšší naděje obecenstvo naše poukázal, a více nežli jeden hlas s utěšením zvolal: »Máme i romanopisce!« —

Křivoklad je vlastně jen část velikého romanu, jejž *M.* pod názvem »*Kat*« dohotoviti a vydati zamýšlel. Mělť totiž roman tento ve čtyry částky rozdělen býti, z nichž jedna »*Křivoklad*« — druhá »*Valdek*« — třetí »*Vyšehrad*« a čtvrtá »*Karlův Týn*« — nadepsána býti měla. Bohužel že z romanu toho nic jiného nás nedošlo, mimo podotknutý Křivoklad a zlomkovitý, tak stručný plán ku Valdeku, Vyšehradu a Karlovu Týnu, že se dle něho docela nic o obsahu a vyvedení souditi nedá; jsouť to totiž pouze

nadpisy jednotlivých částek povídky té, kteréž že pro zvláštnost zde stavíme, čtenář nám odpustí.

Plán k Valdeku.

Sněm měšťanů - život Kopeckého - hutník a uhlíř - uhlíř jda okolo Valdeku, stavil se jsa umdlen tam, a byl, když otce doma nebylo, od Anežky vítán - král Václav jat v Berouně - král od panů jat na honbě, když byl dříve ušel pomocí Zuzany z Pražského vězení - Kopecký otec spolu s Příbramským otcem byl od Valdeckých přepadnut, cestujíce lesem Valdeckým, a po mnohém bránění-se oba chyceni a vsazeni byli na Valdeku do vězení - jeden ze služebníků vyváznův zvěstoval Příbramskému toto přepadnutí a z omylu i smrt obou otců - Kopecký dozvěděv se tuto novinu od Příbramského, jde v oděvu poutníka na hrad vyskoumati osud otce svého; na cestě přemýšlí o svém životu - kde Kopecký jako poutník přijde na hrad Valdecký, předstíraje, že putuje k panně Marii do Příbrami na sv. horu - Kopecký s Pražany táhl k Valdeku ku pomstě, kdež i Příbramského se svými nalezl - ztekli hrad a zapáliti jej nemohouce jej dobyli - otcové jak teskní v žaláři - pak slyší hřmot a vidí záři skrze mříže - když byl král jat na honbě; vyjíždí z lesů Valdeckých; vůkol tma a ticho - červený požár vycházející z plamenů hutí Komarovských tvoří paprslek nad černým lesem, hutník a mladý Příbramský stojí před stavením spolu rozmlouvajíce, a zde hutník pozná jej co syna Valdeckého, a hledí od toho času jej vždy chrániti - při dobytí hradu Valdeckého, kde Příbramský střelí po Valdeckém, přispíší a

volá: »Nestřílejte! — Bože již jest pozdě.« — Valdecký chtě sebe i dceru usmrtiti, a se s ní v propast pod Valdekem uvrhnouti, byl šípem od Přibramského v prsa smrtelně raněn, a upustiv dceru na hradbách v propast se svalil - v tom sesula se věž, při čemž oba otcové k zasypání přišli - zde poznal Kopecký Anežku, již byl dříve v Praze viděl a ji sobě zamiloval; chtě však ji do Prahy s sebou vzíti. Po krátkém potýkání musel Přibramský ustoupiti, a tu se dozvěděli o smrti svých otců - kopajíce nalezli mrtvoly jejich - za ten čas byl Václav vysvobozen od rybáře a sejde se s Přibramským, hutníkem a žebrákem pod Vorlíkem, a král vypravuje, jak byl v žaláři ve Vídni - přišel do Prahy a zmocnil se Vyšehradu - dal stínati konšely Pražské i na ten čas ustanoveného hejtmana Vyšehradu - sněm pánů a měšťanů v Praze - král slyšel o tom sněmu, ušel přes Zbraslav na Karlův Týn - Kopecký vyjevil svou lásku Anežce a od ní po dlouhém čase, v kterémž ona pro otce svého truchlila, též vyznání lásky dosáhl, později však s ní porozmluviv bratrem jejím se býti domníval - než odejel na Karlův Týn loučí se s ní, pak poslán s řezníkem na Karlův Týn, byli tam stínaní - po tom král ujel na Točník - hutník však věda o smrti Valdeckého i Kopeckého nalezl Přibramského, jenž byl v komonstvu královu - vyjevil, že Kopecký je syn Valdeckého, kteréhož on, jsa zbrojnošem, na prosbu matky jako novorozené dítě z Valdeku, by se nestal podobným otci svému unesl, pro větší však jistotu v Přibrami jej, vezma novorozené pachole kupcovo v Praze Kopeckému co syna z Valdeků k vychování, kdež i mladý Kopecký,

to jest syn kupce Příbramského Anežku uviděl a do ni se zamiloval - tu byl Příbramský od krále co syn pána z Valdeků na rytířstvo pasován, a do Prahy pro svou sestru jel - král pak od pánů prošen na ten čas na Vyšehrad se navrátil - Anežka dozvěděla se o smrti miláčka a poznajíc bratra svého do kláštera odešla.

Plán k Vyšehradu.

Hádání - sněm měšťanů na Šmerhofu - tři odpovídačí - odpovídání - Hus v radnici - Řepanský - poprava atd. - Interdikt - Hus na Krakovci - Václav na honbě - Řepanský - Berounka - Tejřov - Kat na Krakovci - Václav na Točníku - Václav na Žebráce - Žižka - Hus jel do Kostnice - průvodní list - pánové u sv. Jakuba - hřmot lidu - čtení psaní Husova - Řepanský čtenář - Václav s pány na Točníku - Václav v Praze na Vyšehradě - Žižka v schůzce - Žižka před králem - lid se dozvěděl, že Hus v žaláři - list - čtení - bez Řepanského - list zadržený - pánové opět u sv. Jakuba - venku hřmot lidu - noc - lidu přibývalo - lid na náměstí - dav lidu - pochodně - světla na věžích - Řepanský bláznivý zvěstuje smrt Husovu - lid se rozešel v strašlivém tichu - Řepanský - odveden do blázince a ukován - Václav na Vyšehradě - návštěva kata u Řepanského - mrtvý Řepanský visel v okovech - jitro - hluk lidu - sházení konšelů - král na Vyšehradě - zpráva - scena vzteku - stojí bez sebe nepohnutý, pěna na vousích - smrt krále - kat stojí na hradbách popis Prahy - zhasínající světla - ticho - slaběji - zvonek - ticho - usmání, pak praví: »Opět

prázdný Přemyslovců trůn« - pak zdola hluk zbouřeného lidu - pak popis krále, jak vyhlížel po smrti v komnatě na prkně při měsíci - a pro strach by tělo jeho od Pražanů nebylo zneuctěno bez všeho průvodu z Vyšehradu od rybáře, jenž byl ve Vídni krále vysvobodil a s ním do Prahy se navrátil, po Vltavě na Zbraslav v noci odvezen - kdež jemu on a napřed jdoucí Příbramský a hutník hrob podle jeho manželky Johany připravili.

Plán ku Karlovu Týnu.

Uvod - výjezd Viasila - popis Vyšehradu - setkání se s katem - jejich rozmluvy - cesta na Zbraslav - popis kláštera - mnich otvírající - jeho výstup na ohrady klášterní - vchod do kostela - popis kostela - vstup do hrobky - popis hrobky - jednání kata - vystoupení - mlýn Jakubův - popis vyhlížení kata ve světle ohníčka - popis mlynáře a jeho řeči - slib jeho - žena jeho - krajina vůkolní - příchod Hedvika - zaražení mlýnu - odchod kata a Hedvika - chystání-se k výkladu písma - píseň: »Otče náš, milý Pane,« - rozmluvy kata a Hedvika - Karlův Týn - popis jitra - volení vůdce od měšťanů - Hedvik vůdcem - příchod Viasila - rozchod - životopis Viasila - ležení před týnem a outoky - příměří - Viasil a jiní v Týně - popis Týna - vyznání lásky od Johanny - chování Johanny - odchod Viasila - vstup do kaple - útěk z hradu - mlynář - kat - Hedvik u ohniska - Johanna v potoku - hašení ohně - odchod oněch - Viasil před klášterem - Bohdana - šíp Johannin - odchod Viasila - nalezení Bohdany - životopis Johannin - návrat

její - návrat Viasilův - outok - zajmutí Hedvika - večer - jeho spoutání - jeho smrt - hořící chatrč - počínání kata - odchod Viasila - smrt Bohdany - mnich - návrat Viasilův za jitra - rokování - skončení obležení - Výhled Viasilův ze hřbitova - chování Johany v hradě - ukončení obležení - prak Johanin - pozvání na Týn - odchod Korybuta - chování kata - zajetí kata - vyrčení smrti Viasilovy - hody - kvas - hudba - chování Johany - popis její a krajiny - pohřeb Viasila - popis síně soudní - soud - ortel nad katem pronešen - smrt jeho - zahrabán v koutě - pohřeb Johany - rozchod měšťanů - mlynář doma - žena jeho - uzavření.

I v neurčitých těchto tazích se nedá zapříti způsob *Máchův*. Motto k povídce té vybrané z »Jeremiáše proroka,« zní v tento smysl:

»Neplačtež mrtvého, aniž jej litujte, ale ustavičně plačte příčinou toho, kterýž odchází, neb se nenavrátí více, aby pohleděl na zemi, v níž se narodil. Když vyjde z vlasti, nenavrátí se více; ale kamž jej zastěhují, tam v tom místě zemře, a země této neuzří více.«

— Duch novelistický, v jakémž se *Mácha* pokusil, nalezl, jakož vše literarní jeho snažení, horlivých odporníků i vřelých zastavatelů. My ani k jedněm ani k druhým bez výminky nenáležejíce jen na tom trváme, že nelze zrakem obyčejným pozorovati, a mluvou sprostou posouditi to, co v hlubokosti ducha rozervaného se zrodilo. Jest to cosi zvláštního; pozorujeme-li věc tu ze stanoviště kritiky, musíme vyznati, že novelistické pokusy jako »Marinka« — »Obrazy ze života mého« atd., mají

vlastnosti i přednosti, jakéž u jiných plodů naší novelistiky marně bychom hledali. Vidíme, že vše z hluboka svého zápalu podal; neboť *Mácha* byl lyrikem a psal krví svého rozníceného srdce. — Na protivný hlas, jenž v České Včele o povídkách *Máchových podivně*, a nám, z té strany alespoň nepochopitelně se projevil, nelze připomenouti, neboť jsme přesvědčeni, že p. referent chtě se za *nepravou* důmínku pomstíti, dávno svou chybu uznal, když *Máchovi* pro vynechané ž veškeré básnické nadání odepřel. Jestliže, jak se hlasy ozývaly — básník náš látky své bral ze sprostého života, to spíše ku chvále mu přičísti sluší, an život z pravé stránky jeho pojav zrakem poetickým v něj nahlížel. Nepravil velmistr básníků Goethe o životě: »Wo ihr es faßt, da ist es interessant!« — A sada tato je svatou pravdou! — Ve všem, cokoliv *Mácha* psal, jevila se převaha lyrické povahy jeho; všady jeho ztemnělý cit, všady záduměivost prosvítala, ač nikde zřejměji se neprojevila, jako v romantické jeho básni »*Máj*,« jižto roku 1836 co první svazek veškerých spisů svých vydal. (Bohužel že to byl také poslední!) Zanímavé byly úsudky o tomto spisu, i aby udání naše bylo úplné, zlomky z nich zde podáme.

J. K. Tyl ve Květech na rok 1836 v příloze 35. pravil:

»Takového něco, jako jest *Máchův* (tak řečený) *Máj*, rovněž v literatuře naší nemáme, i nevím, jestli báseň tato ještě většího pohnutí mezi námi neučinila než Klác. ody, ačkoliv na ni až dosavad jen jediný recensent se odvážil. P. *Mácha* jest *básník* — to mu nikdo odpírati

nesmí; každý jeho verš jesti povzdech z nejtajnějších hlubin rozbolené, rozjitřené duše — a však přece bych rád temné zvuky harfy jeho jinak slyšel zvučeti — jinak, aspoň za věku našeho ne tak nečesky. Poesie p. *Máchova* jest kouzelný automat. Srdce moje prahne po lásce. Aj, tuť mě k dívce uvedou; skví se ona vnadou čarovnou; při pohledu jejím všecky moje krásné sny v život vstupují; když ji ale s rozohněnou duší k srdci přivinouti a ze rtů vroucím políbením odlevu ssáti chci: bezživotný, studený, železný stroj nacházím, s hrůzou jest mi zachvěti se a s ránou v srdci prchnouti.

Smáti se vždycky a napořád nemůžeme; protož ale oči k zlosynu, jakož jest »lesů pán,« obráceti musím, abych slzy žalu nebo touhy vyléval? Neniliž nic potřebnějšího ve stavu, nic půvabnějšího v století našem, nic důležitějšího v životě, než vrahovo rozbírání neznámého »nic« — neníliž i nic pěknějšího v říši idealů, čímby se v p. *Máchovu* srdci byl mohl zpěv vzejmouti, aby »všemi vlastmi« pohýbal? Když francouští básníkové sloupy vetchými zatřásti se pokusili, na nichžto jich národní básnictví až dosavád spočívalo, pustili se ovšem do boje nového, smělého i těžkého, a musímeť jim prominouti. když veškeré hrůzy a hnusnosti života lidského přerývali a zobraziti se snažili, jen aby světu něco nového podali, neboť z boje tohoto přece jednou pravého básnictví genius vítězoslavně se vyvine; když Byron s duší rozvrácenou, bez míru, bez víry a naděje zoufání své pěl, nemusel bohatý, z rozkoší života vybředlý lord svědomitě na zřeteli míti stav básnictví a občanských poměrů vlasti své, a tato

stránka básní jeho nebylať i slávy jeho původem; ale proč u nás, kdežto se nám v znameních nejpříznivějších krásné přišti usmívá, kdež potřebí, na všech cestách k národu mluviti — a kde pěvci otevřenť celý svět! — proč u nás, prosím, muži mladému duchem bohatě nadanému, s kolem a popravou se obírati? Zde není místa k dolíčení, že u nás potřeba větší, než kde jinde, aby poesie vznikající rázu národního nabyla; když si ale té bohův dcery nejnovější zasvěcence na mysl uvedu, když považím že tu p. *Mácha*, S....., Š...., Št..., T..... T... a jiní pracovati mohou na roli dědičné: pak zaplešc srdce v krásné naději, pak musím zvolati. Jinák v život se dívati, a jinak i k brátřím mluviti musíme, nežli hráti si jen líčeně se svou osobou a stýskati:

„Nynější ale čas
Jinošství mého — je, co tato báseň, máj.
Večerní jako máj ve lůně pustých skal;
Na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal.“

— jinak než, takto hráti si a stýskati — a zúmyslně kvíleti, jakoby pro ztracenou budoucnost, až by i útrpná hrdlička jmeno naše volala se jmenem mudrujícího loupežnika a hříšné samovražednice!« —

V České Včele na rok 1836, číslo 22, str. 181.

»Vylíčiv básník »Máje« velmi pěknými obrazy první máj za doby večerní a krajinu, »kde borový zaváněl háj« a »o lásce šeptal tichý mech,« staví nám před oči blíže jezera sličnou děvu (Jarmilu), a však anděla to padlého, který v obličeji maje půvabný žel a smutek, milence svého, Viléma, očekává. O Vilému tomto dovídáme se

na str. 26., že byl od svého otce za mládí již do světa vyhnan, a že v loupežnickém sboru vyrostl; později stal se vůdcem loupežníků, a pod jmenem »strašný lesů pán« znám byl. Toho času poznal Jarmilu, a láska k této již zvadlé růži roznítí nejvýš pomstu jeho, a poznav svůdce jejího, zavraždí jej — svého to otce neznaneho. Nějaký čas po spáchání tohoto činu připluje loďka, a plavec přistoupiv k Jarmile u jezera čekající, oznamuje jí, že Vilém do pout dán jest a zítra odpraven bude; Jarmila pochovala se ve vlnách jezera, a Vilém došel druhého dne trestu svého. A však dlužno samu báseň čísti, aby se poznalo, jak bohatou obrazivostí, jak živými barvami a skvělými květinami básník děj tento obsypal a vylíčil.

Když pak duchové a živly o Vilémův pohřeb se radí, zahaluje on ve vězení duši svou ve mračna, myšlénka umírá myšlénkou. Patří-li do minulosti, zdá se mu, že nikdo pro něho netruchlí, že jest to jenom pouhý sen, nebo dědina jeho, noční rouškou nyní přikrytá, vzplane opět vesele a jasně, jako v jeho první den. Žaluje na to, že byl otcem vyvržen a vyvaben do snů života jen proto, aby potrestal vinu otcovu, a takto-li proti vůli své jednal, proč nyní časně i věčně hyne? Stoje na popraží budoucích věků, rozjímá o věčnosti, a po krátkém přemítání vidí, že ona jest pustý stín, kde tma přebývá a to, co se nazývá »nic.« Po odpravě sejdou se Vilémovi soudruhové na popravišti, a tichý šepot zazněl, že vůdce zhynul. Tato jest hlavní osnova básně. Ke konci vyjevil nám básník, že jakási analogie panuje mezi ním a — ač ne skutky a činy Vilémovými, ale mezi

jeho životem vůbec. Jak Vilémův život popsal, tak líčí básník i svůj život; i jeho věk dětinství byl sen, a jest »zbortěné harfy tón, umřelé hvězdy svit, mrtvé milenky cit, zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt, vyhaslého ohně kouř, slitého zvonu hlas, mrtvé labutě zpěv, ztracený lidstva ráj.« Věk jeho jinošství jest, co jeho báseň, máj — »večerní jako máj ve lůně pustých skal, na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal.« A pronesev konečně nejlepší výrok o svém budoucím životě, ptá se, »kdo srdci takovému útěchy jaké dá?« Nemůžeť se nám zde ukládati, abychom něčím básníka potěšovali, chtíce úsudek pronesti o básni, a v tom ohledu nepřišli jsme k nižádnému utěšenému konci. Popsav nám básník trochu obšírněji místo události, a o mnoho spořeji udav hlavní doby ze života hlavní osoby, staví nám osobu tu po strašlivém živobytí jejím na popraží nového věku, ana rozmýšlí o vykonané a nastávající své dráze, méně jakožto loupežník a vrah, ale více o tom, co život vůbec jest, v čemž i básník jakousi obdobu se svým životem nám podává. V obou případnostech vyskytuje se hlavní idea, že minulý i nastávající život, onen jednatel duševní, náleží v obor snů, spaní, ničeho. Básník cítiv ale živě, že by třeba o »věčném nic« dlouho pěti nemohl, snesl za tou příčinou tolik rozmanitých květin, věnců a obrazů, a svůj ideal »nic« vyšňořil tak mistrně, že to musíme obdivovati. Takto-li básník o bytosti života pěl, i jakž by zpíval o své vlastní basni? Chtěl-li by spravedlivým býti, musila by hlaholiti struna jeho: »Toť ohlas tónu zbortěné harfy, odblesk světla umřelé hvězdy, stín zapo-

mcnutého hrobu« atd. Pochybujeme, že by kdo z ohlasu tónu zbortěné harfy nějaký zvuk uslyšel, a co jsme viděli a slyšeli v této básni? V pěkném oděvu mrtvé věčné nic! Neníť ovšem nic podivného, zamotá-li se člověk ve víru věčnosti, zachvácen-li směsicí stejně a proti sobě působících mocností a sil, a v tomto-li věčném labyrintu nenaznamená si ten neb onen pylíř, dle kterého by se mohl spravovati; to ale jest něco podivného, že ten a takový člověk a tudy též i básník »Máje« nepozoruje odpor ten, že chtíce svoje »nic« lidem učiniti přístupné, všeliký život snášejí; tu šeptají květinky, tu mluví ptáci, zvučí hory, mluví luna, živ jest u nich celý mír, a přece konečně vystavují za cíl a konec všech těch mocí — žádný život, žádný cíl, všecko pusto, nic! Odporujeme tomu a podobnému Hegelianismu, že na věčnosti žádný cíl, všecko jedno jest; takovíto filosofové stavíce sebe mimo věčnost, hrubě na to nemyslejí, že oni a jejich spolutvorstvo také již ve věčnosti žijí, kdež patrno jest, že ačkoli životem všecko nadchnuto, přece tento duševní život do těch nejrozmanitějších forem se vlévá, více méně sebe svědom jest, a svědomosti té neustále více nabývá i dle zákonů přírody nabývati musí. Přišedše ale k jedné formě, která jisté dokonalosti dosáhla, tu vynášejí oni filosofové podivný rozsudek, že každý jednotlivec ten z formy své vyjda, do oceanu letí beze všeho tvaru, beze všeho cíle. I jakýž mají proto důvod, ještо příroda v té samé věčnosti právě naopak to okazuje? Jelikož básník »Máje« asi podobnou myšlénku básnickým rouchem přioditi se snažil, nalezá se na té samé bludné cestě. Přiodiv

se pestrými květinami, uvrhnul se do vymřelé sopky, anebo snad lépe: jeho báseň *jest škvára, která z vymřelé sopky vyhozená* mezi květiny padla. Ve květinách můžeme míti a máme zalíbení, nikoli ale v chladném mrtvém meteoru, který z rozervaných útrob vyvržen byl. *V tomto nenalezáme nic krásného, oživujícího, nic básnického* * v přísném toho slova smyslu. Děj tento mohl v skutku básnické nabyti ceny, kdyby byl básník chtěl roztrhnouti černou oponu, kterou spustila jeho obrazivost před každou radostnější výhlidkou. Když totiž Vilém, zničiv svazek se vším životem, na popravišti se nalezal, praví nám básník na straně 50., »že před Bohem pokořen v modlitbě tiché stál.« Nelze nám toho prohlásiti za omyl tisku, ačkoli poslední slova Vilémova na str. 53. takto znějí: »Pozdravujte (obláčky) kolébku mou i hrob můj, matku mou, vlast jedinou i — v dědictví mi danou.« Nyní opravdu nevíme, jak to všecko vypadá; obrátíme se ale k lepší stránce, že totiž Vilém opět zrušil smlouvu s věčnou smrtí a ke zdroji věčného života se navrátil. I proč nevylíčil nám básník tento výjev svou obrazoplodnou mocí místo hnusného popisování odpravy a kolem lámání těla Vilémova? Pak by na svém místě bývalo, že »vešken plesal tvor« a »slunce veselo v mrtvý zrak sťaté hlavy se smálo.« Básník ale liboval si v kontrastech, na svém místě nejsoucích, *on raději povrhnul důstojným jmenem básníka, a snížil se k bídnému rymotepci.* ** aby jen, protože sám nic jiného nevidí, okázal

* !!

** ! *slyšte!*

nám černou, věčnou prostoru svojí sežehlé útroby. A však ku prospěchu básníkovu máme to všecko posud jen za směsici myšlének a citů, ve které se duch jeho kolotá, té jsouce naděje, že z toho ze všeho ústrojný život konečně se utvoří. Opakujeme, že jednotlivá popsání, obrazy a vůbec básnický celý apparat, vyjímajíc poslední oddělení a mrzuté opakování rýmů, pěkný bohatý jest; spisovatel »Maje« musí ale přisvědčiti k pravdě té, že kabát za člověka míti v obor chatry náleží. Chtěl-li-by nám p. *Mácha* v druhém svazku svých spisů podati opět druhé vydání svých snů, svého spaní, *může býti ubezpečen, že mocně ho probouzeti budeme;** spali jsme dvě stě let, on nesmí nás dutým hlasem své zbortěné harfy do nového snění konejšiti. Bylo by k přání, aby se tak otrocky nevázal, právě k té *nejšpatnější stránce anglického barda,* ale podával nám básně pravé ceny, na odiv stavěl květoucí obrazivost, ze které však pramen života, božský nektar vyplývá. To měli jsme za potřebné podotknouti o jeho básni; neměl-li by se tím srovnávati, máme naději, že uzná aspoň tu nejsvětější povinnost, že každý má beze všeho obalu druha svého pozorným činiti na směr jeho jednání, na vezdejší pouť života, a že druh opět za svou bude míti věc nestranně skoumati náhledy ty a pravdy se přidržeti. Myslíme, že počátek jsme učinili. —

Slav. Tomíček.«

* *Kdo? Vy ubozí?! — —*

V Musejníku na rok 1836, 9té odděl., str. 382.

»Máj p. *Máchy* nechci posuzovati; *nedospělať tato báseň ještě pro kritiku;* ale z té příčiny přece dlužno na ni poukázati, proto že ze všeho, cožkoli p. *Mácha* ve svém *Máji* podal, poesie vysvítá. Až podruhé — totiž tenkráte o p. *M.* šířeji promluvíme, až nám pěknější příležitost k tomu podá. Jeho *Máj* — aspoň *mne* příliš uráží; neboť od oběšence a angela tak nepoeticky padlého s nechutí oči obracím. Třebať i p. *Mácha* dokola krásných květin nasázel, pěkných obrazů v pozlacených rámech navěšel; přece vůně jeho květin a lesk jeho obrazů, puch a vyzáblost lotra se klátícího, nezahrnou, a hnusné kolo a šibenice našemu oku nezakryjí, nechťby se i v pozadí sám básník dostavil. A pak co nám do Byrona? — Pěj podruhé p. M*ácha*, jak se moc vyšší v jeho ňádrách ozývá, a neohřívej své srdce a nerozplameňávej svou obrazivost na nepřirozených výtvorech anglického lorda s sebou vždy bojujícího; oč že jemněji a čistěji zazní jeho lyra k potěšení našemu. Tak jest ale jeho *Máj*, jak on sám na str. 33 zpívá:

„Toť co se nic nazývá.“

Jos. Chmelenský.«

Tu máme zrcadlo naší kritiky Čechoslovanské! — Dobřeť se pamatujeme, že mnohé nepatrné škváry veliké chvály došly u recensentů, a *Mácha takové* odměny nalezal! — Mame o jeden důkaz více, že jen prostřednost se uzná, a že výstřednost, třeba i genialní byla, přesahuje pochopnost některých našich kritiků! Jsouť oni často

tak zpozdilí, že, když se jim člověk nelíbí, posouději zle básníka, a když basník — člověka. —

Co odpověditi na tyto posudky našinců? Nech věc sama za sebe odpovídá. P. *Tyl* pojal báseň tuto jen povrchně, jeho vlastní mírná povaha a plastičnost nadání jeho nesrovnávala se se zásadami a city rozervanými, jakéž v »*Máji*« se projevují. Ostatně nepříznivý posudek jeho nikoliv zlou vůli a předsevzaté tupení neprozrazuje. P. *Chmelenského* soud též dobrou vůli ale neporozumění plodu *Máchova* na jevo dal. Jinak to stojí s posudkem ve »Včele;« neboť tento jest důkaz »per absurdum,« že báseň ta výtečnější jezt jiných u nás vyšlých. Kdyby podepsaný tamo p. referent báseň byl chválil, dlouho bychme byli rozmýšleli, zda v skutku co dobrého na básni a básníku jejím jest; tak hluboké důvěry sobě u nas získal p. referent ve vědách krasoumných! — Posudek p. *Tomíčkův* jest hanbou naší kritiky, jest ironie, veškerou pěknou literaturu naší snižující, není pouze potupou nadřečené básně i básníka *Máchy*, anobrž snižování všeho, cožkoliv z hluboka tvořícího důmyslného ducha kdy povstalo a povstane; v posudku tom se jeví nerozum, jemuž snad rovného není v devatenáctém věku. — Ubohý Byron! — Takového odsouzení se ani u ouhlavních nepřátel svých Skotských i Anglických nedočkal, jakému v Praze před Areopagem »České Včely« byl připadl! A ubohý náš *Mácha*, jenž za Byronistu provolán, za jalového následovníka, anglického nespokojence, na lepší cestu odkázán byl od — »p. recensenta« — který z celého Máje jen ono pouhé *Nic* pojal, jenž velevtipu jeho

nejblíže stálo, a jakž nepochybujeme, mysl jeho od jakživa patrně naplňovalo! — A však bohdá ty časy již zašly, kde soud lecjakýs platnosti měl na jevišti literatury naší, kde osobní ničemnosti panovaly v oboru našeho snažení, kde každá duševní obmezenost, dobře-li jen po česku se představiti uměla, svého čestného místa u nás nalezala i své ozvěny, bohužel často až příliš hlučné!

Vlídněji nežli soukmenovci a spoluvlastenci jeho a i rozumněji soudili cizinci o *Máchovu* Máji. Takž Lipský časopis: »der Planet« velmi zevrubně o *Máchově* básni pojednal, takž i časopis: »Österreichisches Morgenblatt« a jiní ještě velmi pochvalně o něm se zmínili.

Takž p. Aug. Bielovski, na slovo vzatý spisovaetl polský, překladatel Igora, některých písní Rukopisu Králodvorského, Soudu Libušina, mnohých znělek Kollarových a j., výborný znatel literatury České, obzvláštni kritik básnický i historický v »*Rozmanitostech*« velmi pochvalně se projevil o *Máchovi*; i hlas jeho opětován byl v »*Týhodníku Petrohradském*« i j., a z Čechoslovanů jediný p. Kuzmány ve »*Hronce*« dílu I., svazek 3., s pochvalou na *Máchu* pomněl:

»Spisy *Karla Hynka Máchy*, díl první: Máj. Báseň to převýborné dary jevící, v duchu romantickém jediná posud v literatuře naši.«

Pak v dílu II., svazek 1., strana 88. roku 1837.

Slovo k Panu Dr. Jos. Chmelenskému a jemu podobným Českým recensentům, od vydavatele.

».......... Během půlletí tohoto došly nás dva dopisy obšírné a ostré, jeden z Moravy, druhý pak skrze Pešť z Čech, obsahující obranu spisův *Máchových*, atd., proti křivému, mlkvému a nevlídnému posouzení v Musejníku lonějším; bychom je do Hronky umístili, a že Hronka není literaturním spisem, žádosti té odepříti museli jsme. Slíbili jsme však něco sami promluviti a slib ten nyní plníme * atd.«

Že se v De Carro-vu Almanachu Karlovarském s nepříznivou rozhorleností o *Máchovu* Máji promluvilo, ani nás nepřekvapilo, ani nepohoršilo; neboť jsme věděli, odkuď vítr věje. P. referent si proti veškeré romantice vyjel a přesvědčil nás i vešken svět, že zběhlým jsa v mnohých věcech, a muž dobrých zásad, romantice přece pranic nerozumí. Nemáť pro ni smyslu; neslyše o hudbě, oslepen o barvách soudí!

Ti pánové ještě nevěděli, co to je *volnost básníkova,* svoboda osobnosti ducha plné a bohaté. — Proč nelze jim stejnou měrou rozsívati květy, jenž kouzlem svým čarovným by pohybovali srdcemi lidskými? Vždy na jedné hrajíce struně, nedostává se jim Paganiniho smyčce. Když oni básnějí podle svých klasických vzorů, vynakla-

* Ačkoliv však p. K. o *Máchových* spisech déle nepromluvil, přece z dalších slov jeho, mínění přející duchu a životu *Máchovu* zřejmě se projevilo.

dají právě tolik citu a obrazivosti k tomu, jakoby rozluštovali početní úlohu. Libozvuk, přízvuk, rým i měra, vše je dokonalé — ale poesie ani za mák!

Křivým úsudkům těmto kdož pak se může diviti? Kdo na né se horšiti? Jen lítost projeviti nám možná nad obmezeností naší kritiky!

Co prý s tou básní chtěl? ptali se mnozí. — Truchlivá to zkušenost, že u nás i velká část literatů ještě tak daleko nebyla pokročila, aby tak zpozdilé otázky se zprostiti mohla.

Ku bližšímu však srozumění podáme zde zlomkovité poznamenání z denníku *Máchova* o »Máji«: »Básně té hlavní účel je, slaviti májovou přírody krásu; k snadnějšímu dosažení účelu tohoto postavena je doba májová přírody proti rozdílným dobám života lidského. Tak u příkladu v čísle prvním tichá, vážná atd. láska v přírodě proti divoké vášnivé nezřízené lásce člověka; tak též jiné vlastnosti májové přírody proti podobným života lidského dobám v číslech ostatních. Pověst tedy čili děj básně této nesmí se co věc hlavní považovati, jelikož jen tolik z děje toho v báseň přijato, pokud k dosažení účelu hlavního nevyhnutelně třeba. Děj se koná u města Hiršbergu mezi horami, na nichž se hrady Bezděz, Pernštejn, Houska a v dálce Roll, k východu, západu, poledni a půlnoci okazují. — Co se ostatních účelů dotýče, jakož i sententia moralis z celého snadněji se vyrozumí.«

Blíže nežli v Máji byl by zajisté *Mácha* k pravému romantickému básnictví ve svém *Mnichu* (postoupil), z něhož bohužel pouhé zlomky, beze všeho udání jich spo-

jení, a bez plánu celé té básně se nám dostaly. Jistotně víme, že prvotní myšlénka *Máchova* byla, sepsati román, jenž v čele každé částky báseň nesl, uznav později vyšší své povolání úplnou báseň romantickou sepsati zamýšlel. Nechť čtenář ze zlomků posoudí, seč *Mácha* byl.

Báseň: »*Na příchod krále,*« byla za příležitostní určena, že však z podivných příčin k tisku nepřišla, projevil se básník sam, že ji co část většího plodu básnického, v epicko-romatickou baseň: »*Jan Lucemburský*;« vetká.

Co druhý svazek veškerých spisů svých hodlal *Mácha* vydati romantický obraz: »*Cikáni.*« — Co se děje té povídky týká, každému napadne, kdokoliv ji pozorněji čísti bude, že v té samé koleji se potácí, v nížto »Máj« postupoval, a jakož tam tak i zde zvláštní popisy krajin, rozjímani a vylíčení charakterů jednajících osob mnohem více, nežli sám děj vábějí. Že v popisech krajinných si nad míru liboval, za vadu se mu pokladati nesmí, neboť málo kdo tak vroucně miloval a tak pilně pozoroval přírodu, jako on; že však i schopen byl rozmanité krásy její pojmouti, kdož by pochyboval čítaje ve spisech jeho? Krajina tedy je nejpůvabnější část »Cikánů,« a kdo zná údolí a okolí blíže hradu Kokořína, bez rozmýšlení pozná dějiště podotknuté povídky.

Mimo »Cikáni« chtěl ještě jeden větší roman sepsati z něhož jen nákres a zlomek se k nám dostal.

Nezůstal však *Mácha* na lyrickém a romantickém poli státi, a hodlal vystoupiti i v oboru dramatickém. Jak dalece by také zde byl osvědčil povolání své, nech

rozumný čtenář a vzdělaný posuzovatel rozhodne přehlednutím zlomků pozůstalých.

Mimo zlomky spisům sebraným přidané, nalezli jsme ještě jednu kostru drámy: Bratrovrah, aneb Václav a Boleslav, obsahu následujícího:

Poznamenání k dramatické básni:

Bratrovrah

aneb

Václav a Boleslav.

Jednání I.

Přísaha.

Háj Svantovíta. — Skalina vzadu pod kterou byt kněze Svantovíta, jehož socha mezi dvěma duby stojí, nad ní se spojujícími. Socha vypodobňuje jinocha ozbrojeného kopím a mečem.

Boleslav k *Drahomíře*: Proč vždy více a více drážđíš vášeň mou, proč bouři, která v prsou mých atd. — *Kněz,* — *Boleslav* přisahá zde bohům, že chce zavražditi bratra.

Bol. Ženo! matko! já to cítím, že ta rána
Která bratra zbaví života, mne též
Zbaví míru, a že rukou tou, jenž bratra
Zavraždím i mír svůj ztroskotám; —
Nelze však přec touhu udusiti.

(Boj dobrého se zlem.)

Jednání II.

Boj vždy tužší, — zlé zvítězí.

Václav Boleslavovi vypravuje o věčnosti a Kainu, který po zabití bratra měl krvavé znamení na čele.

Bol. Jestli to zlé, proč to poroučejí sami bohové? Smrt je s životem zároveň dána, a kdyby smrt byla co zlého, nebyl by i život nic dobrého.

Vác. Žádný člověk si sám k příjemnému živobytí nedostačuje, všecky jsme jedním kolem spojeni.

Boleslav: kde víno žádá.

Jednání III.

Čin.

Když se *Václav* modlí, je slyšeti harfu *Elborovu* — zdaleka hřmí — *dva vrahavé* před smrtí Václava popisují noc. —

Prv. vrah. Kosti tam z umrlců při kaplička haraší, v bouři, jakby atd.

Dru. vrah. Od východu vstává měsíc, od západu černé mračno. Zdaliž není Václav podoben měsíci, Boleslav mračnu atd.

Jednání IV.

Následek.

Boleslav na lůžku, — při spadnutí meče se lekne a probudí:

Když jsem ještě jako pachole byl,
Nelekal jsem se ničeho a teď atd.

Táže se hradního, kolik je hodin? — pak praví:

O jak čas ten račím krokem jde,
Což chce noc ta věčně trvati?

Mluví sám s sebou o věčnosti — chce, by vzala matka polovic té viny na sebe, jemu samému že těžká — i bohy viní, že to žádali — *strážní* si vypravujou, jaká to strašlivá noc byla — a jeden praví druhému, jak spatřil Boleslava na lůžku ze spaní mluvícího a jak strašně vyhlížel: Tak jako černá mračna nebe kryjí, a blesk zasvitne, a posléze hromové rány vůkol bázeň a leknutí púsobí; taktéž ze začátku jeho čelo se zamračilo, pak z jeho oka ohnivý vzhled vystřelí, a posléz zařve divokým hlasem, až vše vůkol se zatřese; na to hluboké ticho vůkol. — *Boleslav* chopí strážného za prsa, a táže se ho, zdali má co na čele psáno — *Podivín* táže se *Boleslava,* kde má bratra, on ale hledí před sebe do země, až po zvolání: »Bratrovrahu!« přijde k sobě — *Drahomíra* ve spaní: Cosi se mi zdálo, že jsem zavraždila matku, manžela, bratr že zavraždil bratra, a já že syna otrávila! — Oh! — to byly hrozné sny atd. Jazyk lpí v ustech. Hle tu číše — víno — pije, kam dříve nalila jed. To víno chutná jako krev! — Teď je mně volno, lehko; — ukazujíc na čelo — Tu mě ještě jakás jiskra pálí, žhavá, jmenujou ji svědomí, ta nás kárá prý z našich hříchů, tresce poklesky, pošetilost — atd. odejde. *Boleslav* vstane, předstírá si své sny. — Na poli krvavém a mrtvoly posetém že leží sám živý, a zdá se mu, že ty mrtvé vstávají a za ním se hrnou, a proti němu co valný vichr se žene hrůza a blíž a blíže vždy ta hluza, a strach nedá mu utíkati; pak jak se mu zdá: že jde vrah na něj, a on chce křičet a nemá hlasu, on chce uteci a nemůže, nohy mu klesají. — Hlas strážného — přiběhne,

vypravuje smrt Drahomíry — a že nemohl nikoho nalezti, kde by pomohl — *Boleslav* : »Jdi svolej vládyky, jenž byli při večerním kvasu.« *Strážný*. »»Všickni, jeden po druhém, odjeli z hradu v hluboké noci.«« *Boleslav* (zaražen) : »Jdi, hledej Miroše !« — Strážný odejde — *Boleslav* sám : »Tedy odjeli ? děsí se bratrovraha ? atd. To váš trest« atd. *Strážný* přijde — *Boleslav* : »Proč nejde Miroš ?« — *Strážný* : »Byl tam u těla Václavova a s ním všecka vaše čeleď — pravil jsem, že má přijíti a on nechtěl, volal jsem služebníky, ty pravili, že vám nechtí více sloužiti.« — *Boleslav* po chvíli : »Jsem teď kníže !« Zdola slyšeti zpěv : »Hospodine pomiluj ny.« — A přes zdi je viděti požár od pochodní. *Boleslav* sám, vůkol tma mimo začervenalé světlo pochodně.

Jednání V.

Boleslav chce přijmouti křest, však zpomene si, že ta samá víra, v níž hledá ulehčení, slibuje nesmrtelnost, a toho se leká. Hledá pomoc; a kde myslí, že ji najde, tam hlouběji klesá a praví· že se podobá na moři tonoucímu, který se i stebla chytá. Dává volat harfeníka, který ale něco, co se na vraždu vztahuje, zpívá.

Ještě nám zbývá podotknouti satyrické zlomky. Že však se jen vlastní jeho obrany týkají a na *známé* osoby mocné a štiplavě dorážejí, nelze nám zamlčeti. Takž napsal následující, z nížto nás však bohužel jen zlomky došly.

*

C

I.

Řeč (jakou na uvítání České Včely měl Karel Hynek), opsaná a s mnohými zkráceními (která se všecka proti vůli spisovatelově stala) vytištěná roku běžícího.

Motto 1. .....»*Podłe jestestwo człowieka*
Kiedy głupstwem okrywa głębokie marzenia.«
Juliusz Słowacki.

Motto 2. »*Jsou věci na světě (na zemi), od kterých nic nesní naše filosofie.* *Hamlet.*

(Poznamenání k M. 2. Rukopis, v kterém jsem přeložení nadepsaných slov Hamletových četl, byl tak porušen, že mi nelzelo rozeznati, zdali tam »o kterých« neb »od kterých« psáno bylo; mně se zdálo »od kterých« lepší způsob míti. Mohlby se někdo tázati »proč?« a tomu odpovídám; poněvadž se to v tom smyslu lépe obrátiti a lépe říci dá: »Jsou mnohé věci na světě, které nic nesnědly od naší filosofie,« nežli aby se řeklo: »Jsou mnohé věci na zemi, o kterých se nic nesnilo naší filosofii,« a pro toho zde stůj odpověd, že jsem se určitě řídil dle rukopisu předemnou ležícího.)

Dříve však nežli počnu řeč tu vypisovati, je slušno, abych oznámil, jak jsem k držení jejímu připraven a ozbrojen byl, a pak i něco o posluchačích svých po-

dotknul. Co se mne týče, já stál v červený kabátek oděn, maje na hlavě blýskavou žlutou čepičku s rolničkami a zvonky a dlouhým červeným perem ozdobenou, které jako plamínek z ní šlehalo, a nade mnou plápolalo; na čele měl jsem napsaných několik řádek z počátku páně Kollárovy předmluvy k poznamenáním ku Slávy dceři, však literou a písmem tak drobounkým, že opodál a hlouběji pode mnou stojící posluchačové jen černou škvrnou to býti soudili; tak tedy ozdoben stál jsem na širokém stole, za klekádkem; všecko to bylo černě postřeno.

Může býti, že se někdo nad oblekem mým bude zdržovati; (nebude však se nad ním zdržovati tak, jakoby již nad ním byl a nad něj se byl vznesl, a nad ním na hoře se chtěl udržeti), ten zajisté pravím Vám, ten, nic o tom nevěda, v takovémto obleku vězí a sice tak hluboko, že mu jen uši vyčnívají, Na tom tehdy lešení čili povýšení já ponížený stoje, ohlížel jsem se po posluchačích, a co jsem spatřil, věrně Vám chci popsati, jak daleko síla péra mého stačí, které (per parenthesin budiž řečeno) nemálo hrubé jest. Shromáždění bylo četné, dílem i čestné, ctěné i čtené, neboť měl, právě jak se to při veřejných věcech v Paříži stává, každý svobodný přistup a každý ta samá práva, jaké má populus et plebs Pařížská při tamnějších sezeních. Celé shromážděni dělilo se ve třídy a sice ve tři. Napřed seděli tři honoratiores. První měl nos dírkama dolu a na tom nose brejle, pod ním hubu v té hubě zuby a mezi zuby trubičku hliněné dýmky. (To má býti sloh národni.) Vedle prvního seděl druhý rovně takový, jen že neměl dýmku a brejle, a že byl

o něco menší. Vedle druhého seděl třetí, a toho jsem ještě jak živ neviděl. Za tímto collegium (neb tres faciunt collegium) stálo hejno študentů neznamých; jen jediného znal jsem mezi nimi, a ten byl malý. Za těmito se rojilo smíšené množství drvoštěpů, vozejčkářů, trakařníků, flašinetlářů, rohlíčkářek, nosiček, drůbeřnic, zelenářek atd. Mohl bych Vám je popisovati, ale .... Byli to z většího dílu čtenářové a čtenářky posledního ročního běhu časopisu »Jindy a Nyní,« který teď co zemřelé dítě leží v úzké truhlici, pokrytý všelikými květy a obrázky. (Tak se, bohužel, skoro každému teprv po smrti dostane, co se mu [třeba u veřejném oznámení], již za živobytí slibovalo). Však již k řeči. Švihna šnipku povětřím, začal jsem jak následuje. — —

II.

Dudák.

Není neobyčejno v Čechách viděti na silnici muže, an zbor opic a opiček, časem i nedvěda na řetězu za sebou veda, od vesnice k vesnici, z městečka do městečka putuje, kde pro obveselení k vejročnímu trhu se zběhlého lidu, tito jeho čtvernozí komedianti dle píšťaly jeho skočnou provádí a provozují. Muž však, jehož Vám, milí čtenáři, hodlám předvedsti, není sice méně známý, však jistě méně obyčejný; jelikož jeho opice i nedvěd jeho cadrnatý netancují po návsi neb na nerovném dláženi nějakého městečka; nýbrž oni v hlavním a to sice

v městě Pražském, buď v starém buď v novém, ano oni v kafírně tancují podle píšťaly jeho i tenkráte, kdy on přítomen není a neslýchán jest zvuk dudáckého měchu. Tak též i já, přišed za jakousi příčinou do Prahy a maně vstoupiv v kafírnu P...ovu, očitým jsem se toho stal svědkem; s velikou pozoruje nelibostí, jak opice a nedvěd dle dudákova nápěvu skáči a se pitvoří pro posměch shromážděných hostů. — Vidoucímu takovéto se přetvařování jich, tanulo mi i hned na mysli, že jsem mnohou v způsobu tom, kde zvířátka mluvila, četl scénu, a i hned jsem uminil napsati podobnou do Květů; — (do Květů pravím, dobře věda, že by ji ani do Včely České ani do Musejniku, a to sice z patrných příčin, něpřijali —) a vydati ji ještě roku tohoto pro obveselení mládencům i pannám. (Mládencům — píšu, ne bez příčiny, ujištěn jsa, že mnohému ženatému nebude pro potěšení ani pro obveselení.) Zde jest.

Hlavní osoba dudák (nesmírný měch mačkaje pod levým páždím; co zatím trubice, skrze kterou měch nadýmal, z ust vypuštěna pod nosem se mu třepetala) táhl co vojanský vůdce v čele opičího pluku, a huňatý na jednu nohu napadající nedvěd šel v zadu, nesa v erbu něco křidlatého s ohromným žihadlem, pod nímž devisa: »Jurare in verba magistri,« zlatou literou se skvěla. Kdykoliv někdo sboru tomu, a zvlášte erbu nedvědem nešenémn blíže hleděl přistoupiti (Němec říká: »nahe treten«), pohrozil mu dudak důtkami, které nepochybně na svůj sbor měl nastražené. Tak tedy ten dudák dudy i důtky nosil.

U prostřed kafírny zastavili.

Duďák.

Hop hejsa! — kudy
Putuji, všudy
Znamé jsou, znamé jsou
Z Strakonic dudy.

Opičí sbor.

Hej dudy — dudy!

Nedvěd (solo).

Z Strakonic dudy.

Pozorovavše postupování člověka a básníka, jeho boje s životem, s odporniky patrnými a nepatrnými, s sebou samým, s uvyklostmi a náruživostmi, doufáme že jsme práci marnou a jalovou na se nevzali. Snadže tím mnohý nahlídne za záclony národního našeho se vyvinování a jiný zase hlouběji pohlédne v rozvětvení nadaného ducha básnického. — — Či jej i my ku konci našeho pozorování máme posouditi? On byl *člověk*, a sice snažící se a toužící po něčem vyšším, nežli mu země poskytovala, a mužů takových není na světě mnoho. Jsou, kteří píšou a pracují pro vlast; on ale psal *krví svého srdce!* — — Život jeho že byl podivný, ještě po smrti se mu od p. J. K. Tyla předhazovalo. K doplnění našich zpráv uvádíme zde vyňatek dopisu p. Hindla od roku 1840 (z Kláštera bliž Hradiště):

.... Nedávno sešel jsem se s Q.... ptal se mě, zdaliž jsem četl ve Vlastimilu, dílu III., v svazku 3. »*Rozervance?*« že *Mácha* v něm popsaný

Já že ne; tedy mi tento svazek Vlastimila, v němž stojí noveletka »Rozervanec od J. K. Tyla,« poslal. Četl jsem s dychtivostí a velkou pozorností, i musím se ti stranu toho poněkuď projeviti. — Nemíním posuzovat tuto p. T. »noveletku,« t. j. strany vyvedení a slohu, nýbrž toliko co se týče vystínění povahy našeho *Máchy* v posledních jeho dobách; leč mním, že mimo ty, kteří *Máchu* osobně, neb dle výtvorů ducha jeho znali, a několik jiných, kteří v Rozervanci ledacos jim samým podobného naleznou, a v kterých to všeliké upamatování zbudí — »létavců« — nejmenší částka čtenářů zde zábavy dojde: ač že při spisech sice nezáleží na tom, mnohým-li, nýbrž kterým se líbí. — Však k věci. I kdyby nestálo, že Rozervanec od Tyla, já bych i mimo sloh na jiného sotva byl hádal, ačkoliv se stává, že proti přísloví: vrána vráně oči neklube, mnohé rádyby by si je vyklubaly. Tak i zde. — Já p. Tyla osobně, t. j. co se jeho vnitřní osobnosti, jeho povah týče, neznám, a každý literatury a řeči naší milovník mu pro jeho zásluhy uctivostí a láskou povinnován — toliko z častých vyznáních *Máchových* se pamatuji na to, že se za soky (zdeť mním jen v básnictví) považovali, a čím dále tím více byli by museli soky se státi — a noveletka »Rozervanec« od *Máchova* soka psána! Však již několik let *»věje vítr, chladný vítr«* od Litoměřických hor přes *Máchův* hrob — a větší díl výlevů ducha a citů jeho — pozůstalé po něm písemnosti — též jakoby se byly k němu do hrobu uložily — nač on v Rozervanci tak tmavými barvami je vystíněn? Pryč s myšlénkou, žeby uznání, kterého »*Máj*,« a zemřelý jeho

tvůrce došli, toho byl příčinou, jako soka zášť, překonávající hrob! — »*Hynek*« v Rozervanci *Máchovi* není cele nepodoben — je to jeho *karikatura!* Podivný, neobyčejný byl spisovatel Křivokladu a Máje, však což divno, an i neobyčejná byla duševní jeho síla — i život. Cti a chvály byl ovšem žádostiv, a hrdého smýšlení, pročež i lehce buď sám byl uražen — buď sám urážel — nikdy však nebyl takový potřeštěnec, neřkuli tejratel, jako v Rozervanci *Hynek*; totě zamilovaný *Mefisto!* Podivný byl *Mácha* v lásce, (bláznovský? kolik asi v lásce mudrců? v náruživosti!! Kde již hlubokomyslný Rochefoucauld praví, že i moudrý člověk se sice zamilovati může jako blázen — však nikoliv jako hloupý člověk.) Podivný byl *Mácha* v lásce i nešťastný — »*zklamánať láska má — kdo srdci takému — — útěchy dá* —« Však jakoby bohyně lásky tak málo přála básníkům ducha Byronova jak Byronovi samému! — Ovšem tato poesie zdá se býti poesií na nejvyšším stupni, ona nemiluje nejen roviny života, nejen pahorky a návrší, kde člověku je volno dýchati — její *Pegasus* dychtí vznésti se vysoko nad vrchy pozemské, kde ubohému na něm jezdci duch se tísní — hlava motá — a nešťastník lehce do propasti klesá. *Mácha* nebyl nikdy šťastný, ač si časem mnohý duševní i tělesní pokrm dobře chutnati dal, a on, an duch jeho ustavičně se ve vyšších idealních oborech vznášel, nemilovav žádnou života lidského všednost, sotva by byl kdy spokojen býval; — avšak který člověk jestiť to stále? — Ano, dám tomu, že byl *Mácha* dílem rozervanec — někdy sám s sebou nespo-

kojený — sám sebe tejrající, však sem náleží, jak jsem někde četl: »Chybil jsem — však při mně zůstane blud můj.« — *Mácha* byl by třpytící se hvězda na obloze naší krasné literatury, an se nyní, kde i těch několik po něm pozůstalých spisů jako v zapomenutí tlí — o něm jeho slovy říci musí: »*sklesla hvězda s nebes výše — mrtvá hvězda* —« Jest skvělost jeho s ním v hrobě, nechme v něm i jeho stín! Jiný panuje teď úsudek o »Máji,« nežli nad ním vynesl ctihodné paměti nebožtík Chmelenský v musejním časopise, kde »Máj« samého *Máje* slovy »*to co se nic nazývá*« za posouzený držel. On již není; jako zase jinde stálo »*nestvůra*« — »*rymované škváry* —« Jestit *Máj* jiskra neobyčejného básnického ducha, zabloudilá, osamotnělá sice, přece ale skvělá, nehasnoucí; — jestiť Křivoklad milý plod básnického ducha, proč tedy takové básníka zlehčování, jako v dotčené noveletce? I přichází mi to, jakoby byl p. T. Rozervance s mrtvým *Máchou* ještě soče více sobě k vůli a libosti než z jiného účelu psal; i musí se strany Rozervance o *Máchovi* říci: »*Nikde pokoj — ani v tichém hrobě.*« Das ist das Loos des Schönen auf Erden! Že v rozervaném *Hynku* se žádný jiný než *Mácha* nepopisuje — to aby každý poznal, dobře se p. T. o to postaral, k tomu je i bývalá tohoto rozervaného *Hynka* milenka p. T. na poslední stránce písmenkou *M* sama nápomocna. Totě ve vystínění povahy nechvalitebná *licentia poetica* od p. T., a veliké prohřešení se proti starému »*de mortuis nil nisi bene!!* *

. . . .

* O mrtvých leč dobře!

Doufáme, že obecenstvo Čechoslovanské uzná, že nám záleži na zachování dobrého jmena důmyslniků našich, neboť věc naše pokročiti může, jen když *nadané hlavy* se ji ujmou, a celé hejna utrhačů a slabých duchů kdyby stokráte na prsa se tloukly pokřikujice: »*My* jsme sloupy vlasti —« nedosadí nám *jednoho genia*; neboť v literatuře neplatí to a ono, nýbrž *duch*, snažení, mocnost důmyslu, a seč každý je, poznáme jen po jeho plodech.

M á j.

I.

Byl pozdní večer — první máj —
Večerní máj — byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
Kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
Květoucí strom lhal lásky žel,
Svou lásku slavík růži pěl,
Růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
Zvučelo temně tajný bol,
Břeh je objímal kol a kol;
A slunce jasná světů jiných
Bloudila blankytnými pásky,
Planoucí tam co slzy lásky.
I světy jich v oblohu skoucí
Co ve chrám věčné lásky vzešly,
Až se — milostí k sobě vroucí

Změnivše se v jiskry hasnoucí —
Bloudící co milenci sešly.
Ouplné luny krásná tvář —
Tak bledě jasná, jasně bledá,
Jak milence milenka hledá —
Ve růžovou vzplanula zář;
Na vodách obrazy své zřela,
A sama k sobě láskou mřela.
Dál blyštěl bledý dvorů stín,
Jenž k sobě šly vždy blíž a blíž,
Jak v objetí by níž a níž
Se vinuly v soumraku klín,
Až posléz šerem v jedno splynou.
S nimi se stromy k stromům vinou. —
Nejzáze stíní šero hor,
Tam bříza k boru, k bříze bor
Se kloní. Vlna za vlnou
Potokem spěchá. Vře plnou —
V čas lásky — láskou každý tvor.

Za růžového večera
Pod dubem sličná děva sedí,
Se skály v břehu jezera

Daleko přes jezero hledí.
Tu se jí modro k nohoum vine,
Dále zeleně zakvítá,
Vždy zeleněji prosvítá,
Až v dálce v bledé jasno splyne.
Po širošíré hladině
Umdlelý dívka zrak upírá;
Po širošíré hladině
Nic mimo promyk hvězd nezírá.
Dívčina krásná, angel padlý,
Co amaranth na jaře svadlý,
V ubledlých lících krásy spějí.
Hodina, jenž jí všecko vzala,
Ta v ústa, zraky, čelo její
Půvabný žal i smutek psala. —

Tak zašel dnes dvacátý den,
V krajinu tichou kráčí sen.
Poslední požár kvapně hasne,
I nebe, jenž se růžojasné
Nad modrými horami míhá.
„On nejde! — již se nevrátí! —
Svedenou žal tu zachvátí!“

Hluboký vzdech jí ňádra zdvíhá,
Bolestný srdcem bije cit,
A ve tajemné vod stenání
Mísí se dívky pláč a lkání.
V slzách se zhlíží hvězdný svit,
Jenž po lících co jiskry plynou.
Vřelé ty jiskry tváře chladné
Co padající hvězdy hynou;
Kam zapadnou, tam květ uvadne.

Viz, mihla se u skály kraje;
Daleko přes ni nahnuté
Větříček bílým šatem vlaje.
Oko má v dálku napnuté. —
Teď slzy rychle utírá,
Rukou si zraky zastírá
Upírajíc je v dálné kraje,
Kde jezero se v hory kloní,
Po vlnách jiskra jiskru honí,
Po vodě hvězda s hvězdou hraje.

Jak holoubátko sněhobílé
Pod černým mračnem přelétá,

Lilie vodní zakvétá
Nad temné modro: tak se čile —
Kde jezero se v hory níží —
Po temných vlnách cosi blíží,
Rychle se blíží. Malá chvíle,
A již co čápa vážný let,
Ne již holoubě či lilie květ,
Bílá se plachta větrem houpá.
Štíhlé se veslo v modru koupá,
A dlouhé pruhy kolem tvoří.
Těm zlaté růže, jenž při doubí
Tam na horách po nebi hoří,
Růžovým zlatem čela broubí.
„Rychlý to člunek! blíž a blíže!
To on, to on! Ta péra, kvítí,
Klobouk, oko, jenž pod ním svítí,
Ten plášť!“ Již člun pod skalou víže.

Vzhůru po skále lehký krok
Uzounkou stezkou plavce vede.
Dívce se zardí tváře bledé;
Za dub je skryta. — Vstříc mu běží,
Zaplesá — běží — dlouhý skok —

Již plavci, již na prsou leží —
„Ha! běda mi!“ V tom luny zář
Jí známou osvítila tvář;
Hrůzou se krev jí v žilách staví.
„Kde Vilém můj?“

„Viz,“ plavec k ní
Tichými slovy šepce praví,
„Tam při jezeru vížka ční
Nad stromů noc; její bílý stín
Hlubokoť stopen v jezera klín;
Však hlouběji ještě u vodu vryt
Je z mala okénka lampy svit;
Tam Vilém myšlenkou se baví,
Že příští den jej žití zbaví.
On hanu svou, on tvoji vinu
Se dověděl; on svůdce tvého
Vraždě zavraždil otce svého.
Msta v patách kráčí jeho činu. —
Hanebně zemře. — Poklid mu dán,
Až tváře, jenž co růže květou,
Zbledlé nad kolem obdrží stan,
Až štíhlé oudy v kolo vpletou.

Tak skoná strašný lesů pán! —
Za hanu jeho, za vinu svou
Měj hanu světa, měj kletbu mou!"

Obrátí se. — Utichl hlas —
Po skále slezl za krátký čas,
Při skále člun svůj najde.
Ten rychle letí, co čápa let,
Menší a menší, až co lilie květ
Mezi horami po vodě zajde.

Tiché jsou vlny, temný vod klín,
Vše lazurným se pláštěm krylo;
Nad vodou se bílých skví šatů stín,
A krajina kolem šepce: „Jarmilo!"
V hlubinách vody: „Jarmilo! Jarmilo!!"

Je pozdní večer první máj —
Večerní máj — je lásky čas.
Zve k lásky hrám hrdliččin hlas:
„Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!"

II.

Klesla hvězda s nebes výše,
Mrtvá hvězda, sinný svit;
Padá v neskončené říše,
Padá věčně v věčný byt.
Její pláč zní z hrobu všeho,
Strašný jekot hrozný kvil.
„Kdy dopadne konce svého?“
Nikdy — nikde — žádný cíl.
Kol bílé věže větry hrají,
Při níž si vlnky šepotají.
Na bílé zdi stříbrnou zář
Rozlila bledá luny tvář;
Však hluboko u věži je temno pouhé;
Neb jasna měsíce světlá noc
Uzounkým oknem u sklepení dlouhé
Proletši se změní v pološerou moc.
Sloup sloupu kolem rameno si podává

Temnotou noční. Z venku větru vání
Přelétá zavražděných vězňů co lkání,
Vlasami vězně pohrává.
Ten na kamenný složen stůl
Hlavu o ruce opírá;
Polou sedě a kleče půl
V hloub myšlenek se zabírá.
Po měsíce tváři jak mračna jdou,
Zahalil vězeň v ně duši svou;
Myšlenka myšlenkou umírá.

„Hluboká noc! ty rouškou svou
Teď přikrýváš dědinu mou,
A ona truchlí pro mne! —
Že truchlí? — pro mne? — pouhý sen!
Ta dávno neví o mně.
Sotva že zejtra jasný den
Nad její lesy vstane,
Já hanebně jsem odpraven,
A ona — jak v můj první den —
Vesele, jasně vzplane.“

Umlknul; po sklepení jen,
Jenž nad sloupy se zdvíhá,
Dál, dál se hlas rozlíhá;
Až — jakby hrůzou přimražen —
Na konci síně dlouhé
Usne v temnotě pouhé.

Hluboké ticho té temnosti
Zpět vábí časy pominulé,
A vězeň ve snách dny mladosti
Zas žije dávno uplynulé.
To zpomnění mladistvých let
Mladistvé sny vábilo zpět;
A vězně oko slzy lilo,
Srdce se v citech potopilo; —
Marná to touha v zašlý svět.

Kde za jezerem hora horu
V západní stíhá kraje,
Tam — zdá se mu — si v temném boru
Posledně dnes co dítko hraje.
Od svého otce v svět vyhnán
V loupežnickém tam roste sboru.

Později vůdcem spolku zván
Dovede činy neslýchané,
Všude jest jmeno jeho znané,
Každémuť: „Strašný lesů pán!"
Až posléz láska k růži svadlé
Nejvejš roznítí pomstu jeho,
A poznav svůdce dívky padlé
Zavraždí otce neznaného.
Protož jest u vězení dán;
A kolem má být odpraven
Již zejtra strašný lesů pán,
Jak první z hor vyvstane den.

Teď na kamenný složen stůl
Hlavu o ruce opírá,
Polou sedě a kleče půl
V hloub myšlenek se zabírá;
Po měsíce tváři jak mračna jdou,
Zahalil vězeň v ně duši svou,
Myšlenka myšlenkou umírá.

„Sok — otec můj! vrah — jeho syn,
On svůdce dívky mojí! —

Neznámý mně. — Strašný můj čin
Pronesl pomstu dvojí.
Proč rukou jeho vyvržen
Stal jsem se hrůzou lesů?
Čí vinu příští pomstí den?
Čí vinou kletbu nesu?
Ne vinou svou! — V života sen
Byl jsem já snad jen vyváben,
Bych ztrestal jeho vinu?
A jestli že jsem vůlí svou
Nejednal tak, proč smrtí zlou
Časně i věčně hynu? —
Časně i věčně? — věčně — čas —"
Hrůzou umírá vězně hlas
Obražený od temných stěn;
Hluboké noci němý stín
Daleké kobky zajme klín,
A paměť vězně nový sen.

„Ach — ona, ona! Angel můj!
Proč klesla dřív, než jsem ji znal?
Proč otec můj? — Proč svůdce tvůj?
Má kletba —" Leč hluboký žal

Umoří slova. Kvapně vstal;
Nocí řinčí řetězů hřmot,
A z mala okna vězně zrak
Zalétá ven za hluky vod. —
Ouplný měsíc přikryl mrak,
Než nade temný horní stín
Vychází hvězdy v noci klín;
I po jezeru hvězdný svit
Co ztracené světlo se míhá.
Zrak vězně tyto jiskry stíhá,
A v srdce bolný vodí cit.
„Jak krásnáť noc! Jak krásný svět!
Jak světlo — stín se střídá!
Ach zejtra již můj mrtvý hled
Nic více neuhlídá!
A jako venku šedý mrak
Dál — dál se rozestírá:
Tak —“ Sklesl vězeň, sklesl zrak,
Řetězů řinčí hřmot, a pak
U tichu vše umírá.

Již od hor k horám mraku stín —
Ohromna ptáka peruť dlouhá —
*

Daleké noci přikryl klín,
A šírou dálkou tma je pouhá.
Slyš! za horami sladký hlas
Pronikl nocí temnou,
Lesní to trouba v noční čas
Uvádí hudbu jemnou.
Vše uspal tento sladký zvuk,
I noční dálka dřímá.
Vězeň zapomněl vlastních muk,
Tak hudba ucho jímá.
„Jak milý život sladký hlas
V krajinu noční vdechne;
Než zejtřejší — ach — mine čas,
Tu ucho mé ach nikdy zas
Těch zvuků nedoslechne!“
Zpět sklesne vězeň — železhluk
Kobkou se rozestírá; — —
Hluboké ticho. — V hloubi muk
Se opět srdce svírá,
A dálné trouby sladký zvuk
Co jemný pláč umírá. — — —
„Budoucí čas?! — Zejtřejší den?! —
Co přes něj dál, pouhý to sen,

Či spaní je bez snění?
Snad spaní je i život ten,
Jenž žiji teď; a příští den
Jen v jiný sen je změní?
Či po čem tady toužil jsem,
A co neměla šírá zem,
Zejtřejší den mi zjeví?
Kdo ví? — Ach žádný neví.“ —

A opět mlčí. Tichá noc
Kol kolem vše přikrývá.
Shasla měsíce světlá moc,
I hvězdný svit, a kol a kol
Je pouhé temno, širý dol
Co hrob daleký zívá.
Umlkl vítr, vody hluk,
Usnul i libý trouby zvuk,
A u vězení síni dlouhé
Je mrtvé ticho, temno pouhé.
„Hluboká noc — temná je noc! —
Temnější mně nastává — — —
Pryč myšlenko!!“ — A citu moc
Myšlenkou překonává.

Hluboké ticho. — Z mokrých stěn
Kapka za kapkou splyne,
A jejich pádu dutý hlas
Dalekou kobkou rozložen,
Jakoby noční měřil čas,
Zní — hyne — zní a hyne —
Zní — hyne — zní a hyne zas.

„Jak dlouhá noc — jak dlouhá noc —
Však delší mně nastává. — — —
Pryč myšlenko!“ — A hrůzy moc
Myšlenku překonává. —
Hluboké ticho. — Kapky hlas
Svým pádem opět měří čas.

„Temnější noc! — — — Zde v noční klín
Ba luny zář, ba hvězdný kmit
Se vloudí — — tam — jen pustý stín,
Tam žádný — žádný — žádný svit,
Pouhá jen tma přebývá.
Tam všecko jedno, žádný díl —
Vše bez konce — tam není chvil,
Nemine noc, nevstane den,

Tam času neubývá. —
Tam žádný — žádný — žádný cíl —
Bez konce dál — bez konce jen
Se na mne věčnost dívá.
Tam prázdno pouhé — nade mnou,
A kolem mne i pode mnou
Pouhé tam prázdno zívá. —
Bez konce ticho — žádný hlas —
Bez konce místo — noc i čas — — —
To smrtelný je mysli sen,
Toť, co se „nic“ nazývá.
A než se příští skončí den,
V to pusté nic jsem uveden.“ — — —
Vězeň i hlas omdlívá.

A lehounce si vlnky hrají
Jezerní dálkou pode věží,
S nimi si vlnky šepotají,
Vězně uspávati se zdají,
Jenž v hlubokých mrákotách leží.

Strážného zbudil strašný hřmot,
Jenž řetězů činí padání;

Se světlem vstoupil. — Lehký chod
Nezbudil vězně z strašných zdání.
Od sloupu k sloupu lampy svit
Dlouhou zaletá síní,
Vždy bledší — bledší její kmit,
Až vzadu zmizí její moc,
A pustopustá temná noc
Ostatní díl zastíní.
Leč nepohnutý vězně zrak —
Jakby jej ještě halil mrak —
Zdá se, že nic nezírá,
Ač strážce lampy rudá zář
Ubledlou mu polila tvář,
A tma již prchla čirá.
On na kamenný složen stůl
Hlavu o ruce opírá,
Polou sedě a kleče půl
Znovu v mdlobách umírá;
A jeví hlasu šepot mdlý,
Že trapnýť jeho sen i zlý.

„Duch můj — duch můj — a duše má!“
Tak slova mu jednotlivá

Ze sevřených úst plynou.
Než však dostihne ucho hlas,
Tu slova strašná ničím zas —
Jakž byla vyšla — hynou.

Přistoupí strážce, a lampy zář
Před samou vězně vstoupí tvář.
Obličej vězně — strašný zjev —
Oko spočívá nehnuté,
Jak v neskončenost napnuté,
Po tváři slzy — pot a krev;
V ústech spí šepot — tichý zpěv.

Tu k ústům vězně ucho své
Přiklonil strážce bázlivé;
A jakby lehký větřík vál,
Vězeň svou pověst šepce dál.
A strážný vždy se níž a níž
Ku vězni kloní — blíž a blíž,
Až ucho s ústy vězně spojí.
Ten šepce tiše — tiš a tiš,
Až zmlkne — jakby pevně spal.

Leč strážný nepohnutě stojí,
Po tváři se mu slzy rojí,
Ve srdci jeho strašný žal. —
Dlouho tak stojí přimražen,
Až sebrav sílu kvapně vstal,
A rychlým krokem spěchá ven.
On sice — dokud ještě žil —
Co slyšel nikdy nezjevil,
Než na vždy bledá jeho líce
Neusmála se nikdy více.

Za strážným opět temný stíň
Zahalil dlouhé síně klín;
Hlubokou nocí kapky hlas
Svým pádem opèt měřil čas.

A vězeň na kamenný stůl
Složený — klečí — sedí půl.
Obličej jeho — strašný zjev —
Oko spočívá nehnuté,
Jak v neskončenost napnuté,
Po tváři slzy — pot — a krev.
A ustavičně kapky hlas

Svým pádem dále měří čas.
A kapky — vod i větrů zpěv
Věžňovi blízký hlásá skon,
Jenž myšlenkami omdlívá. —
Z dálky se sova ozývá,
A nad ním půlnoc bije zvon.

Intermezzo první.

Půlnoc.

(Krajina.)

V rozlehlých rovinách spí bledé luny svit,
Kolem hor temno je, v jezeru hvězdný kmit,
Nad jezerem pahorek stojí.
Na něm se sloup, s tím kolo zdvíhá,
Nad tím se bílá lebka míhá,
Kol kola duchů dav se rojí;
Hrozných to postav sbor se stíhá.

Sbor duchů.

„V půlnočních ticho je dobách;
Světýlka bloudí po hrobách,
A jejich modrá mrtvá zář

Svítí v dnes pohřbeného tvář,
Jenž na stráži — co druzí spí —
O vlastní křížek opřený
Poslední z pohřbených zde dlí.
V zenithu stojí šedý mrak,
A na něm měsíc složený
V ztrhaný mrtvý strážce zrak,
I v pootevřené huby
Přeskřípené svítí zuby."

Jeden hlas.

„Teď pravý čas! — připravte stan —
Neb zejtra strašný lesů pán
Mezi nás bude uveden."

Sbor duchů
(sundavaje lebku).

„Z mrtvého kraje vystup ven,
Nabudiž žití — přijmi hlas,
Buď mezi námi — vítej nám.
Dlouho jsi tady bydlel sám,
Jiný tvé místo zajme zas."

Lebka
(mezi nimi kolem se točíc).

„Jaké to oudů toužení,
Chtí opět býti jedno jen.
Jaké to strašné hemžení,
Můj nový sen. — Můj nový sen!“ —

Jeden hlas.

„Připraven jestiť jeho stan.
Až zejtra půlnoc nastane,
Vichr nás opět přivane.
Pak mu buď slavný pohřeb dán.“

Sbor duchů.

„Připraven jestiť jeho stan.
Až zejtra půlnoc nastane,
Vichr nás opět přivane.
Pak mu buď slavný pohřeb dán.“

Jeden hlas.

„Rozlehlým polem leť můj hlas;
Pohřeb v půlnoční bude čas!
Co k pohřbu dá každý, mi zjev!“

Čekan s kolem.

„Mrtvému rakví budu já.“

Žáby z bažiny.

„My odbudem pohřební zpěv.“

Vichr po jezeru.

„Pohřební hudbu vichr má.“

Měsíc v zenithu.

„Já bílý příkrov k tomu dám.“

Mlha po horách.

„Já truchlorouškу obstarám.“

Noc.

„Já černá roucha doručím.“

Hory v kolo krajiny.

„Roucha i roušky dejte nám.“

Padající rosa.

„A já vám slzí zapůjčím.“

Suchopár.

„Pak já rozduji vonný dým.“

Zapadající mračno.

„Já rakev deštěm pokropím.“

Padající květ.

„Já k tomu věnce uviji.“

Lehké větry.

„My na rakev je donesem.“

Svatojanské mušky.

„My drobné svíce ponesem.“

Bouře z hluboka.

„Já zvonů dutý zbudím hlas.“

Krtek pod zemí.

„Já zatím hrob mu vyryji.“

Čas.

„Náhrobkem já ho přikryji.“

Přes měsíc letící hejno nočního ptactva.

„My na pohřební přijdem kvas.“

Jeden hlas.

„Slavný mu pohřeb připraven.
Ubledlý měsíc umírá,
Jitřena brány otvírá,
Již je den! již je den!“

Sbor duchů.

„Již je den! již je den!“
(Zmizí.)

III.

Nad temné hory růžný den
Vystav májový budí dol,
Nad lesy ještě kol a kol —
Lehká co mlha bloudí sen.
Modravé páry z lesů temných
V růžové nebe vstoupají,
I nad jezerem barev jemných
Modré se mlhy houpají;
A v břehu jeho — v stínu hory —
I šírým dolem — dál a dál —
Za lesy — všude bílé dvory
Se skvějí, až — co mocný král,
Ohromný jako noci stín
V růžový strmě nebes klín —
Nejzáz vrchů nejvyšší stál.

Ledva že však nad modré temno hor
Brunatné slunce rudě zasvitnulo,
Tu náhle ze sna všecko procitnulo,
A vesel plesá vešken živý tvor.
V jezeru zeleném bílý je ptáků sbor,
A lehkých člunků běh i rychlé veslování
Modravé stíny vln v rudé pruhy rozhání.
Na břehu jezera borový šumí háj,
Z něhožto drozdů slavný žalm i jiných ptáků zpěv
Mísí se ve hlasy dolem bloudících děv;
Veškeren živý tvor mladistvý slaví máj.
A větru ranního — co zpěvu — libé vání
Tam v dolu zeleném roznáší bílý květ,
Tam řídí nad lesy divokých husí let,
Tam zase po horách mladistvé stromky sklání.—
Leč výjev jediný tu krásu jitra zkalí.
Kde v šíré jezero uzounký ostrov sahá,
Z něhož města malého, bílé věže stín
Hlubokoť stopený v zelený vody klín,
Náramný křik a hřmot mladým se jitrem zmahá,
A valný zástup se z bran mala města valí.
Zdaleka spěchá lid — vždy větší zástup ten —
Vždy větší — větší jest — vždy roste tento pluk;

Nesmírné množství již — vždy větší jeho hluk.
Nešťastný zločinec má býti vyveden.

Teď z mala města bran vojenský pluk vychází,
Povolným krokem on zločince doprovází,
Jenž v středu jeho jde jak jindy ozdoben.
Utichl množství hluk — leč znovu počne zas,
A mnohý v hluku tom vynikne silný hlas:
„To on, to on! Ta péra, kvítí,
Klobouk, oko, jenž pod ním svítí!
Ten jeho plášť, to on, to on! To strašnýť lesů
pán!“
Tak lidem ode všech voláno bylo stran;
A větší vždy byl hluk — zbouřených jako vod —
Čím blíže zločince zdlouhavý vedl chod.
Kol něho zástup jde — co nebem černý mrak,
Z něho — co blesku svit — v slunci se leskne
zbraň.
Volně jde nešťastný — upřený v zemi zrak.
Z městečka zvonku hlas. Množství se modlí zaň.

Na břehu jezera malý pahorek stojí,
Na něm se dlouhý kůl — na kůlu kolo zdvíhá.
Blíž strmý kolmý vrch, na vrchu vrchol dvojí,

Na vyšším vrcholi bílá se kaple míhá.
U volném průvodu ku kapli přišel sbor;
Všickni teď ustoupí — zločinec stojí sám.
Posledněť vyveden v přírody slavný chrám,
By ještě popatřil do lůna temných hor,
Kde druhdy veselý dětinství trávil věk;
By ještě jedenkrát v růžový nebe klín
Na horu vyveden, před bílé kaple stín,
Nebe i světů všech pánovi svůj vzdal vděk.
Umlknul vešken hluk, nehnutý stojí lid,
A srdce každého zajímá vážný cit.
V soucitu s nešťastným v hlubokém smutku plál,
Slzící lidu zrak obrácen v hory výš,
Kde nyní zločinec, v přírody patře říš,
Před Bohem pokořen v modlitbě tiché stál.

Vyšlého slunce rudá zář
Zločince bledou barví tvář,
A slzy s oka stírá,
Jenž smutně v dálku zírá.
Hluboko pod ním krásný dol,
Temné jej hory broubí kol,
Lesů věnec objímá.

Jasné jezero dřímá
U středu květoucího dolu.
Nejblíž se modro k břehu vine,
Dále zeleně zakvítá,
Vždy zeleněji prosvitá,
Až posléz v bledé jasno splyne.
Bílé dvory u velkém kolu
Sem tam jezera broubí břeh.
V jezeru bílých ptáků sbor
A malých člunků rychlý běh,
Až kde jezero v temno hor
V modré se dálce níží.
Loďky i bílé v břehu dvory —
Věž — město — bílých ptáků rod —
Pahorky v kolo — temné hory —
Vše stopeno ve lůno vod,
Jak v zrcadle se zhlíží.
Tam v modré dálce skály lom
Květoucí břeh jezera tíží,
Na skále rozlehlý je strom —
Starý to dub — tam — onen čas —
Kde k lásce zval hrdliččin hlas
Nikdy se nepřiblíží. —

Nejblíže pahorek se zdvíhá,
Na něm se kůl a kolo míhá.
Po hoře — na níž stojí — háj
Mladistvý hučí — smutný stesk —
Nad šírým dolem slunce lesk,
A ranní rosa — jitřní máj.

To vše zločinec ještě jednou zřel,
To vše, jenž nyní opustiti měl,
A hluboký mu srdce žal uchvátí;
Hluboce vzdechne — slza slzu stíhá —
Ještě jednou — posledně — vše probíhá,
Pak slzavý v nebe svůj zrak obrátí.
Po modrém blankytu bělavé páry hynou,
Lehounký větřík s nimi hraje;
A vysoko — v daleké kraje
Bílé obláčky dálným nebem plynou,
A smutný vězeň takto mluví k nim:
„Vy, jenž dalekosáhlým během svým
Co ramenem tajemným zemi objímáte,
Vy hvězdy rozplynulé, stíny modra nebe,
Vy truchlivci, jenž rozsmutnivše sebe,
V tiché se slzy celí rozplýváte:

Vás já jsem posly volil mezi všemi.
Kudy plynete v dlouhém dálném běhu,
I tam, kde svého naleznete břehu,
Tam na své pouti pozdravujte zemi.
Ach zemi krásnou, zemi milovanou,
Kolébku mou i hrob můj, matku mou,
Vlast jedinou i v dědictví mi danou,
Šírou tu zemi, zemi jedinou! —
A až běh váš onu skálu uhlídá,
Kde v břehu jezera — tam dívku uplakanou —"
Umlkl již, slza s slzou se střídá.
Teď s výše hory s vězněm kráčí pluk
Širokou stezkou v středu mlada borku,
Doleji — dole — již jsou na pahorku —
A znovu ztichl šíra množství hluk.
Přichystán již popravce s mečem stojí,
Jedenkrát ještě vězeň zdvihl zrak,
Pohlédl vůkolím — povzdechl — pak
Spustiv jej zas — k blízké se smrti strojí.
Obnažil vězeň krk, obnažil ňádra bílé,
Poklekl k zemi, kat odstoupí, strašná chvíle —
Pak blyskne meč, kat rychlý stoupne krok,
V kolo tne meč, zločinci blyskne v týle,

Upadla hlava — skok i — ještě jeden skok —
I tělo ostatní ku zemi teď se skloní.
Ach v zemi krásnou, zemi milovanou,
V kolébku svou i hrob svůj, matku svou,
V vlast jedinou i v dědictví mu danou,
V šírou tu zemi, zemi jedinou,
V matku svou, v matku svou, krev syna teče
po ní.

Po oudu lámán oud, až celé vězně tělo
U kolo vpleteno nad kůlem v kole pnělo,
I hlava nad kolem svůj obdržela stan;
Tak skončil života dny strašný lesů pán;
Na mrtvé tváři mu poslední dřímá sen.
Na něj se dívajíc — po celý dlouhý den
Nesmírné množství v kol mala pahorku stálo;
Teprv až k západu schýlivši slunce běh
Veselo v mrtvý zrak sťaté hlavy se smálo,
Utichl jezera šírý — večerní břeh.

Nad dálkou temných hor poslední požár plál;
V hluboké ticho to měsíce vzešla zář,
Stříbřící hlavy té ubledlou mrtvou tvář
I tichý pahorek, jenž v břehu vody stál.

Města jsou vzdálená co bílý v modru mrak,
Přes ně v kraj daleký nesl se mrtvý zrak,
V kraj, kde co dítě on — o, krásný — krásný
věk!
Daleko zanesl věk onen časů vztek,
Dalekoť jeho sen, umrlý jako stín,
Obraz co bílých měst u vody stopen klín,
Takť jako zemřelých myšlénka poslední,
Tak jako jmeno jich, pradávných bojů hluk,
Dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
Zbortěné harfy tón, ztrhané struny zvuk,
Zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
Zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
Zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
Vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
To jestiť zemřelých krásný dětinský čas.

Je pozdní večer — druhý máj —
Večerní máj — je lásky čas,
Hrdliččin zve ku lásce hlas:
„Viléme! Viléme!! Viléme!!!“

Intermezzo druhé.

Stojí hory proti sobě,
Z jedné k druhé mrak přepnutý
Je, co temný strop klenutý,
Jednu k druhé pevně víže.
Ouvalem tím v pozdní době
Ticho, temno jako v hrobě.
Za horami, kde pod mrakem
Ve vzdálí se rozstupují —
V temné dálce, něco níže
Kolmé skály k sobě blíže
Než hory se sestupují,
Tak že siným pod oblakem
Skály ouzkou bránu tvoří.
Za tou v dálce pode mrakem
Temnorudý požár hoří,
Dlouhý pruh v plamené záři
Západní rozvinut stranou,

Po jehožto rudé tváři
Noční ptactvo kola vedší,
Jakoby plamenou branou
Nyní v dálku zaletalo.
Hasnul požár — bledší — bledší,
Až se širošíré nebe
Noční rosou rozplakalo,
Rozsmutnivši zem i sebe.

V hlubokém ouvalu klíně,
Ve stověkých dubů stíně,
Sbor u velkém kole sedí.
Zahaleni v pláště bílé
Jsou to druzi noční chvíle.
Každý před se v zemi hledí
Beze slova, bez pohnutí,
Jakby kvapnou hrůzou jmutí
V sochy byli proměněni.
Večerních co krajin pění,
Tichý šepot — tiché lkání —
Nepohnutým kolem plynul,
Tichý šepot bez přestání:
„Vůdce zhynul! — vůdce zhynul!“ —

V kotoučí jak vítr skučí,
Nepohnutým kolem zvučí:
„Vůdce zhynul! vůdce zhynul!“ —

Jako listů šepotání
Pode skalou při ozvěně,
Znělo kolem bez přestání,
Jednozvučně, neproměně:
„Vůdce zhynul! — vůdce zhynul!“ —

Zachvěly se lesy dálné,
Ozvaly se nářky valné:
„Pán náš zhynul! — zhynul!! — zhynul!!!“ —

IV.

Krásný máj uplynul, pohynul jarní květ,
A léto vzplanulo; — pak letní přešel čas,
Podzim i zima též — i jaro vzešlo zas;
Až mnohá léta již přenesl časů let.

Byl asi sedmý rok, poslední v roce den;
Hluboká na něj noc. — S půlnocí nový rok
Právě se počínal. V vůkolí pevný sen,
Jen blíže jezera slyšeti koně krok.
Mého to koně krok. — K městu jsem nocí jel;
A přišed k pahorku, na němž byl tichý stan
Dávno již obdržel přestrašný lesů pán,
Poprvé Viléma bledou jsem lebku zřel.
Půlnoční krajinou, kam oko jen dosáhlo,
Po dole, po horách, lesy, jezerem, polem,
Co příkrov daleký sněhu se bělmo táhlo,
Co příkrov rozstřený — nad lebkou i nad kolem.

V hlubokých mrákotách bledý se měsíc ploužil,
Časem zněl sovy pláč, ba větru smutné chvění,
A větrem na kole kostlivce rachocení,
Že strach i ňádra má i mého koně oužil.
A tam, kde města stín, v cvál zaletěl jsem
s koněm,
I po kostlivci jsem hned druhý den se tázal;
Starý mi hospodský ku pahorku ukázal,
A — již jsem dříve psal — smutnou dal zprávu
o něm.

Pak opět žití běh v širý mě vedl svět,
Mnohý mě bouřný vír v hluboký smutek schvátil;
Leč smutná zpráva ta vždy vábila mě zpět,
Až s mladým jarem jsem ku pahorku se vrátil.
S západem slunce jsem tam na pahorku seděl,
Nade mnou kolo — kůl — kostlivec — lebka
bledá;
Smutným jsem okem v dál krajiny jarní hleděl,
Až tam kde po horách mlha plynula šedá.

Byl opět večer — první máj —
Večerní máj — byl lásky čas;
Hrdliččin zval ku lásce hlas,

Kde borový zaváněl haj.
O lásce šeptal tichý mech,
Květoucí strom lhal lásky žel,
Svou lásku slavík růži pěl,
Růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
Zvučelo temně tajný bol,
Břeh je objímal kol a kol,
Co sestru brat ve hrách dětinných.
A kolem lebky pozdní zář
Se vložila, co věnec z růží;
Kostlivou, bílou barví tvář
I s pod bradu svislou jí kůží.
Vítr si s dutou lebkou hrál,
Jakby se mrtvý z hloubi smál.
Sem tam poletal dlouhý vlas,
Jejž bílé lebce nechal čas,
A rosné kapky spod se rděly,
Jakoby lebky zraky duté,
Večerní krásou máje hnuté,
Se v žaluplných slzách skvěly.

Tak seděl jsem, až vzešlá luny zář
I mou i lebky té bledší činila tvář,
A — jako příkrovu — bělost její rozsáhlá,
Po dole — po lesích — po horách v dál se táhla.
Časem se zdaleka žežulčino volání
Ještě v dol rozléhá, časem již sova stůně;
Z vůkolních dvorů zní psů vytí i štěkání.
V kol suchopárem je koření libá vůně,
Pahorkem panny jsou slzičky zkvétající.
Tajemné světlo je v jezera dálném lůně;
A mušky svítivé — co hvězdy létající —
Kol kola blysknavé u hře si kola vedou.
Časem si některá zasedši v lebku bledou,
V brzku zas odletí co slza padající.

I v smutném zraku mém dvě vřelé slzy stály,
Co jiskry v jezeru, po mé si tváři hrály;
Neb můj též krásný věk, dětinství mého věk
Daleko odnesl divoký času vztek.
Dalekoť jeho sen, umrlý jako stín,
Obraz co bílých měst u vody stopen klín,
Takť jako zemřelých myšlénka poslední,
Tak jako jmeno jich, pradávných bojů hluk,

Dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
Zbortěné harfy tón, ztrhané struny zvuk,
Zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
Zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
Zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
Vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
Mrtvé labutě zpěv, ztracený lidstva ráj,
To dětinský můj věk.
Nynější ale čas
Jinošství mého — je, co tato báseň, máj.
Večerní jako máj ve lůně pustých skal;
Na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal.

Vidíš-li poutníka, an dlouhou lučinou
Spěchá ku cíli, než červánky pohynou?
Tohoto poutníka již zrak neuzří tvůj,
Jak zajde za onou v obzoru skalinou,
Nikdy — ach, nikdy! To budoucí život můj.
Kdo srdci takému útěchy jaké dá?
Bez konce láska je! — Zklamánať láska má!

Je pozdní večer — první máj —
Večerní máj — je lásky čas;
Hrdliččin zve ku lásce hlas:
„Hynku! — Viléme!! — Jarmilo!!!“

---

*

Poznamenání.

Intermezzo první.

„Jenž na stráži, co druzí spí“ a t. d.

Bylo pozdě na noc, kdy při pohřbu jednoho z svých přátel přítomen byl jsem na hřbitově Staroměstském. Hrobník spuštěnou rakev zemí zasýpaje: „Dnes již žádného nepřivezou,“ pravil, „může státi dnes na stráži.“ Na dotazování své obdržel jsem následující ponaučení.

Jest mezi sprostým lidem pověra, že poslední na jistý hřbitov pohřbený přes noc na stráži hřbitova toho státi musí, a to sice každou noc, po celý ten čas, až opět jiný zde pohřben jest, který pak na jeho místo nastoupí. Tak že žádný hřbitov nikdy bez strážce není, a že tím způsobem na hřbitově malé osady mrtvý po kolik třeba let na stráži stojí.

Básně

druhu rozmanitého.

Písně.

1.

Až zařva český lev
Na nepřátely vstane,
Až prapor vzhůru vzplane:
Má jemu budiž krev.
Však pokud dřímá hněv!
Větřík jen lehce vane,
Vře srdce mu oddané
A zní mu jen můj zpěv!

2.

Z temna lesa žežulička
Zakukala, zaplakala
Pod Karlovým Týnem:
„Karlův Týne, pevný hrade,
Památníku reka spustlý,
Slávy stíne, slávy hrobko,
Zašlá hvězdo, shaslé slunce;
O jak stojíš pustý, pustý! —
Karlův Týne! Karlův Týne!“

3.

V šírem poli dubec stojí,
Pod ním dřínek zakvětá,
Nad ním za vzdálené hory
Sivý holub zaletá.

Hledá háj, kde pokoj bydlí,
Nezní dravých ptáků hluk,
Jaro kde panuje na vždy,
Nehrozí myslivce luk.

Tak i jinoch pokoj hledá,
Prchá vln zbouřených chřest,
Domnívá se, v šírém světě
Někde přec že pokoj jest.

Však on darmo, darmo hledá,
Všude s ním jest trýzeň zlá;
Příčinu on nepokoje
V srdci vlastním s sebou má.

Pokoj v žádné není době,
Světem zhoubný hrozí vír;
Pravý pokoj jest jen v hrobě,
V Bohu jen jest pravý mír.

4.

Ani labuť ani luna
  Oblaky neoře;
Leč to bílá kaple stojí
  Na vysoké hoře.

Na tu horu za svitání
  Dívka putovala,
Na práh klekla, ruce spjala,
  Smutně zaplakala.

Pro mne ach dívčina krásná,
  Pro mne se nesouží,
Dej jí, Panno, hvězdo čistá,
  Po kom ona touží.

5.

Nesbírá v háje stínu
  Má děva tamo u vody
  Z rána červené jahody
Do bílého si klínu:

Leč růže to vykvítá,
  Leč že tam u borovice
  Bílá v kolo holubice
S dřeva na dřevo lítá.

Háj děvu neobjímá,
  Na nálesí, na rovině
  Ustlali v lůžko dívčině,
Tam ona ještě dřímá.

6.

Zalká jinoch v černo lesa:
Temnáť noc bez svitu luny,
Smutnéť jaro bez všech květů,
Pustýť život bez milenky! —
V šírém světě jedna — jedna —
Jedna jenom — — měj se dobře! —
Zašlo slunce — sklesla noc,
Černá noc — chce se mi spáti.

V šírém poli dubec stojí,
Zelený pod dubem palouk
Žlutým obilím prohlídá.
Přijdou ženci, žito sežnou,
Na palouku odpočinou,
I ty tamo odpočiň si,
Poshov sobě na mém hrobě.
Vylítne skřivánek pozdní,
Zazpívá v rozmarném pění:
„Již ho není — již ho není!“

7.

„Celý kraj Písecký
Holé trní rodí,
Že moje milenka
S jinými se vodí.

Měj se tady dobře,
Ty vraný koníku,
I vy sokolové,
I ty věrný psíku.

Oba sokolové
Od rána do rána
Svobodně lítejte
Prosti svého pána.

Do lesů zaběhni,
Můj vraný koníku,
Ty však nyní hledej,
Povždy věrný psíku,

Z rána do večera,
  Večera siného,
Od dvoru ke dvoru
  Pána si jiného.

Já zajdu daleko
  Do šírého světa,
Nevrátím se nazpět
  Po celá tři léta.

Po celá tři léta,
  Ba v svém živobytí
Nechci já krajinu
  Tuto víc uzříti.“

Zaslechla to děva,
  Zaplakala tuze;
Ohlédl se jinoch,
  Nezpomněl té chůze.

8.

Na lučině husy pasou,
Pasou je tam pěkné panny;
Letí sokol — rozlétly se
Sivé husy na vše strany.

Jedna husa, sivá husa
Vzhůru letí pod oblaky;
Jedna z panen na lučině
Za husou své zdvíhá zraky.

„Huso, huso, sivá huso,
Ohlédni se na vše strany,
Ohlédni se po táboru,
Co hoch dělá milovaný.“

„Na palouku bílý kámen,
Při kameně voda běží;
Na něm roští, a v tom roští
Milý tvůj ubitý leží!“

9.

Z rána na úsvitě
  Od mne nešťastného
Ulétla hrdlička
  Do pole šírého.

Dívko, z tvých pramenů
  Ona se napila,
Tys rozstřela sítě,
  Ty jsi ji lapila.

Tvá hrdlička zvavá,
  Ta ji přivolala;
I lahůdka zradná
  V síti zamotala.

„Nemám já pramenů,
  Ni lahůdky zradné,
Ni hrdličky zvavé,
  Ani sítě žádné.“

Tvoje modré oči
  Jsou ty pramenové,
Lahůdka ta zradná
  Malinoví rtové.

A hrdlička zvoucí
  Stříbrné tvé hlasy,
Síti lapající
  Tvé jsou zlaté vlasy.

10.

Letěly korotve plaché
  Přes jalovec nízký;
Hlásala střelená rána,
  Můj milý že blízký.

Zaplašená po nálesí
  Utíkala srnka,
Dívčina kde jalovcová
  Střásala si zrnka.

Uleknutá sobě tuze
  Ruku poranila,
Zabolelo to až v srdci,
  Slza ji polila.

V jednom roce jalovcová
  Křoví květy mají,
V druhém roce zrnka vzejdou,
  V třetím zrnka zrají.

*

Až ta zrnka zralá budou,
  Všecka opadají,
Jedno zrnko přehluboko
  V zemi zasypají.

Slzy dívky pak zrosejí
  Jalovec, kdy vzejde;
Nebo více na nálesí
  S milým se nesejde.

11

Neroztál sníh ještě
Ve skalnatém čele? —
Sníh již dávno splynul;
Leč že to labutě,
Jsou labutě bílé,
Spočívají tamo
Na vysoké skále
V zeleném osení,
Jenž libě zavání
Večerní krajinou.
Zkud, labutě bílé,
Semo jste přitáhly? —
Od východní strany
Po růžovém nebi
Zlatoskvoucí branou?
Či tam od západu
Šly jste proti slunci? —

„Ne, my od půlnoci
Z chladných táhnem krajin,
Táhnem na poledne
V kraj věčného máje,
Jemuž není roveň
V šírém světě žádný;
Nejkrásnější kvítí
Vykvětá jen tamo!" —
Vy, labutě bílé,
Vy zůstaňte tady; —
Nade všecky kraje
Dědina jest naše;
Nade všecko kvítí
Milenka jest moje.

12.

Hasly zatmělé hvězdičky,
Zamkly uplakané očičky
  Z jitra, kdy zoře zaplálo.
To smutný den, o to smutný den,
Slunce nevyjde kdy z mraků ven;
  Děvče se nikdy nesmálo.

Zašlo sluněčko za hory,
S ním milý můj mně šel na vzdory;
  Vrať se, milý můj, a pojď.
Šel doly, šel stezkou po hoře;
Daleko, daleko za moře
  Odnesla rychlá ho loď.

Jistě žebysi se nazpět dal,
Kdybysi lásku mou k sobě znal,
  Věděl, jak srdce mne bolí. —
Řekněte vy mu tam, hvězdičky,
Že po mezích květou slzičky,
  A zraje žítko že v poli.

13.

Modřínové, mladí modřínové,
Proč smutně stojíte? —
„Hučí bouře horou, dolem,
Hvozd, který nás druhdy chránil,
Nyní leží posekaný;
Bouře láme větve naše,
Vítr s hory je zanáší,
Příval zemi s kořenů odrývá.“ —
Chladnou nocí svítí luna,
Bělají se malé dvory;
Mezi dvory palouk velký,
V střed palouku pahoreček,
Na pahorku planá hruška,
Pod hruškou dva bratři sedí.
Mladší dřímá bratru v klíně,
Podle malá harfka leží.
Starší prstem přejel struny,

Pak si vzdechne nocí tichou:
„Těžko ptactvu vzdál od hnízda,
Smutno žežulce bez matky;
Smutněj dětem bez rodičů,
Tížej vzdáleným od vlasti.“

14.

Stojí jabloň v šírém poli
Nočním mrazem zpražená;
O jak mne mé srdce bolí,
Ta že jabloň zkažená!

Darmo pláče v tichém lkání
Jasné slzy bílý květ;
Hluché všemu naříkání
Nevrátí se jaro zpět.

Dívko bledá, v jejím stínu
Nevzejde ti radost víc;
U věnec spleť rozmarýnu,
S hrobem sňatek čekajíc.

Nevinnosti! blesku tvého
Za sebou ji táhne moc;
Tebe, slunce žití svého,
Ztopila kdys v temnou noc.

Vzešla luna — jak se svítí,
Slzami jí ruměnec;
S ní i všecko pláče kvítí
Rozervaný pro věnec.

15.

Pod starým hradem v večerní době,
Žežulka volá: „Kuku!“ na buku.
„Podej, můj milý, statnou mi ruku,
Podej mi ruku, podej mi obě;
Snad že již více nepřijdem k sobě,
Leč až žežulka smutné si kuku
Zavolá sama v rozlehlém buku,
V rozlehlém buku na našem hrobě.“

Chladný olšinou větřík zachvívá,
Kde při potůčku slavíček pěje.
S koně na dívku jinoch se směje.
Smutně se směje, smutně se dívá,
Slza mu jasná líce polívá.
I koni v oku slza se skvěje,
Jenž bujnou nohou v zem kyprou reje;
Smutně i slavík s olšiny zpívá.

„Neplač, dívčinko, že v boj se strojí
Pro vlast, pro krále Zdeněk dobrého;
Pro ně nešetří života svého. —
Nechť s zemí šírou střela mne spojí,
Pevná naděje srdce mé kojí:
Míra pláče pro Zdeňka mrtvého,
V lkání žaluje lesům smrt jeho;
Však hrob s dívčinou mne nerozdvojí!"

Měsíček hasne, blízkoť svitání; —
V hrob mu ustlala kalená střela,
S ním Míra leží v hrobě jak chtěla.
Smutné z hor hučí větříku vání,
Nad jejich hrobem již les se sklání.
Když krásná Běla v lesíku bděla,
Cvičená Mírou jí pověděla
Sivá holoubka jich milování.

16.

Věje vítr, chladný vítr
  Přes strniště pusté,
Nosí listí, svadlé listí
  Přes bukoví husté.

Žežulička v tmavém lese
  Smutně zakukala;
Smutněji však na lučině
  Dívka zaplakala.

„Věnec s hlavy jsem ztratila;
  Kde mám jiný vzíti? —
Zavál vítr bílé růže,
  Jiný nelze víti.“

„Ajta, na mé sestry hrobě
  Ještě vlají stíny;
Tam já půjdu, věnec spletu
  Sobě z rozmarýny.“

17.

Umlkni, potoku hlučný,
Padající s kolmých skal;
Ustaň, ustaň, háji zvučný,
Proč můj znova budíš žal? —
V dálce vlna tvá umírá,
V rovinách tvůj usne hlas,
Cit, jenž srdce moje svírá,
Neumrtví žádný čas. —
O čem mluvíš? O jen o ní!
Kde jest ona? Rci, kde dlí?
V lůno její jen se kloní
Rychlý běh tvůj? K ní jen, k ní?
Proč mne touha po ní moří? —
Tváří jejích neviděl jsem,
Hlasů jejích neslyšel jsem,
Přec mé srdce láskou hoří.
O čem mluvíš? o jen o ní!
Rci, proč pláčeš? — o jen pro ni!

18.

Pod okénkem mé milenky
 Bílá růže zakvítá,
Pod ní vonná fialinka
 V tmavém mechu zakrytá.

Až ta růže pěkně zkvěte,
 Na můj hrob ji vsadějí,
Bledá luna, jasné hvězdy
 Slzami ji zrosejí.

Ale nechť ji zalévají,
 Přece svadne, opadá,
Smutně nad ní Mílka pláče,
 Slunéčko kdy zapadá.

Mílko, Mílko, darmo lkání
 Večerním tu tichem zní;
Mrtvý z hrobu nepovstane,
 Růže svadlá nevykvěte,
  Ni nevinnost ztracená.

19.

O, harfo dávnověká,
Sladkých kolébko zvuků,
Uspalá nyní dřímáš
V kobkách hor temnostinných
Po vlasti rozložené.
Ač dávno hlasy strun tvých
Dozněly slávu otců;
Často mne v stínu hájů
Po oudolích po hlučných
Mnohozvuké Vltavy
Samotného překvapí
Temnota černorouchá;
Kolem šumoty noční. —
Růžoví nesou snové
Na peruti lehounké
Se nade hlavy lidské.
Tu vzcházej' hvězdy jasné

Ve duté noci lůno,
Na nichžto slavných otců
Přebývají duchové;
Udá se mi slyšeti
Zemřelé zvuky tvoje,
Ty harfo zašlých věků,
Ač dávno hlasy strun tvých
Dozněly slávu otců!

Lovecká.

Hurá!
Tak vesele jasný uvítán buď den,
Jenž modrém se na nebi zdvíhá,
Ven ze dvoru temna, u prostoře jen
Tam veselo nám; jen ze dvoru ven,
A hlučno ať zpěv se rozlíhá,
By hluboký přírody zaplašil sen! —
Hurá! hurá! hurá!

Hluboký mrtvého lovce je sen,
Jej nezbudí k honbě již veselý den;
Teď živi, teď k honbě, teď veselo jen!
Hurá! hurá! hurá!

Viz, zelený jak se na lovce tam bor
Tak vábně a radostně dívá;
Již zpěvem každý se probudil tvor,
I ozvěna hlasně od dalekých hor
Co daleký zpěv se ozývá;

*

Ji probudil ze sna náš lovecký sbor.
  Hurá! hurá! hurá!

Ba milý je život a milý je bor,
Je nerad opouští uhoněný tvor;
My živi, my k honbě, my lovci jsme hor.
  Hurá! hurá! hurá!

Již v prostoře; v dálce za námi je ves,
  Náš sbor se již lesem prodírá,
Viz jelen! tu rána na ránu, a ples,
Zvěř prchá, leč raněnu dohonil pes,
  A lapený jelen umírá,
A vesele hlučně se rozléhá les:
  Hurá! hurá! hurá!

Již padl a neslyší vrahů svých ples,
Víc nikdy svůj rodný již neuzří les.
Nám kořisť, nám honba, nám veselo dnes:
  Hurá! hurá! hurá!
  Hurá!

Znělky.

1.

Tichý tis nad růží stíny sklání
Mezi hrobů ověnčené kříže.
Sladké zvuky — a jen blíže! blíže!!
Slavíka snad libé klokotání?
Ach tak sladce nezní jeho lkání;
Kdo hlas ten uslyší, půjde stíže,
Neb jej žel i touha k růži víže
Bez naděje jako milování!

Bolesti, či slast mé srdce jímá? —
V růžovém blankytu hvězdy rcete,
Ty růžemi ověnčená luno,
Zdaž to *Ona*, a jen růže dřímá? —
Či spí *Ona*, a jen růže květe? —
„Růže květe!“ růže jen? — Iduno! —

2.

V hloubi citu kde mám slova vzíti,
Bych pronesl prosbu dosti jemnou? —
Temnost za mnou, temnost i předemnou,
Bledý den chce v brzku mně zajíti! —
Jak se stádo labutí chce krýti,
Plynou oblaky před nocí temnou.
„Pane, pane! pane!! zůstaň se mnou!!
Zůstaň se mnou, neb chce večer býti!!!“

Darmo! — lkání mé ho neuprosí. —
Jakás ruka před umdlelý zrak
Vždy mi staví zoufalství jen číši. —
Sáhnu po ní; — mok ten ústa zrosí,
V duši tma mi sype mrak a mrak! —
O —! jak chladno v noci pusté říši!!

3.

Ač má síla neoslabla v boji
  Proti tobě ještě, bouře lítá,
  Přece bolest v hloubi srdce vrytá
Časem budí mutnou touhu dvojí:
Předně, v nově zkvětlém jaru svojí
  Aby vnadou růže trnokrytá,
  Ne již více v čelo mé uvitá,
Zdobila leč tichou rakev moji.

Druhá žádost jest to samé přání:
By nového jasná slza máje,
Až provodí slavíka volání,
Bledou lunu v tichou noční dobu
S sborem hvězdným nad vlastenské háje,
Zrosila leč mech jen mého hrobu.

4.

Zašlo slunce za modravé hory,
  Poslední v oblacích požár plane,
  Lehký větřík temným lesem vane,
Pernaté sen v náruč jímá sbory.
Vzdálené se v soumrak tratí dvory,
  Zdá se svět, že v temnu pozůstane;
  Však jen zdá se, v brzku luna vstane,
Světlem svým osvítí všecky tvory.

Vzešly hvězdy v rouchu jasném, zlatém,
Na vysokém z tmělých nebes trůnu,
Předcházejíc kněžnu noci, lunu,
Spatřily mne na zarostlém hrobě; —
Žaly kryji ve srdci rozňatém,
Touhou plál jsem po minulé době!

N o c.

Temná noci! jasná noci!
  Obě k žalu mne budíte.
Temná noc mne v hloubi tiskne,
Jasná noc mne zhůru vábí;
  Temné hlubiny se hrozím,
  Ach! a k světlu nelze jíti.
Vy hvězdy jasné, vy hvězdy ve výši!
K vám já toužím tam světla ve říši!
  Ach, a jen země je má!
Člověkem jsem; než člověk pohyne,
Ve své mě lůno zas země přivine,
Zajme, promění a v postavě jiné
  Matka má, země, zas mě vydá!
Vy hvězdy jasné, vy hvězdy ve výši!
K vám budu toužiti světla ve říši,
  Ach, a jen země bude má!

Květinou-li mne životu navrátí,
List můj i květ můj k světlu obrátí.
Však ach, jen země zas, tma mě uchvátí,
  Světla ve stany jíti nedá!
Vy hvězdy jasné! — Vy hvězdy ve výši!

Budoucí vlast.

„Slyš, páže můj, proč smuten stojíš?
  Slyš, páže můj! — sem blíže pojď!
Snad že se vlny mořské bojíš?
  O neboj se, pevná je loď.
Slyš, páže můj! — Darmo volání.
  On neslyší. — Co znamená
Ta touha tvá, to tvoje lkání?“ —
  ‚Tam za mlhami vlast je má!‘

‚O patř! o hleď! co z moře klínu
  V požár večerní vystoupá;
Polou to leží v mlhy stínu,
  Půl to chová vlna skoupá.
O pane, hleď! v poslední záři
  Jak zlatě soumrakem to hrá,
Zajisté hledím vlasti v tváři,
  O jistě! jistě vlast to má!‘

„O páže můj, nechtěj tam zříti,
Darmo radostný budíš cit!
Co pravíš vlastí svojí býti,
Jest jenom luny chladný svit;
Až vzhůru se nad moře zvedne,
Až poslední dne zhasne zář:
Obličej jí pak touhou zbledne,
Jakou i tvoje zbledla tvář!“

„Můj páže, slyš! kroky měsíce
Jsou daleko, půl přešla noc.
Proč rosí slza tvé zas líce?
Jakého žalu tě zas moc,
Mé dítě, moří?“ — ‚Hleď, o pane!
Sotva to oko rozezná,
Co v bledé záři luny plane,
To jistě, jistě vlast je má!‘

„Čí jazyk uchu řečí zradnou
Lže o vlasti, již hledá zrak?
Ty nemáš, chlapče, vlast nižádnou;
Co tam zveš vlastí, jest jen mrak!

A proto slyš — o slyš, pojď spáti,
Než líce tobě zbarví den;
Snad že se ve snách budeš smáti
Své vlasti vstříc — sen jako sen!“

Poslechnul páže, odšel spáti;
Ještě nepřešel noci stín,
Pán vloží, pokoj chtě mu dáti,
Jej v lůžko chladné — v moře klín.
A nad ním jitro — večer zplane,
Nezbarví však již jeho líc,
On věčně, věčně nepovstane:
Že hledal vlast, není už víc!

Pomněnky Zasázavské.

1.

Proč Vltavo, řeko divá,
  Tmavou nocí v bouři lkáš?
S mými své snad zdechy pojíš?
  Mé snad zdechy také znáš?

„U Vorlíka skály krásné,
  Pod nimi květnatý břeh! —
O, by k nim mé vlny bystré
  Vrátily svůj rychlý běh!“

Darmo, řeko, tvoje lkání,
  Darmo tmavou nocí zní,
Vlna tvoje v moře spěje,
  Oněch břehů neuzří.

„Darmo jsou i tvoje vzdechy,
Dnové, pro které zde lkáš,
Oni dnové zašli dávno,
Více již jich nepoznáš!“

Ano, zašly časy milé,
V nichž jsem bloudil v mladý den,
Podle Želetinků háje — —
V krátké noci — krásný sen. —

2.

Želetinky háje
Modré stíny plodí,
Modrými tam stíny
Mnohá srnka chodí.

Jedna srnka bílá
Nade všecky jiné,
Které tamo mají
Své obydlí stinné.

Stověžitou Prahu
  Ode místa toho
Dělí řeka bystrá,
  Dělí hor i mnoho.

Předce noha moje
  Tmavou nocí spěje,
Své kde Želetinka
  Tiché stíny seje.

Vzešly hvězdy zlaté,
  Luna zasvitala,
Všecky srnka bílá
  Krásou převýšila.

Srnko, bílá srnko,
  Uposlechni radu,
Opusť háje tmavé,
  Pojď v město do sadu.

Ubíhala ona
  Dále ve křovinu;
Miluje vždy srnka
  Svobodnou krajinu.

Pro ni v noci tmavé
  Oko slze lilo; —
Vzešlo slunce z rána —
  Mne nepotěšilo.

Opuštěný.

1.

V dlouhém poli šumí větrů vání,
Jabloň, jež tam růžobíle zkvítá,
Zlaté klasy, vše se před mnou sklání,
Vše se kloní — mne nic neuvítá.

Po březovém háji větry hrají,
V předu háj ten dub stověký hlídá,
Jeho lístky cosi šepotají;
Poslouchám — nic pro mne nepovídá.

Bublá potok stříbrnými hlasy,
Potok, jenž luh květný obepíná,
Jakby dávné vypravoval časy;
Přejdu — slyším — mně nic nezpomíná.

Modrý blankyt nade mnou se klene,
Po něm větřík s oblakami hraje,
Dnes je v půlnoc, zejtra na jih žene,
V západ, východ — nikdy v moje kraje.

Rozplašen můj národ, bratr bratřím
Neznámý; pláčem si cestu krátím;
Dvakrát nic, vše jenom jednou spatřím,
Věčně dál — nikdy se nenavrátím.

2.

Jerusalem spustla, ni místo neznáno,
Rozplašen můj národ, potupa mu zlá,
Kam by hlavu sklonil, místa mu nedáno,
Daleko prach otců, daleko vlast má.

Z nespatřené vyhnán. Palmy na Jordánu,
Kdežto vzchodem slunce hrdličky hlas zní;
Tam vy pozdravujte ode mne neznánu,
Rcete jí, že ještě chovám lásku k ní.

*

Láska má šla se mnou — po vysoké hoře,
Vyšší té hory, přes kterou jsem šel;
Přes moře jsem kráčel — přes hluboké moře,
Hlubší toho moře přenesl jsem žel.

Cizinec.

Cizinec bydlí na pusté skále,
Slunce mu sotva zasvítá!
Chlad a mlhy tam panují stále —
Květina tam nevykvítá!
Studený vichr s kadeřmi pohrává,
Zmrtvělý kolem mu svět,
Čas ubíhá i opadává
Mladosti cizincovy květ.

Jakž možno jen, že si nezoufá?
Jak zlomená květina vadne.
Štěstí proň, že v nic nedoufá
Než — v klidný růvek v zemi chladné!
Nač také by čekal více?
Vzdálen jest od svých srdcem — myšlenkou —
O lásce sen byl jeho milenkou,
On sám shaslá — jen doutnající svíce!

Zem studená ho skrýje,
  Kde? — Zda hrob jeho komu znám?
Neoželen tam kdesi shnije —
  V hrobě jak v životě — jen sám!
Plakat proň žádný as nebude,
  Jakž u domácích bývá —
Cizinci jen vichr zahude
  A někdy v noci sejček zazpívá!

Umírající.

Krásné slunce, zlatě zacházíš,
Skvěle pouť denní svou dokonáváš,
Poslední blesky kol kolem házíš,
Zeleným luhům „dobrou noc!“ dáváš.
Stromy a květy v tvé záři se skvějí,
Háje a louky v tvém dechu se chvějí.

Nuž, dobrou noc i já ti poslední
Dávám — neuzřím světla už tvého,
Až prchne noc a se rozední,
Zář zbarví tvá — jen kříž hrobu mého,
A za hory slunce až opět zajde,
Již luna o mně pověsti nenajde!

Jako poutník z vlasti když se ubírá,
Ještě jednou kol se ohlédne,
Těžký bol mu prsa svírá,
Oko vlhne — tvář mu zbledne —

Nebyloť ve vlasti nikdy tak krásně —
Nesvítiloť nikdy slunce tak jasně!

Tak — černý ač hrob podemnou zívá
A zápach mi vane z hřbitovních houští:
V svět se má duše ouzkostně dívá
A vlast pozemskou neráda opouští!
Posledním strachem prsa se ouží,
Duch ještě jednou po světě zatouží,
Však už nadarmo, darmo se souží! —

V chrámě.

Půlnoční vstal měsíc nade Pražský chrám,
Smutný v pustém chrámě já jen stojím sám;
A bleda měsíce slzí plný svit,
Ve mých jenom ňádrech trudný budí cit.
Či ostatních? — Ne! — svit jeho čili stín
Nepronikne rakví ni hrobový klín!
Nezaplaší noc, a nezaplaší sen,
A nezbudí bouřní mrtvým srdcím den,
Jen po sochách hrobky barví mrtvá zář
Korunu nevěrnou i kamennou tvář,
Míhá se po lících neprobuzených
Co utichlý pláč, ba co lehounký smích.
Při každého nohou kamenný spí lev
Co umdlelá síla i ukrotlý hněv.
Slávy zašlé stín, ba půlnoční i strach
Obletuje otců mých zlehčený prach.
Nešťastného syna však pravice mdlá,
A síla úst jeho skřípění jen má.

Iduna.

Iduno! má Iduno!
  Pro tebe vždy se soužím,
Ty jasná noci luno,
  Po světle tvém jen toužím!

Tam panoš lesem bloudí
V smutném vždy naříkání,
V zvuky, jež z harfy loudí,
Mísí se větrů lkání;
Kde v lese v hradě pustém
V noc šerou sova stůně,
Provívá listu šustem
Zpěv jeho k plné luně:

Iduno! má Iduno!
  Pro tebe vždy se soužím,
Ty jasná noci luno,
  Po světle tvém jen toužím!

Zní krajem chřestot zbraně,
Nepřátelé se blíží.
„Panoši! tryskem na ně!“
Mnohý se s koně sníží.
Pod nimi zem se třese;
Však rykem panoš zpívá —
Tak při potoku v lese
V bouř hlas slavíka znívá:

Iduno! má Iduno!
  Pro tebe vždy se soužím;
Ty jasná noci luno,
  Po světle tvém jen toužím!

Jest bitva bojována,
Panoš se s oře sníží;
Pouť jeho dokonána,
Dřímota zraky tíží.
Již dubec na něm stojí,
A srny na tom hrobě,
Kdy den půlnoc s dnem pojí,
Pasou se v tiché době.

Iduno! má Iduno!
  Spojen s tebou přebývá;
Ty jasná noci luno,
  V tvém světle se slunívá.

Večer.

Zašlo slunce již za hory,
  Poslední červánek plane
Nade hvozdem, ptactva sbory
  Utichly, jen větřík vane,
Pohrávajíc dubů s listem,
  Bezebarvá vlnka hrá
Přede mnou v potůčku čistém,
  Ve větru zní harfa má.

Jak když zašlo slunce jasné,
  Noc když roucho rozprostírá,
Poslední jak svit uhasne,
  Neb nad lesem jak umírá;
Ohlas zvonku poslední
Když u večer s vížky zní,
  Neb jak růže v háji zvadne:
  Tak tys klesla v lůžko chladné.

A nad skalou luna bledá
  Oblaky šedými plyne,
A co truchlorouška šedá
  Kolem ní se mlha vine.
A tou mhou zář hvězdy zlaté
  Světův vyjasňuje chrám —
V chrámě ticho — ticho svaté —
  Snad je Bůh v něm sám a sám? —

Zastaveníčko.

Spi, o dívko milovaná,
  Tichý, libý dřímej sen;
Spi, až za bílého rána
  Růžový tě zbudí den.
Nechť i ve snách angel tvůj
Tobě zastře osud můj. —

Též i já teď budu spáti,
  Černé noci vzchází mrak;
Přestanu nadarmo lkáti,
  Pevný sen mi sklíží zrak;
Dutě v ptactva jarní ples
„Dobrou noc!“ mi hučí les.

Luna vodí hvězdy máje
  V jarní noci libý stín,

Temně zvučí šepot háje;
 Mne ach tichý pojme klín:
Neprosvitne luny moc
Mého lůžka temnou noc!
Dívko! dívko! dobrou noc!

Dobrou noc!

Dobrou noc, o lásko! zlatá číše,
Naplněná smrtonosnou slastí!
Tvoje krásná, klamuplná říše
Nebude již nikdy mojí vlastí.
Miloval jsem na noc vzešlé světy —
Jasné světy z jitra doplanuly.
Miloval jsem z jara krásné květy —
Bujné větry pryč je zavanuly.
A tak vše, co radosti mi neslo,
Láskou mojí v brzkou zkázu kleslo!

Ještě jednou v mladosti mé kraje
Zpět mé vedlo mdlého slunce zlaté
Snů mých říše, ony stíny svaté,
Kde jsem bloudil, jako dítko hraje.
Mrtvo kolem — pustota jen pouhá.
„Vše mladosti mé uvadlo kvítí?“
Bez slunce květ nemá zniku, žití;
Slunce zašlo a noc byla dlouhá.

Pláči hořce. „Proč, o slunce jasné!
An tě sotva mdlý můj zrak uhlídá,
Již tvá záře zase mi zahasne?!“ —
„Hasne! hasne!“ ohlas odpovídá,
A již tma se kolem rozprostřela.
Chtěl jsem kvítí — noc jen slzy měla.

Teď jsem tichý, harfa bezestruná
Zavěšena v kobce otců přešlých;
Tichý jak v zásvitu světů vzešlých
Nade hroby noc je stříbroluná.
Však co chová harfa v spustlém klíně?
Kdo mi tajné její žaly poví? —
Kdo vyřekne a kdo ustanoví,
Co noc tichá v bledém tají stíně?

Větřík zdychne v harfy lůno duté,
A ta, ač již struny žádné nemá,
Zalká zvuky nezapomenuté!
Vzplanou noci zraky žalonosné,
Širou zemi kryje slza němá!! —
Či ne slza? — snad jen kapky rosné!

Sen o Praze.

Duše nesmrtelná, která bydlíš
V těle mém, ve schránce smrtelné,
Ustvořené z hlíny! ty, jenž patříš
Co člověka smyslům nelze zříti,
Nelze pochopiti smrtelníku,
A poddaným tobě tělem vládneš:
Teď zpívati dej den mně poslední,
Den, v němž čas pomine, smrti bratr,
Hříchu — syn hnusného, v kterém ty též,
Odkuds vyšla, nazpět se navrátíš,
Den, v němž slunce shasnou, světy zajdou,
A tak jako bylo na počátku,
Dříve nežli Bůh byl stvořil zemi,
Státi bude všecko prázdné, pusté! —
A ty, jenž jsi stvořil ducha mého,
Který patříš minulost i nyní,

Jehož oko hledí do budoucna,
Nestvořený i neobmezený,
Jehož konce není a nebude —
Podporou buď silnou ducha mého.

Temná noc pokryla širou zemi,
Nebylo na ní živého tvoru,
V celém kruhu světa smrt jen byla.
Na nebesích jasný kříž teď vyšel,
Jako slunce jasný lesk vydával,
Rozléhal se kol zvuk smutný trouby,
Budě těch, jenž dřímali ve hrobech,
Rozlehlých po zemi širošíré. —

Proměněné tělo v prach a popel
Opět skleslo po skončeném soudu,
A nebylo více; duše však se
Navrátily nazpět, odkud vyšly.
Svět stál co v dnu čtvrtém po stvoření.
Na nebesích seděl Bůh v své slávě,
Nesčíslní kol kolem duchové.
Zpívali ku slávě jeho písně;
Rozléhali hlasové se jejich

V slavném zvuku, jako bouře dálná,
Neb co padajících vod hučení;
Souzvuk světů v kruhu kolujících
Hrůzoslavně písně ty provázel.

„Sláva Bohu na nebesích,
Jenž vévodí od věčnosti;
Jehož slovem vstaly světy,
Jehož slovem nebe jest.“

„Nezačatý, neskončený,
Neobmezenou vždy vůlí
Od stvoření řídil nebe,
Od stvoření řídil svět.“

„Milostivý, dobrotivý
Klade cíl teď lidské pouti,
Jeho slovem klesne nebe,
Jeho slovem zajde svět!“

Byla tma nad světem rozložená,
Jako moře kryje širou zemi;
Vyhořelá, tmavá byla slunce,

Modrojasný Sirius i zhasl,
V letu, v kruzích tmavých hučí svět.

Duše má, před nadsmyslné zraky
Své teď uveď vlast mou v čase tomto:
Vymřelá až státi bude Praha,
Živého až v ní nebude dechu,
Ani člověk ani zvíře žádné.

Peruť svou má duše rozepíná,
S vysokého nebe dolů k zemi
Davem světů kolujících spěje;
Přede mnou i za mnou po mých stranách,
Pode mnou i nad mnou světů množství,
Až se v dálce jako mlhy tratí.
Složí duše má teď peruť svoji,
Na šedivém oblaku spočívá;
Podemnou zem rozložená leží,
Paprskem jsouc jasným osluněna,
Před mé zraky vstoupá vlast teď moje.

Jako druhdy tmavé lesy stojí,
V dálce modrají se Krkonoše,

Kol po rolích obilí se vlní,
Noví klasové potichmu šepcí,
Květem osypané stojí stromy;
Kvítí kryje pestré šíré luhy,
Vonná růže hlavu v větru houpá,
Fialka přelibou vůni lije
Z trávy husté, kde ukrytá leží.
Hrčí potůčkové hájem hustým,
Olšiny se zhlížejí v potůčku,
S Labem Vltava vlast obejímá,
Nevěstu stříbrný jako pásek.
Ve vodě však není ryby žádné,
Není ptáka v povětří jakého,
V olšině nezní již zpěv slavíka,
Nelítá na kvítí včela žádná,
Neskotačí brav na lukách bílý,
Není člověk, který by ho pásl.
V celé vlasti není zvíře žádné,
Ani člověk v celé vlasti žádný.

Jaké město před zrak můj teď vstoupá?
Praha jest to? Praha? vlasti hlava?
To jest Praha? O jak změněna jest!

Slavný Vyšehrad zde druhdy stával,
Tamo hrad královský; přes Vltavu
Jiný most před časy vedl cestu,
A obydlí všecka pustá stojí;
S šumotem kde druhdy dav se vinul,
Jest teď ticho, hrůzoslavné ticho. —
Ani člověk ani zvíře v městě,
Pusto kolem, každé místo prázdné.
Jeden každý dům jest otevřený,
Nezavřena jest každá světnice;
Nářadí jak jindy všecko stojí,
Jakby obyvatel právě odšel,
Člověka však nikde, nikde není.
Věže jako dříve k nebi strmí,
Ozdobeni všickni oltářové,
Jakby teď byl kněz dokonal obět,
Jakby právě byli teď odešli,
Jenž se druhdy modlívali v chrámě.
Vymřelé však stojí celé město,
Jako pustá hrobka leží Praha,
Národu co celého hrob zdá se
Celá vlast poseta pestrým kvítím,

S Labem rychlým Vltava šumotná
V souzvuk temný, co rohové lesní,
Pějí nad hrobem píseň pohřební. —

Vzhůru nazpět má se duše nese
K nebesům, kde věčný pán vévodí,
Na vysokém osluněném stolci.

Bojarin.

Pod Bojara převysokým hradem,
To Bojara, mládce Bojarína,
Svadla růže kouzlící svým vnadem —
Holým trním roste rozmarýna.
V rozlehlého nad ní dubu stínu,
Na větvi se houpá malé ptáče;
Smutně hledí na tu rozmarýnu,
Svadlou růži v zpěvu temném pláče.

* * *

Tmavým, hustým černým lesem
Prostovlasá dívka bloudí;
Tmavým, hustým černým lesem
Smutný pláč a lkání zní.
Bosa hustým trním kráčí,
Z rozervaných bílých rukou

Krev po šatě bílém kape,
A usvadlý dávno šípek,
Jakby opět znova květl,
Smutné dívky zdobí krev;
Kudy kráčí noha její
Rozervaná, zkrvavělá,
Červeně se všecko skví.

Luna v mrak se zahalila šedý,
Není po nebi ni hvězdy jasné,
Nad lesem jen míhá svit se bledý,
A i ten po chvíli malé hasne;
Na vysoké proti hradu stráni
Houpají se křovin stíny husté,
Časem zazní z černa lesa lkání,
Časem kol panuje ticho pusté.

Na cimbuří hradu svého
Zasmušen co černá noc,
Jako luna v mraky šedé
Zahalen v plášť široký,
Nad propastí nad bezednou,
Okem plamenným v ní hledě,

Stojí mládec, Bojar jest to,
Bojar, statný Bojarín.
„Slyš, co pláče tmavým lesem? —
Již to mlčí — zas to pláče —
Opět mlčí — opět pláče —
Vzhůru! sedlo mi na oře,
Vzhůru, rychle! — Rychle! Vzhůru!“
Hoj, již letí v tmavou noc,
Jako blesk se mihne mrakem,
Tak on letí v tmavou noc.

Na cimbuří hradu jeho
Stojí panoš, hledí v noc,
Kolem hledě, smutně pláče.
Čeká do jasného jitra,
Čeká přes den zamračený,
Čeká přes noc opět celou;
Nevrátí se Bojar více,
Statný Bojar Bojarín.

V lese s dubem jedle kde se pojí,
Houští vůkol obklopena stinnou,

Kamenný na kopci křížek stojí,
Kol něho se dubu větve vinou.
Rozmarýna v podzimních tam dobách
Vzhůru pne se mezi holé trny,
A na dvou porostlých mechem hrobách
Pásají se v sboru plaché srny.

Dva zákeřníci.

Rozprostřela chladná noc
Nad lesy bezhvězdné roucho;
Studený vál vítr lesem,
Po listí se starých dubů
Skvěly tiché slzy noci.
Skryla zvěř se do svých doupat,
Spalo ptactvo v teple hnízda,
Jen dvé ještě dravých ptáků
Bdělo v stínu černé jedle,
Po kořisti číhajíce.

Pokraj lesa pode skalou
Stálo dvé zlých zákeřníků,
Po loupeži dychtivých.
Jeden jinoch, stařec druhý.
„Co se bělá," vece jinoch,
„Co se bělá na vrch hory?" —

„Snad to luna pobluzuje
Ve vrcholích tmavých jedlí;
Nebo labuť časně vstává.
Snad dokonce z dálné vlasti
Druh jde tebe navštíviti,
A neb milka k tobě spěje.‘

Zachvěje se jinoch jarý,
Odhovoří jemu tiše:
„Ba jest to jen nový sníh;
Dávno zašla bledá luna,
Labutě již pryč odtáhly,
Vlasti neznám, nemám druha,
Mé ach milky není více.
Vlastí mou teď tmavý les,
Druhem meč můj ocelivý
A mou milkou černá noc.“

Č e ch.

Na palouce lesem obklopeném,
Jenž se výš a výš po hoře táhl,
Dohoříval malý ohníček;
Kolem něho šest leželo mužů,
Unavených bitvou bojovanou;
Výše seděl sedmý, šedý stařec,
V stínu jarem rozkvětlého šípku;
Hlavu svou o harfu podepíral,
Němá jenž ležela v rukouch jeho.

Rozstřelo se nad ně ticho noční,
A kde dříve bitva burácela,
Zbledlých tiše leželo nepřátel,
Co na nebes báni vysoké
Ztuhlých nocí míhalo se hvězd.
Z dálky znělo jenom vytí vlků
Hladových, jenž blízké znali hody;

V hlasy jejich mísilo se temně
Duté lkání Vltavyných vln,
Za horou jenž oužlabinou skalní
Valila se hlučně v pustý hvozd.

„Kdo jsou oni, jenž tam kolem ohně
Unaveni bitvou spočívají?
Podle nich se leskne jasná zbraň. —
Kdo ten sedmý výše, stařec šedý,
Jenž tam v stínu rozkvětlého šípku
Hlavu svou o harfu podepírá?“

Šest to vladyků jest, přišlých s Čechem;
Vypudili nepřátele z země,
Novou sobě vydobili vlast;
Spočívají unaveni bitvou,
Bojovanou vítězně v den parný.
Sedmý onen? starý jest to Bohdan,
Pěvec šedý jest to vůdce Čecha.
Táže se Bělodín, mládec silný:
„Bohdane, proč oněměla harfa,
Zvučně druhdy bitvu slavící?“
Odpovídá Bohdan, šedý pěvec:

„Dvacetkráte vyšlo jasné slunce,
Co jsme opustili starou vlast; —
Posledně tenkráte zněla harfa,
Třesoucími rozechvěná prsty
Smutně struna dala vlasti: s Bohem!
Ouplná až nad les vyjde luna,
Pozdraví má harfa nové vlasti,
Dobyté naší vítěznou zbraní;
Zalká i nad hrobem skleslých bratrů,
Smrt opláče mládce Bodromíra,
I Krasony, dívky modrooké,
Neboť obou, jenž zdobili luhy
Jako kvítky jasné, není více!“

Z jedněch jakby bylo vyšlo úst,
Jednohlasně volá vladyk šest:
„Vypravuj smrt mládce Bodromíra,
I Krasony, dívky modrooké,
Vypravuj nám bitvu bojovanou!“
Mlčí chvíli Bohdan, starý pěvec,
Odloží svou harfu a pak počne:

„Burácí po jasném nebi hrom?
Vešli v boj živlové? Rozstoupá
Nebenosná skála se ve výši
Nad třesoucím v dolině se dvorem?
Ani skála neláme temena,
Ani v boj nevešli živlové,
Neburácí hrom po jasném nebi; —
Leč ryk bitvy opětují skály,
Statný Čech v boj vede vojska svá,
Hlasným zvukem vzbuzuje vojínů.
Kouřilo se z zápalů obětních,
Kolem nich se žen a dítek sbor
V posvátném hluboce kořil zpěvu.
Proti sobě stála obě vojska,
Co dvé mračen na ztemnělém nebi;
Zbraně, též i zraků zapálených
Proti sobě sypaly se blesky.
V prudkém běhu srazila se vojska,
Co dva lvové v temných pustinách,
Zazněl ryk, zazněl i třeskot zbraně. —
Vystoupilo slunce na poledne,
Posud válka nerozhodnuta,
Ani semo ani tamo není

*

Posud ještě ustoupeno v bitvě.
K západu již sklánělo se slunce,
Vítězem až posud nebyl žádný.

Hle tu vůdce nepřátel se řítí,
Raněný co střelou rychlou levhard,
Zpěněné se černé vlasy vinou
Širokých kolem ramen i prsou.
Těžký mlat se v pěsti silné leskne,
Chřestí plný přes ramena toul.
Stojí Jarmil proti jako skála,
Nepřátelský naň se vůdce vrže,
Bojují, prach kolem nich se vine,
Raněný pak sklesne Jarmil k zemi,
Zarachotí nad ním luk i toul.
Blíže skály stojí Bodromír,
K němu nyní obrací se vůdce.
Staví kroky — oba na se hledí,
Srší na se blesky z zraků svých. —
Přiblíží se jeden k druhému. . .
Zaleskne se vzhůru vůdcův mlat,
Padne rána, Bodromír se vyhne.
Bodromírův skví se vzhůru mlat,

Vrhne se na vůdce, rána chybí;
Rychle po něm poznovu tne vůdce,
Skočí nazpět mžikem Bodromír;
„Lkej k Moraně!“ silným hlasem volá,
Hučí větrem těžký jeho mlat
Jako bouře, skočí stranou vůdce;
Chybí mlat, a padne borovice.
Po něm vůdce, padne Bodromír,
Zarachotí nad ním luk i toul,
Šírý nad ním hlučně zalká les.
Ustupují naši! — Vítězí
Nepřátelské sbory. — Hle, tu Čech,
V nejhustší se bije jejich tlupě. —
Ustoupají nepřátelé před ním;
Naše vojska pevně opět stojí.
Proti němu vyřine se vůdce,
Naň se Čech obrátí. Co Bůh války
Stojí proti nepříteli svému;
Kolem něho skví se brnění.
Vlasy zlatá přílbice přikrývá,
Na rameně stříbrný se štít
Jasně skví co luna ouplná,
Knězem kovaný v posvátném háji,

V temné noci v světle ohňů svatých,
Požár rudý nad les vstupující
Zvěstoval nám štěstí v každém boji,
V němž se skvíti bude tento štít.
Vrhne se na vůdce nepřátel,
Jednou ranou zdvojí jeho štít,
Zdvojí brnění i prsy jeho,
Padne vůdce mezi mrtvoly;
Zarachotí nad ním brnění,
Posypaný vlastními jest šípy.
Ryk ve vojště zazní vítězný,
Prchají již sbory nepřátelské
Jako srny plaché temnem lesním,
Neb co hejno živých holubů,
Rozražené rychlým sokolem.
Naši však, co včely kolem oulu,
Čecha kol a kol se shromažďujíce,
Velebí ve zpěvu hlasném bohy.“

Měsíček.

Aj, libý větérku,
Co spěješ tak rychle
Přes květnatá luka,
Proč skláníš kvítečků
Peřestých hlavinky?
Proč pěníš potůčka
Stříbrolesklé vlnky?
Proč modrého háje
Mladé stromky loupíš,
Listí zanášeje
Jím cestičky kryješ?? —

Odpoví větérek:
„Spějiť já přes luka,
Přes květnatá luka
Rychlorychlým letem,
Bych setřel slzičky,

Ježto v noci měsíc
Naplakal na kvítky,
V temnotemné noci
Bleďounký měsíček.
Kvítkům hlavy skláním,
Hlavinky peřesté,
Hledám, zda v kalíškách
Nebydlí překrásná
Milenka měsíce,
Bledého měsíčka.

Kolkolem ji hledám,
Hledám ji po hájích,
Hajích jasnomodrých,
Hledám ji po lesích,
Lesích tmavočerných,
Však jí nenalezám.
Hledám ji v potůčku,
Zdaž ji nechovají
Vlnky stříbrolesklé.
Často v bouři změněn,
V přestrašlivou bouři,
Hledám ji po moři,

V nejhlubších hlubinách. —
Celé moře projdu,
Celé moře zdvihnu,
Jí však nenalezám.
Všude, všude hledám,
Kam oko měsíce,
Bledého měsíce
Nikdy nedohlídne,
Ach, však nikde ona.“ —

Každé noci měsíc,
Bleďounký měsíček
Nad horami vyjde,
Horami šedými,
Naděje vždy nová
Skví se při východu
V obličeji jemu;
Než čím výše vstoupá
Nenalézaje jí,
Tím více vždy bledne —
Tichou nocí lkaje
Na kvítky peřesté
Jasné slzy pláče. —

A tak od stvoření
Veškerého světa
Po oblacích bloudí,
Stříbrných obláčkách
Hledaje milenku;
Kolem něho plynou
Jasničké hvězdičky,
Každou nocí kvítka,
Kvítečka peřestá
Slzami porosí,
Slzami jasnými.
Kdy však se ho velká
Někdy bolest zmocní,
Zastře si svou tváři
Tmavošedou rouškou.
Tu také noc tmavá,
Noc to černočerná
Celý svět přikryje;
A pak vše s měsíčkem,
Měsíčkem bleďounkým
Po celou noc truchlí.
Kdy však svou milenku
V noci nenalezne,

Tu se časně z rána
Za modrým lesíčkem
Daleko, daleko
Do moře potápí.

A tak musí bloudit
Bleďounký měsíček
Od počátku světa,
Světa veškerého
Až ku konci světa,
Světa veškerého,
Milenku však krásnou
Nikdy nenalezne.

Zpěvec.

Strom stojí v krásném květu,
Rozsílá vůni kol a kol;
Jej ptactvo obletuje,
V zpívání přeradostném
Se kráse obdivuje. —
On vykvětl však časně,
Mráz překvapí jej z jitra,
Květ po květu opadne,
I vůně s květem mizí;
List po listu opadne,
I krása s listem mizí,
Samoten stojí uschlý strom. —
Sbor ptactva oplakává
Uschlého stromu krásu
Uprchlou v sadu zkvětlém. —

Nad rybníkem na skále,
Na skále na vysoké,
Pošmournou černou nocí
Oheň se jasně vzhůru pne —
Plamínek — plamen svítí
Na hvozdy širošíré,
Požár se vzhůru nese,
Obloha též se rudí.
I rybník skví se v záři,
A vlnky zlatolesklé
Vesele si šeptají.
Již oheň dohořívá,
Plamen — plamínek svítí,
Jiskří se — doutná — zhasne.
Obklopí šíré hvozdy noc,
Obloha opět zčerná;
V rybníku záře zhasne,
A tmavé vlnky šepcí
Jako pohřební píseň.

Slavíček poletával
Rozkvětlým nade sadem,

Houpával se ve květu
Zbělelé na jabloni.
Létával on nad lesem,
Nad hájem rozepínal
Křídélka rychlorychlá. —
A kudy poletával,
Zněl hlasně jeho jemný zpěv,
Rozkvětlý sad se ztišil,
Umlkl širý les i háj.
Větřík svá křídla složil,
V zeleném zdřiml háji
V vysoké borovici;
Poslouchal potok tiše
Dojemný zpěv slavíka.
Pozdřiml i slavíček,
Spánek mu očka sklížil,
S rozkvětlé sklesl větve,
Pne vzhůru mech se nad ním.
Umlkly zpěvy jeho,
A nad jeho hrobečkem
Přesmutně širý hučí les.
I větříčkové rychlí

V ouplném světle luny
Smrt jeho oplakávají.

Chodíval jinoch po horách,
Rovinách šíré vlasti,
Zvučnou si harfu nosil.
Vítaným býval hostem,
Umělou kdy on rukou
Rozechvěl zvučné struny,
Mnohé tu dívce smutné,
Jak pochmuří se hvězdy,
Zastřely slzy jasný zrak;
A jak za jitra rosa
Skví se na lístku růžném,
Tak na rozkvětlých lících
Dívčiných slza skvěla se.
Často nad hájem zazněl
K ouplné luně jeho zpěv.
Není jinocha více;
V chladném on dřímá hrobě,
Neb na perutech zpěvu
Odlétla duše jeho.
A jako s květem vůně,

S ohněm i požár zmizí,
Jak zpěv s slavíkem zmlkne,
Tak i s jinochem dobrým
Jeho żalétly písně,
I harfa oněměla.

D í t ě.

Strašnou bouří oblak hrozí,
  Jak to úpí v moře lůně?
  Aj, tu dítě v malém člune,
Sem tam po vlnách se vozí.
  Dítě! — dítě!! — — vrať se zpátky!!
Neslyší; — jen neustále
Člunek plyne dál a dále.

Proč tak plyneš v neustání,
  Nehrozíš se bouře valné?
  Aj, tu dítě oko kalné
Zdvihne, mluví v tichém lkání:
  „Proč bych hrozil já se moře,
Vždyť pak předce v hloubi této
Otec spí již třetí léto.

Nezdá se tam tiše spáti,
  Neb kdy v tomto plynu čluně,
  Slýchám v temném moře lůně
Často tajně, tajně lkáti; —
  Snad se mu tam po mně stýská? —
Rád bych chtěl tam k němu jíti,
By mne mohl opět zříti.

Neznám ale cestu dolů.“
  Strašlivě teď bouře skučí,
  Zbouřené již moře hučí,
Dítě plyne v němém bolu.
  Vlna za vlnou se valí,
Podobná vysoké hoře;
Polkne člun ten . . . . zalká moře.

Předlka.

Předouc dívka sedí pod rozkvětlou májí,
Žal ji v srdce volá žežulička v háji.

Čtvrtý rok pod májí zde na mezi sedí,
Od hor Krkonošských dolů k Praze hledí.

Z rána i u večer očka tam obrací,
Zdaliž Milvoj její již se z boje vrací.

Starostí ubledlá červená prv líce,
Že se Milvoj z boje snad nevrátí více.

Kol rozkvětlé máje stehlík poletává,
Ty-li to, Milvoji, smutně provolává.

Nese vraný havran zprávu o Milvoji,
V krutém že on zůstal proti Turkům boji.

*

Zalká dívka smutně: „O vy hory sněžné,
Proč nezasypete dívky srdce něžné!“

Před dívkou veliký hle Krakonoš stojí,
Dívčina se leká, dívčina se bojí.

„Nestrachuj se, přelko,“ Krakonoš jí praví,
„Však tě mocnost moje všeho žalu zbaví.“

A hle, promodrává kvítko se pod májí;
Žal žežulka volá v každé srdce v háji.

Zlomky z romantické básně

M n i ch.

1.

Na Bernardu klášter dřímá,
Pusté ticho dvůr objímá;
Mnichové spí pevný sen,
Jeden ze všech nespí jen. —
Jeho kroj cizince jeví,
Odkud přišel nikdo neví;
Při okénku nízkém sedí,
Stuhlým okem v dálku hledí.

Zimní noci roucho kryje
Sněžné hory Helvecie;
Dolů horou, vzhůr' po hoře,
Všude bílo — sněžné moře —

Nad sněhy se s tváří bledou
Míhá luna mlhou šedou;
Šero, pusto, mrtvo kolem,
Psi jen bloudí horem dolem.
Každou noc cizinec sedí,
Stuhlým okem v dálku hledí —
Stíní mhy mu ducha husté,
Jako venku hory pusté;
Oko jeho hrůzu jeví. —
Proč tak sedí nikdo neví.

Znova noc plášť rozstře černý,
Mnichové spí pevný sen;
Rytíř Góra nespí jen. —
Nespí však i panoš věrný;
Nízkým oknem tamo hledí,
Sám kde rytíř jeho sedí. —
Zimní noci roucho kryje,
Sněžné hory Helvecie.
Dolů horou, vzhůr' po hoře,
Všude bílo — sněžné moře —
Nad sněhy se s tváří bledou
Míhá luna mlhou šedou;

Šero, pusto mrtvo kolem,
Psi jen bloudí horou dolem.
Víc a víc se luna níží,
Strašněji noc zemi tíží. —
Zvonky znějí — psové vyjí —
Sklesla půlnoc — zvony bijí.
Slyš! jak strašné vykřiknutí!
Jak jej hrůza z hrdla nutí;
Ještě jednou — ticho všude. —
Břinklo okno — co to bude? —
Volá panoš — mniši běží,
Klášterem se světlo míhá. —
Po chodbách se křik rozlíhá,
Bez sebe že Góra leží.

Věrný panoš k rytířovi spěje,
Nad nímž mdloba peruť rozprostírá;
Zmrtvělého panoš podepírá,
Vřelé slzy po ruce mu leje,
Studený mu s čela pot utírá,
I tvář schladlou slzami mu hřeje;
Rytíř ztmělé oči otevírá,
Po celém se těle hrůzou chvěje,

Mdlé se oko pod brvami skvèje,
Jakby temnost kolem byla čírá;
Znova klesá a znova umírá;
A zas znova opět pookřeje.
Panoš pláče, panoš se i směje,
Kdy na obživlého pána zírá,
A tvář svoji v lůno jeho kreje.

2.

S hradních věží dutě zvony znèjí,
Mutně tichým hradem mniši pějí;
Smutek, jako oblak hrad objímá.
Róna, paní hradu, v rakvi dřímá.
„Dobrou noc jí.“ Však jest první den,
Co ukončil žaly její sen;
Neb kdykoli nad porostlou strání
Vzešel měsíc — slýchal její lkání;
A kdykoli z jitra slunce plálo
A vše v růžové se záři smálo,
Ještě oko její slzy lilo;
Jí ni slunce zrak neosušilo.

V kobce tiché, černě obestřené,
Jakoby v ní rozestřel se mrak,
Dlela ona; — uplakaný zrak
Na obraze dcery své milené
Upřenýť po celý den je měla,
Jakby věčně ji jen zříti chtěla.
Uplynula jsou již mnohá léta,
Co to děvče v mladosti růžené,
Krásné jako jitro uzarděné,
Z hradu ušlo do širého světa,
Hněvem otce, praví lid, puzené;
Pak i otec ujel z hradu svého,
V dálku zahnán od svědomí zlého. —
Góra odjel.—Kam?—To nikdo neví,
Aniž zdá se žeby přišel více;
Protož Rónin žal víc neulevi,
Leč až zblednou v smrti její líce.

Teď již zbledla; ztichloť lkání její,
Mutně jenom hradem mniši pějí;
Pozůstalých pláč zní smutně jen,
Róny žaly tichý skončil sen.
Pode hradní kaplí, ve tmě pouhé

Leží místo tiché, bez jitra svitání,
Kde ve zdání, či snad beze zdání —
Spí pánové hradu v noci dlouhé.
Sedm sloupů do půl kola stojí,
Kol a kolem železná je mříže
V obejmutí věčném k sobě víže;
Nahoře je vlastní rámě pojí —
V středu dolů visí sponka dlouhá,
Na ní lampa, světlo v ní nejasné,
Div že hoří — plápolá i hasne;
I zas doutná; — jemu jen se rouhá
Čírá tma, jenž se v kol hrobky vije;
Časem prchnouc, v polou odekryje
Všecky hrůzy místa tak pustého,
Časem vše zas do roucha hustého
Šerých nocí sevře — až se srdce leká,
Kdy pomyslí, ta — že tma naň čeká.
Mezi sloupy uprostřed té mříže
Hledí Kristus s vysokého kříže,
Truchlorouškou jestiť co zastřený,
Světlem mdlým jen v polou ozářený.
A při sloupě každém ozbrojená
Stojí socha zde zemřelých pánů,

S mečem v pěsti, jakoby ta zděná
Těla hlídati tu chtěla schránu.
Skučí větřík škulinami stěny
Pustopusté hrobky mrtvým šerem,
Jako zemřelých dech zatajený
Dlouhým po přílbicích hraje s perem,
By se prodral slunce blesk tam zlatý,
Ozářiti chtěje krásnou mocí
Rakví lůno; v hrůzy tyto spjatý
Stane se jen pustou zase nocí.
Světlem bledým lampy ozářená
Stojí rakev, v které Róna sní,
Mnichem šedým prosba pronešená
Srdečné co lkání hrobkou zní:
„Pane, dej, ať navždy nezahynu,
Pane, promiň v soudu svém mou vinu;
Dej ať v brzku hrozná noc mi přejde,
Jitro zlaté nade hroby vzejde!“ —
„Pane, dej, ať navždy nezahynu,
Pane, promiň v soudu svém mou vinu,
Dej ať v brzku hrozná noc mi přejde,
Jitro zlaté nade hroby vzejde!“
Za ním v sboru všickni mniši pějí. —

Hlasy jejich jako lkání znějí,
Než zvuk tento v kol o rakve duté,
Rozhostěné v hrobce vyklenuté,
V nichž ni prach již není obsažený,
Zachechtá se co smích zatajený. —
Ticho opět. — Slyš! v tom koně ržání
I podkovy hlasné klopotání
Přes nádvoří v uši mnichů bije,
I zazvučí hlas radostný v lkání:
„Pán se vrátil!“ — „Pán ať žije!!“

Zasmušen na oři Góra sedí,
Kolem něho všecko tiše stálo.
Nepromluviv kolem sebe hledí,
Všecko se mu snad tak cizí zdálo?
Okna hradu naň co zraky zřely
Umrtvené, jakby se ho chtěly
Zeptati, kde sám tak dlouho bloudil?
Stíny stromů tajemně se chvěly,
Jakby každý nad příchozím soudil.
A on stojí — mlčí — v kol se dívá,
Ňádra se mu v tajném zdvihnou stesku,
Neb se bledá divně tvář usmívá;

Ztmělé zraky v strašném mihnou blesku.
Skočí s koně — kolo užasnuté
Vstoupí; ptá se, co as rytíř ráčí?
Ten pak sklopiv oko nepohnuté,
Vrhne uzdu a v hrad zpustlý kráčí.

3.

Splynula tichá noc, podletní vítr vál,
Velebný Vyšehrad v paprsku luny stál,
Od zdí od sesutých i od skal kolmých stín
Stopil se hluboko v Vltavy temný klín.
Dvanáctá odbila, poslední mroucí zvuk
Se vmísil v ječící stříbrné vlny hluk
I z blízké hospody v znějící hlasně smích. —
V bílý plášť zahalen pod skalou stojí mnich;
Velebná postava. — Vybledlou jeho tvář
Strašnější činila sinavá luny zář;
Šedý vlas přes jeho zmrtvělý visí zrak,
Tak kryje jizlivý zdoutnalé hvězdy mrak;
I strašně po skále jakkoli vichr lkál,
Ticho, však strašněji šedivý mnich se smál.

V tom temnou nocí zvuk stříbrný harfy zněl,
I smutný dívky hlas mutnou si píseň pěl:

„Vítr, chladný vítr věje
Přeze hvozdy husté,
Svadlé listí hustě seje
Na strniště pusté.

Smutně k posledu v křovině
Kukačka kukala,
Smutněji však na rovině
Dívka zaplakala.

Věnec krásný jsem ztratila,
Bez něho jak býti?
Bouře růže odšatila,
Nelze jiný víti.

Aj, tam na mé sestry hrobě
Ještě vlají stíny,
Tamo půjdu, spletu sobě
Věnec z rozmarýny.“

Umlkla; — harfy zvuk mutně krajinou hrál,
Strašný jak nešťastné osud by dívky lkál;
S ním spolu utichnul v hospodě hlasný smích,
Mnohem však strašněji šedivý smál se mnich:
„Není již pláče dost po celý jasný den,
Ještě i lkání to zaplaší noční sen,
I tam těch plaší smích, jenž tak jest řídký host,
Z hrdla jej vynutí jediná zoufalost;
Neb člověk, největší jestli ho tiskne hřích,
Z vlastního trápení ještě si tropí smích."
V tom harfa zazvučí, slyšeti těžký pád,
Zvučela posledně, nezazní vícekrát; —
Vlna se urovná, nenechá žádných stop,
Harfu i hlas skryje jediný mokrý hrob.
Plačící luna se stopila v mraků klín,
I stměla širou zem oblaků hustých moc.
Odcházel šedý mnich po skále v pustou noc,
Co v hrobku s půlnocí béře se hrozný stín.
I vzešel jasný den, i zašel zlatý den,
I znova s půlnocí trudný se vrátil sen,
I dutý řeky hluk i vichr opět lkál,
Šedivý též i mnich pod skalou v noc se smál.

I každou přišel noc; — až jednou v ranní čas
Na tváři dlí mu smích — — než v hrdle žádný hlas;
I byl to hrozný smích, přimrzlý v tváři smích,
Jakoby smrti smál se ještě mrtvý mnich. — —

* * *

Krásný večer splynul nad Vltavu,
Svaté ticho kol se rozprostřelo,
Paprslek, v němž růžně vše se skvělo,
Věnčil ještě Vyšehradu hlavu.
Tichá řeko, stříbrné tvé lkání
V májový mne uvábilo sen:
Ani noc to ani jasný den,
Co mne chová; vůkol vše jen zdání;
Aniž vím, co mne v tvé lůno táhne,
Tuším, tam že najdu co mi schází,
Ucho mé tvůj hlas slýchati prahne,
A předc řeč tvá cizí mi přichází. —
Aniž tvůj že jsem, že lásku mocí dusím?
Nikoli! vždy jinam zřela touha má.
Nestačilať láska, krása tvá!

Jsem sic tvůj, však proto jen že musím.
Ó, bych lehkou vzlétnout mohl perutí
Tam, kam touha žádá hořic ve mně!
Nebylot by tady mého pobytí,
Tvůj bych nebyl, ba ni celé země!
Však ten zásvit růžojasných lící
Jest jen promyk hvězdy padající;
A jak klesá v černé noci zdroje,
„Dobrou noc!“ můj volá za ním hlas;
Mstitelem mým v krátce bude *čas* —
Zničít krásu tvou i pouta moje!

Básně příležitostné.

Na příchod krále.

Slunce zapadlo u věčnosti moře;
Na jeho mohylách žertvy se pálí
V růžovém ohni od hory ku hoře.
Hluboká noc se za sluncem přivalí,
Hlubší než hrob jeho, hluboké moře.
Ještě papršlek poslední vysvítá
Z blankytu modra to temno zahání;
Poslední vzdech to nad námi zakvítá,
Slunce to poslední je požehnání.
Hasne i hasne, uhasne — umírá —
Hrob nade sluncem své brány zavírá.

Truchlivá noc své teď roucho rozvine,
  Od věže k věži nad Prahou rozvěší;
Šíré se nebe ve slzy rozplyne,
V zármutku veškero žití pohyne,
  Slunce jen! slunce zas Prahu potěší! —
Pusta jsi, Praho, jak smutno je tobě!
  Hluboká mlha tvé ňádra teď tíží; —
Nad tebou hvězdy co lampy ve hrobě,
  V královĕ hrobě, a v temnu se plíží;
Temně a mdle — zvonu hlas, pláč a lkání:
„Slunce, o slunce! slyš Prahy volání!"

* * *

Vyšehrad spal v modrém jitra stíně;
  Pod ním řekou různé světlo hrálo,
  Nad ním nebe růžové se smálo,
Za ním Praha modrým horám v klíně.
Slavně jitrem hučí v horách lesy,
  Hučí řekou slavně vlny zdmuté,
  Šírou vlastí zvonů zvuky duté,
Šírou vlastí slavně zvučí plesy.
Jenom Praha — Praha ještě dřímá.
  Na břehu viz bystré té Vltavy,

*

Tré tam postav slavný sen objímá.
  Sklonivše své věkobytné hlavy
V bezového keře vonném chladu,
  Spí tak tiše; řeka je kolíbá,
  Ranní větřík, rosa líce líbá
Pod skalami modra Vyšehradu.
  Kdo jsou ony? pravdivost či zdání?
  Šerem jitra není k rozeznání.

První se papršlek v modru koupá;
  Plamené se perly zhůru řítí,
  Jiskra vedle jiskry lesem svítí,
Jasné slunce nad hory vystoupá.
Nade Prahou v bělobledé tváři
  Slavna hradu, oken řad se míhá
  Rudým světlem — jiskra jiskru stíhá,
Celý kraj v růžové plane záři,
Jenom Praha — Praha ještě v stínu.
  Však hle! poslyš tam ve tichu svatém
Zvonů hlas to zvučí z Prahy klínu. —
  Slavný zpěv to zazněl jitřním zlatem:
„Sláva Čechům! slunce jim vychází,
  Pokoj Čechům! jasný den vyvstává,

Blaho Čechům! smutek, žal skonává,
Radost Čechům! král jich k nám přichází.
Slunce Čechů nikdy neuhasne!
Čechů král je Čechů slunce jasné.“

Probudí se z hlubokého snění
Tré to postav na břehu Vltavy;
Tré to korun zdobí stárců hlavy,
Nad nimi se vznáší Prahy pění.
Vstane první — velkou na postavu
Vshlédne slunce — stařec v jaré síle —
Zlatý pás přepíná roucho bílé,
Zlatý vínek bílou zdobí hlavu,
K nohoum dlouhou šedivou má bradu,
Oči brvami šedými skryté;
Jest to strážce pevna Vyšehradu,
Starý strážce Prahy stověžité.
„Sláva Čechům! k uvítání krále
Dám já základ trůnu ryzé zlato,
Pevnější té skály, jíž odňato!
Dám co vzato Vyšehradu skále!
Ryzé zlato! zlato skvělobleské:
Lásku — věrnost — lidu země české!“

Povstal druhý — v růžném jitra zlatě.
  Bílé k zemi splývající vlasy,
  Bílá brada dávné znaly časy.
Byl to stařec v lazurovém šatě.
Z perlí vínek svítil s jeho hlavy,
  Z perlí pás se kolem šatu vinul,
  Šatu, jenž z něho co řeka plynul.
Jest to strážný duch Vltavy.
Promluvil, a hlasy stříbrozvučné
  Mísily se v ranních větrů vání;
Umlkly Vltavy vlny hlučné,
  Jeho hlas byl tiché řeky lkání:
„Blaho Čechům! krále k uvítání
  Na ozdobu slavnému ku plesu
  Z hloubi řeky drahé perly nesu,
Jasnější to perly nad svitání,
  Jasnější nad hvězdy u výsosti:
  Jsou to slzy národu radosti.“

Povstal třetí — rudé roucho plálo
  Červeněji v slunce žhavé záři,
  Šedá brada kryla starce tváři,
Bělo vlasů kolem něho válo,

Bělo vlasů v rudém roucha stínu,
  Kol hlavy se z růží věnec vinul,
  V levé ruce k Praze palmou kynul,
V pravé věncem z růží a vavřínů.
Stříbrný pás bedra mu ovíval,
  Roucho rudé pás sepínal černý;
Bílý lev mu u nobou spočíval.
  Byl to české země strážce věrný.
Tázali se, hluboko ku chvále
  Strážce země uklonivše hlavy,
  Strážce Prahy se strážcem Vltavy:
„Co by on dal k uvítání krále?“
  On však zdvihl věnec s palmou řkoucí:
  „Tyto prosby národu horoucí!!“

* * *

Vzešla výše slunce tváře,
  Šírá Praha plála v zlatě,
  Kolem hory v modrém šatě,
Středem řeky růžozáře.
  Zvonů tóny zpěvy zvučné
  Zněly v řeky hlasy hlučné.

A Vyšehrad hrdý seděl —
  Co na trůně — na své skále;
Král na syny dolů hleděl. —
  Z klínu města neustále
Rozléhalo se volání;
Hora od hor, stráň od strání
  Nesly prosby vroucí dále,
Nesly dále vroucí přání:
„Bože! slyš naše volání!
  Bože! zachovej nám krále!!“

Připis k Máji panu H. K.

Čechové jsou národ dobrý!
Nešťastný, jenž v nouzi lká,
Nechť se k Čechovi obrátí,
Ten mu rychlou pomoc dá;
Byť i Čecha nepřítelem,
Nešetří Čech jeho vin.
Čechové jsou národ dobrý,
A Ty Čechů věrný syn!

Sbor.

Věrný syn i bratr náš,
Dobré Čechů srdce máš.

Čechové jsou národ statný,
Nepřemožen český voj.
Nechť se s vítězstvím rozloučí,
Proti němuž český boj.

Čech kde stojí, krutá bitva
Tamť, i mnohý slavný čin.
Čechové jsou národ statný,
A Ty Čechů věrný syn!

Sbor.

Věrný syn i bratr náš,
Statné Čechů srdce máš!

Čechové jsou národ věrný,
Věrnost jejich první čest;
Vlasti své i svému králi
Čech i v smrti věrný jest.
Bůh můj — král můj — vlasti moje!
Poslední je Čecha vzdech.
Čechové jsou národ věrný,
A Ty syn jich — věrný Čech!

Sbor.

Věrný Čech i bratr náš,
Věrné Čechů srdce máš!

Věrný syn jsi Čechů kmene,
Věrný bratr bratřím svým;
Jazyk český je i Tobě
Otců drahým dědictvím.
České hory — české doly —
České luhy — český háj —
Šírá vlast — ta Česká země
Nejmilejšíť Tobě ráj.

Sbor.

Věrný Čech jsi — vlastenec,
Protož vděčný u věnec
Květ Ti vije Čecha máj!

City vděčnosti.

(Bývalému učiteli.)

1.

Jak v souhlasu stroje hudebního
  Jedna vezdy struna zvučněj zněla,
Tak v mém srdci mezi city všemi
  Jednoho se citu záře skvěla
        Nade všecky.

* * *

Ty, jenž zrozen k slávě města svého,
  K štěstí's vedl vlast tu rozmilou;
Otcem města byl jsi, dnové jeho
  Tebou obdrželi bláhu svou. —
Za to celé město Tebe, pane,
  Štítem svojím býti vždy uznává,
Za to celé město Ti oddané
  Neuhaslé na vždy díky vzdává.

Však co já mám říci? jako synu
  Největší jsi dobré mně prokázal!
Ty jsi radou svojí vedl k činu,
  Kde já s pochybností „kam?" se tázal.
Tys mne vedl na života dráze,
  Kde já opuštěný neznal co počíti;
Tys mne vedl — zmizely nesnáze,
  A já opět mohl dále jíti.

Co mám říci? Jaké díky vzdáti,
  Jenž by dostačily skutku Tvému?
O, bys mohl city srdce znáti,
  Slova nejsou dostatečna jemu!
Bez Tebe co bych byl počal sobě,
  Celé štěstí své, své živobytí,
Vše já děkuji, o pane! Tobě,
  Vše čím jsem, i čím mám ještě býti.

2.

Kdyby bylo harfě mojí dáno,
Pindarova jako lyra zníti —
Pak, co srdce nejvnitřněji cítí,
Mnou by mohlo býti zvěstováno.

Však ach není mně to přáno,
Žádnému to nelze vysloviti!
Od toho jen, který v naše zříti
Může srdce, jestiť to poznáno.

Neb co otec po života dráze
Tys nás vedl v naší mladosti,
Ukázals nám cestu ke ctnosti,
Nikdy si nepatřil na nesnáze

Stavu Tvého. Protož taky kanou
Nám po lících vezdy slzy vděčné,
Proto v srdci našem vděky věčné
Jenom Tobě, otče, vezdy planou!

Do památního listu.

Viz, dvě růže malou jenom chvíli
V stříbrotoku říčném spolu plynou;
Pak je vír rozloučí, k rozdílnému cíli
Putujíce vzdál od sebe hynou:
Jestli tak nás osud zlý rozdvojí,
Nech ať toto upamatování
Vzdálené od sebe opět spojí.

P r o s l o v.

Sklesla tma. Utichly lesní bory,
  S sluncem jasným zlatý zašel den,
Opanoval všecky země tvory,
  Zem i šírou tichý přikryl sen.
Utichlo slavíka klokotání,
Ohlas písní při porostlé stráni. —

Po vrchách se honí mlhy šedé,
  Noční šepot opanuje sad,
Zlatí jenom záře luny bledé
  Hrdosmělý někdy Vyšehrad,
A jak on tam, Vltava kde běží,
Pustý tichem svatým krytý leží:

Tak i za rok celý ticho svaté
  Krylo tento Thaliin zde chrám;

Však aj, znova zazní struny zlaté,
Nová radost v něm hle! vzešla nám;
Jako slunce nad hory kdy vstává,
Radost novou tento den nám dává.

A hle, jaký cíl zde spojen bývá
S radostí, jíž toto místo dá,
Jaký zisk? — a komu zde vyplývá,
Nejlépe zajisté každý zná!
O, by hlas můj zněl co bouře vání:
„Toto slouží chudým k přispívání.“

Nemocného trudná souží muka,
Nouzí stlačen smutný bolno lká;
Vaše pomůže mu štědrá ruka,
Potěchy mu vaše ruka dá;
Srdce vaše nouzí takou hnuté
Skončí v brzku žaly jeho kruté.

U prostřed četné rodiny chudé
Šedý otec na své dítky zří —
„Jaký osud náš as zejtra bude?“
Taký stesk z uslablých rtů mu zní.

Však hle, volná jemu bez nadání
Vaše ruka jest k podporování.

Mé ať jsou vám vděky chudých jmenem,
  Přijměte co z hloubí srdce dám,
Dobrodinci ctění v městě ctěném.
  Odplatou však buď vám onen sám,
Který praví: „Co jste udělili
Nejmenšímu, mně jste učinili.“

Panně Rošrové

co Preciose ve hře téhož názvu.

Jako kvítko ptactvem zanešené,
Vyšlé z přerozkošných lučin klínu,
Nově květe v houšti opuštěné,
I zavání v starých dubů stínu;
Šetří dívka krásná citů jemných,
Oddálená od rodičů svých,
Ode vlasti; v sboru lidí zlých
Pochována v lůno lesů temných. —

Tuto dívku jsi nám představila —
Ba co pravím — představila jen?!
Preciosou Ty jsi samou byla,
Před zraky jak noc by vyvábila
Obraz její v čarokrásný sen.
O! kdo by se s Tebou nebyl soužil,
Po rodičích kdy jsi zatesknila? —

*

Po vlasti kdoby byl nezatoužil,
Pro ztracenou kdy jsi slzy lila? — —
Mnohé oko skrze slzy zřelo,
„Do Valencie!!“ když z rtů Tvých znělo,
Děvče lásku přemoci když chtělo!
A jak zraky v krásném ohni plály,
Líce Tvé když spanilé se smály,
Ranní jako na východu zář;
V náruč když jsi matky milé spěla,
Svého kdys milence sobě měla,
Patřila své vlasti svatou tvář! —

Přijmi díky, děvče přespanilé,
Vlastenců jež jmenem podávám;
Neboť kouzlo hry Tvé ušlechtilé
Sladký večer způsobilo nám. —
Kráčej pevně v dráze nastoupené,
Hra Tvá často zbudí bol i slast,
Chovej lásku k vlasti drahocenné,
U cíle, po cestě dokončené,
Ověnčí Tě naše Česká vlast.

Básně bez nápisů a zlomky.

1.

Jest pěvcův osud světem putovati,
Kamkoliv dojde, vlast nalezá svou,
Všech po nivách zří růže vykvítati,
Jimiž ověnčí harfu zvučivou.
Marně se snaží svět ho sužovati!
Skutkové jeho z Boha záře jsou
Seslány na zem tmu osvětlovati!
Tajemství světův, srdcí ples i hněv
V souzvuku ladném jeho věstí zpěv!

Takž na své pouti já tou zpěvu mocí
Odkrývám bylý i budoucí čas,
A v srdcí hluboké co dřímá noci,
Na světlo vyluzuje harfy hlas.

2.

Aniž křičte, že vám stavbu bořím,
Jenž by sama v krátkém padla čase;
Neb kdy základ krysy rozlézají,
Celý dům se větrem již kolébá,
Jehož krov se k zemi skoupě shýbá,
Jakou schránu střechy jeho dají? —
A kde nové stavení má státi,
Zdaž je radno zas do výše hnáti
Na základě onom stavbu jinou,
Jenž byl pádu předešle již vinou?
Protož buď i základ vyvržený,
Nový základ vložte v zemi plodnou;
Na něm nový dům buď založený,
Jehož střechy přede bouří škodnou
I před parnem denním vás uchrání. —
Kdyby však před stavby ukončením
Konec vzala stavba s mojím bděním

(Spaní člověk mdlý se neubrání):
Pak na místo mistra zesnulého
Některý z učenců jeho vstane,
Ti přikročí v dráze znamenané
K ukončení stavení nového.

3.

V svět jsem vstoupil, doufaje, že dnové
Moje vzejdou zlatý jako máj;
Jaký mladosti mně slibovali snové,
Takový že najdu v světě ráj.
Než ach brzo, příliš brzo přešli,
V tmavošedé noci lůno vešli! —

V světlo luny kvítko zdvíhá vnadnou
Radostně, zdá se, že hlavu svou;
Sehnu se, ach! a co slzou chladnou,
Rosou noční skropí ruku mou. — —
Zkvětlá růže v kraje své mne víže
Čarnou mocí, touhy proletá
Cit mé srdce; přistoupiv však blíže,
Spatřím, ach, že z hrobu vykvětá.
Lilie, jejíž jsem za svitání
Obdivoval sněhobílou zář,

V noc korunu stříbrobledou sklání
K vlhké zemi, i uvadlou tvář.
Hledám lidi, v mém jak ve snu žili;
Bez srdce však larvy najdu jen; —
Snové moji, běda! — snové — byli,
Jestoty je všecky zničil den.
V širý svět po ráji touhou mroucí
Rámě moje rozestíral jsem —
Po ráji — a na prsa horoucí
Pouhou, lásky prázdnou tisknu zem.

4.

Přes hvozd tmavý černé mračno spěje,
Tichý déšť kol na osení leje:
Zrosen slzou nebes květ se skví;
Krásná země co nevěsta stojí,
Nebe s ní se v obejmutí spojí;
Zlaté slunce z mraků na ni zří.

Přejdou mračna, větřík lehký věje,
V olšině zas libě slavík pěje,
Černý les jen zasmušený dlí;
Kolem něho mha se vine šedá,
Nad ním záře jen se míhá bledá,
A skrz houští větrů lkání zní.

5.

Zelených na lukách tmavého blíž lesa,
Při potoku rychlém krásná růže stála,
Nad ní truchlovrba klenula své stíny.
Dennice když z jitra nade hvozdem plála,
I když slunce jasné již za lesem zašlo:
Růže krásná dechy vonné k lesu vála.

6.

Měsíc stojí s zesinalou tváří
Nad zroseným mrtvotichým hájem,
Mdle se mladé jedle lesknou v jeho záři,
Pookřálé nově vzešlým májem;
Nad modrými lesy visí mlhy šedé,
Jako truchloroušky v mrtvých kobce,
S těmi mhami tihnou stíny bledé,
Hvězdy tuhnou, co světlušky v hrobce.

V temnotách se shluklých chodec brodí,
Kolem sebe stuhlou rukou sahá,
Tu jej víra silná mocně v pravo vodí,
Naděje tam pevná v levo tahá,
Strach a ouzkost teskně jemu prsa zdvíhá,
Spěchá více, hle, snad tam již cíl svůj najde,
Tam se záře jakás semo tamo míhá.
Již tam došel — nic, tu — sklesne, zajde!

V brzkem jitru najdeš snad již, temná noci,
Se mnou v tmavém hrobě lůžko jedno;
Nad mnou pak bdi věčně svatá moci,
Až mne v chladnou náruč smrti pojme ledno!

7.

V přírodě jak vše se jindy smálo,
Radosti vše do se mělo znak;
V květu kolem oudolí kdy stálo,
Můj kdy podle řeky bloudil zrak:
Teď však slzy v zraky moje loudí
Příroda, i hvězdný nebe strop,
S řekou kvílím, tam kdy oko bloudí,
Svět se zdá mi býti štěstí hrob.

Předc kdy nad lesem na skále sedím,
Kolem níž večerní mlha hrá,
Do zmodralé dálky smutný hledím,
Tento svět jak krásný se mně zdá!
Celou zem v svou náruč jmouti toužím,
V večerní se ztopiti chci zář;
Citem tímto darmo však se soužím,
Neb kam vzhlédnu, tam mně schází — tvář.

8.

Hoj, byla noc! zelené světlo luny
Padalo promykem v zlaté hvězdiček struny,
A tichou hudbu tu zpívaje vítr vál.
I stál jsem zšílenec na osamělé hoře,
Podemnou rovina, zelené jako moře,
A já jsem samoten nad tímto mořem stál.

I bil jsem v horu tu, i znělo mé volání:
„Hoj, otče, otče můj! neslyšíš matky lkání?
Hoj, já jsem zšílenec, proč vchod se neotvírá?“
I bil jsem v horu též. Půlnoční přešel čas.
Ta hora? — Blanik je — a nad ní pláče hlas:
„Můj otec neslyší — a matka mi umírá!“

9.

Ladný zjeve porozvitých růží,
Ty jen slzy budíš touhy vřelé
Ze ztmělého modra zraků mých
Na mé ranním žalem zbledlé tváři!
Jako jiskry před východem slunce
Za horami tam za vysokými
Chladné jiskry řítějí se vzhůru
Výš a výš, až v nebes modru shasnou;
Tak mé slzy linou s tváří mých
Chladněji vždy na ustydlou ruku,
S ruky studené co perly pak
Přimražené usnou na uchřadlém
Květu srdce v hluboké korunce.

10.

Zašlo slunce za modravé hory,
  Poslední v oblacích požár plane;
  Lehký větřík temným lesem vane,
Pernaté sen v náruč jímá sbory.

Vzdálené se v soumrak tratí dvory,
  Zdá se, svět že v temnu pozůstane,
  Však jen zdá se, v brzku luna vstane,
Světlem svým osvítí všecky tvory.

Vzešly hvězdy v rouchu jasném zlatém
  Na vysokém ztmělých nebes trůnu,
  Předcházejíc kněžnu noci, lunu,
Spatřily mne na zarostlém hrobě — —

11.

Plná luna nad porostlou strání,
Dennice nad mořský vyšla klín,
Slunce, kdy se mezi hory sklání,
Krásy tvé jsou stínu jenom stín!

Milí dnové, v přečisté radosti,
Pevné kdy já u víře jsem stál,
Krásná víra s mou zašla mladostí,
Bez života zůstal ideal.

Předc se touhou k němu srdce souží,
K sobě vábí mrtvý obraz ten;
Jako jinoch po milence touží,
Zemřelá kdy dřímá věčný sen!

Příroda však víc se neusmívá,
První zvíře zdá se člověk jen,
V pravo v levo, všude hrob ten zívá;
Nesmrtedlnost májový jen sen! —

12.

Za horami vzdáleno jest
Zlaté slunce, lampa světův;
Šerem přes hladinu mořskou
Lkaly zvony smutným tónem
Touhu země po slunéčku.
Růže klonila hlavinku
Umírajíc, nejsladší
Vůni zahradou vydechši.

Po jezeru tichotiše
Ploula labuť, bílá labuť.
Bílým táhlým hrdlem jejím
Na peruti nočních dechů
Vznášela se píseň její
V dálky, v dálky neskončené,
Poslední labutí píseň!
Nad jezerem na balkóně

*

V tichou tajuplnou noc
Lkala Jaroslavna pláčem řeky,
Vinoucí se rozkvětlými luhy.

Bělejším nad labutino hrdlem,
Nade růže rtoma krásnějšíma,
Nejkrásnější linula myšlénka:
„O, jak touží srdce mé se vznésti
Vzhůru k světlu, které svítí světu!
Že pak člověk jest tak vzdáleným
Od slunce, jež vzešlo na Golgatě,
Jehož jiskrou ztracenou jest svět.
Výš a výše postupovati,
Podobnějším vezdy býti jemu
A posléze v jedno splynouti
S zřídlem!“

13.

Zelených na lukách blíž tmavého lesa
Při potůčku rychlém krásná růže stála,
Nad ní truchlá vrba klenula své stíny.

Zjitra když dennice nade hvozdem plála,
I když slunce jasné již za lesem zašlo,
Krásná růže vonné dechy k lesu vála.

14.

Má děva ještě dřímá;
  Tam, kde se v jitru kostel rdí,
  Kde přes zeď křížků mnoho zří,
Chladný ji hrob objímá.

Na její hrob si zajdu,
  Pod lípou tamo stinnou
Na tichém jejím hrobě
Chci lkáti v noční době,
  Až mraky hrobní mne ovinou.

15.

Jako Trosky v světle bledém
Vyhlédají mlhy šedem,
Temná noc kdy nad ně přišla,
Tak myšlénko nevyzírej:
Nermuť jiným blaha zdroje!
Vrať se v hloubi, z kterés vyšla,
Tam si moje srdce sžírej;
Však jen moje — moje — moje. —

16.

Noční kolem rozprostřel se klid,
Na pahrbku vybledlá se míhá
Lebka, jež se nade kolem zdvíhá;
Bledé luny oblévá ji svit.
Krajina kol pustá, holá, tichá,
V dálce les jen v tajemných snech vzdychá.

Otevírá půlnoc hrobů klín,
Kol a kolem temné šepotání. —
Nad svým hrobem mnohý bloudí stín —
Či ni v chladné zemi nemá stání?
Hle, zář luny tiše dolů svítí,
Mladá krev kde rozlitá se třpytí.

17.

Však co darmo svoje smáčím líce
Slzami, jež hustě se mi roní,
Co Bůh jednou ustanovil,
Nezmění se; vůli nic neskloní
Pána nebes, pána přemocného,
Angelský jejž vychvaluje sbor,
Musím tiše nesti vůli jeho,
Neb, on pán jest, já jen jeho tvor! —

18.

Otec zpomene rodině:
„Kde dnes as jest?“ však s těží
Pomyslí, že již v hlubině
Jen z něho kusy leží.

Tak letí střīštěn o skálu,
Od skal, do skal, ku skále;
On dolů, my však pomalu
Lezeme vzhůru dále.

19.

Kde k nebesům modrým vysoko pne vzhůru se
skála,
Že bystré oko jen krajinu dohlídne dolejší;
Kde s jekotem strašným se valí divoká řeka
v důli,
Strašně hučí, zdaleka jako když strašný rachotí
hrom,
A zpěněné vlny vzhůru metá, stříbříc keř i skálu:
Tam vysoké na skále stojí Lubor čarokrásný.
Černokadeřavou hlavu černá přílbice krýje,
Černý též i krunýř se jemu pne kol hrudi mužné,
Černý šat všecken jeho, jestiť i mlat jeho černý,
S přílbice jen bílý chochol ve větru pohrává,
A u nohou jeho černý chrt v tichosti spočívá. —

20.

Hle, co v zeleném hájíku,
V stínu křovím se bělá?
Snad co jindy tam v háji
Má dívčina pod dubem
Sbírá u vody jahody
Bílým chvívajícím šátkem?

21.

„Ještě ten přejdete les. —
Slunce k večeru se sklání —
A než zář, jež zdobí ves,
Sejde s věžních bání,
Překročíte českou mez.“

Teď se vrátil, jenž nás veď. —
My však jako laňky skoky,
Neb jak spěchá času let,
Zrychlili jsme svoje kroky,
Cestou jdouce k lesu v před.

Luhem, větříčku, mi věj,
Ovlaž moje líce zňaté —
Záři jasnou v tvář mně lej
Ještě v vlasti slunce zlaté; —
Tak! — Teď vlast se dobře měj.

Již jest meze překročena,
 Za mnou leží česká zem. — —

V zříceniny rozvalen,
 Tamo leží hrad ten starý!
V modré roucho zahalen,
 Pod ním stojí lesík jarý,
Černá věžční z něho jen.

Taký hrad — to vlast je tvá!
 Hrdé stavby sešlé rumy,
Pohleď na ni zdaleka,
 Snad tvé žalující dumy
Z tuhého ji zbudí sna! *)

---

*) Poslední báseň Máchova, tužkou psaná, patrně náčrtek ještě nevypilovaný.

P r v o t i n y.

Svatý Vojtěch.

1.

Jarou mladost následuje stáří,
Šedé stáří růžovou to mladost;
Jasný den noc tmavá následuje,
Však noc tmavou vždy přemůže den.
Nad zem českou den i noc tak vzchází;
Za den celý svítí zlaté slunce,
V šeré noci stříbrná zas luna.
Čtyřicet již dnů ni zlaté slunce
Nepochmuřilo se, ani luna,
Ani hvězdy, zlaté zraky noci.
Nezrosila luna zemi širou,
Ani nebe slzami jasnými.

Smutně kloní stromoví své hlavy,
Hlavy poukryté listím svadlým.
Dávno v prach již kleslo všecko kvítí,
Dohučeli potůčkové jaří; —
Nenapojená bučejí stáda,
K zemi skloněnou lid nese hlavu.
Jaký trest to tíži zemi českou?
Což pak provinila proti Pánu?
Z mezí svých že vyhnala Vojtěcha,
Vojtěcha svatého, svého otce,
Svým by mohla kořiti se bohům,
Nekáraná slovy jsouce jeho:
Proto čtyřicet již dnů ni slunce
Nepochmuřilo se, ani luna,
Ani hvězdy, zlaté zraky noci.
Proto zem tu nezrosila luna,
Ani nebe slzami jasnými.

2.

Hle, co k hvozdu tmavému tam spěje?
V dálce víc a více se to tratí —

Hle již opět více se to bělá,
A dle toho, jako stín by tmavý,
Víc a více se to opět černá.
Zdaž to labuť s orlem k lesu letí?
Labuť bílá v spolku neslýchaném,
S orlem černým ku tmavému lesu?
Labuť bílá ani orel černý,
Nýbrž Hasoň jarý na svém broni,
A dle něho na vraném to oři
Starý Hora k lesu zhůru spěje. —
Odesláni jsoutě lidem českým,
By prosili biskupa Vojtěcha,
Vojtěcha svatého, otce vlasti české,
By se vrátil nazpět do své vlasti,
K otčiny své horám, řekám, hájům;
Mocného by prosil Boha, Pána,
Aby trest odvrátil od nich těžký,
Dadouc zemi vyprosené vláhy,
S vlahou tou i ourody dal vlasti.
Proto oba rychle k lesu ženou; —
Jarý broň již tepe půdu lesa,
Za ním v houšti vraný oř pospíchá;
Nad nimi se lesa oblouk klene,

Za nimi se lesa stín rozkládá;
Zmizeli již oba v tmavém houští.

3.

Radostná jde pověst po vší vlasti,
Z tud, kde Vltava se řeka rodí,
Až kde Sněžka k nebesům se tyčí,
V středu hor to hrdých, Krkonošů,
Všude hlas se rozléhá radosti,
Že se Vojtěch opět k vlasti vrací,
Vojtěch svatý, země české otec.

Nad zelenou horou slunce stojí,
Kolem hory množství lidu čeká,
Po obloze celé ani mráčku.
Aj, tu velebný sem muž se blíží,
Vzhůru na zelenou horu vstoupá;
Žíněným je šatem přioděný,
Kroky jeho silná hůl podpírá.
Vystoupiv teď na zelenou horu,
V prach tu klesna, k zemi hlavu kloní,

Vlasti své tu půdu milou líbá,
Vroucně k Bohu, k Pánu se tu modlí,
Od modlitby vstana zemi žehná.
Bouře mdle tu zdaleka již hučí,
Mrak za mrakem nad hory se vznáší,
O hřbet hory oblak se rozráží;
Zakrývá se již za mraky slunce.
Hučí vítr; mrak se níže nese;
Co nevěsta již se s nebem pojí
Šírá země v vlhkém obejmutí;
Hustý déšť se kol a kolem leje;
Nad horou jen rozevrou se mračna,
Zelená jen hora v slunci stojí,
Ostatní je země deštěm skryta.
Na kolena lid tu kolem klesna
V udivení volá: „Svatý Vojtěch!"

*

Svatý Ivan.

Vysoká kde hrdě skála
  Ve hvězdnatou strmí říš,
Jejíž vrchol mechovitý
  Na svém hřbetě nese kříž,
Jenž vyhlídá z tmavé houšti:
Bydlí svatý Ivan v poušti.

Šedesátkrát již se vrátil
  Blahorodný k zemi máj,
Přikryl luka pestrým kvítím,
  Listem novým šatil háj,
Co, kde svaté ticho sídlí,
Ivan svatý v poušti bydlí.

Lůžkem byl mu tvrdý kámen,
  Každodenní Bohu daň

Na němž v modlitbě odváděl;
  Jeho přítel byla laň;
Líce jeho touhou bledé
Kolem kryly vousy šedé.

Nade mrtvotichým hájem
  Bledý měsíček když stál,
Na skály a hvozdy husté
  Stříbro svoje vyléval,
Slyšel Ivan v sladkém snění
Serafínů sboropění.

A hle, otevře se nebe,
  Zlatá z něho plyne zář,
Na Ivana jasně svítí,
  Růženě mu barví tvář.
On procitna, oči zvedne,
Angela u lůžka zhledne,

Který takto k němu mluví:
  „Šedesát již tomu let,
Co přebýváš v poušti této,
  Cos opustil mrzký svět;

K odměně v večerní době
Povolá Bůh dnes tě k sobě.“

Domluvil a v letu rychlém
  K nebesům se vznes;
Tu se otevřelo nebe
  A radostný zazněl ples;
Jasný plápol hvozdy zlatil,
Až se angel v dálce ztratil.

Opět svaté ticho všude,
  Tmavá noc v dolině dlí,
Na skále však křížek již se
  V ranní záři jasnè skví;
Ivan s lůžka se tu zdvihne,
Na skálu ku kříži tihne.

A tam trvá na modlení,
  V rozjímání tráví den;
Očekává, v chladnou náruč
  Až jej pojme dlouhý sen. —
Blíž a blíže k svému cíli
Již se zlaté slunce chýlí.

Ohnivé co moře plane
  Obloha, a poslední
Paprslek sesílá slunce,
  Na Ivana ještě zří,
Který od modlení vstává,
Zemi české požehnává.

A pak sklesne, s sluncem zajde,
  Jako dozvuk poslední
Zvonku nad lesem umírá,
  U večer kdy s vížky zní,
Jak kdy v bledém světle luny
Doznívají harfy struny;

Sklesne mezi pestré kvítky,
  Které z mechu hlavu svou
Vzhůru kolem hlavy jeho,
  Vzhůru kolem nohy pnou;
Větřík hrá s kadeří šedou,
Líbá jeho ruku bledou.

Královic.

„Dlouho-li krýti, temná noc,
Perutí černou budeš zem?
Zem, která sluje vlastí mou,
Však vlastí mou ach není! — není! —
Zde vzejde slunce — chladné jest; —
Vyvstane kvítí — svadlý květ; —
Zazní-li hlas, tu hlaholem
Uráží cizím ucho mé! — —
Kdež zem, která mi otčinou? — —

Tam za tmavými horami
Rudí se v jitru obloha;
Tam odtud libé hlasy zní,
Co přes hvozd rohů lesních zvuk.
Zda věčný hvězd to souzvuk jest —
Či otčiny mé hlas to zní?

O jistě, jistě tam má vlast!
Však tmavá noc k ní stezku kryje.“ —

Tak temnou nocí s větrem lká
Na pusté skále královic;
Však ne té země královic,
V níž bydlí: v dálce jeho vlast
Neznámá jemu, neznámý
V ní kraluje otec prý jeho —
Syn nezná ho, ba nezná sebe sám! —

Čím víc se za horami dní,
Tím více roste touha jeho;
A z dálky jakby rohu zvuk
Jej přes hvozdy zval v dalekost,
Tak jej to mocí pudí v před,
Kde tuší, vlast že jeho jest.
Již spěchá rychlým krokem tam;
Však nezná stezky před sebou,
Nad širou zemí černá noc
Bezhvězdé roucho rozestřela.
On bloudí v levo, bloudí v pravo,
A hledí v před a patří v zad,
Noc kolem — kolkol temnota!

Zalká pláčem holubiným,
Úpí hlasem vlašťovice,
Toužně hledí v černé nebe,
Prosba jeho zhůru zní;
Žádost jeho vyslyšena,
Za horami víc se dní;
Ajta nové v jitřním zlatě
Vzejde slunce na Golgatě!!!

Zoufalec.

Buďte zdrávy, vlasti modré hory!
  Vltavo, buď zdráva v stínech svých!
Ty dědino, jejíž temné bory
  Šuměly v můj dětský pláč i smích! —
V smích můj, pravím? — Ten kdy uslyšely?—
  Vesele můj zřídka planul zrak! —
Dětství-li kdy mého jasně zřely
  Brány — na vždy uzavřel jich žalů mrak!

Časně jsi mi zpustl snů mých ráji,
  Prázdný mládci zůstaviv jen svět!
Jednou lze jen věnce víti v máji;
  Jednou vzplane, a již nikdy, květ.
To jest, co mi o žití se snilo? —
  To sliboval dětinský můj věk? —
To jest, po čem oko slzy touhy lilo? —
  Krásná vlasti! tys jediný vděk.

Což pak truchlím? — že nevzešlo kvítí,
Jaké čarný předvodil mi sen. —
Jaké ve snách květlo živobytí,
Také jestoty neuzří den! —
„Otři zraky!“ vešken lid mi praví,
„Vidíš hroby? — Mníš, že mrtví spí
Beze snů? — Ne! — Jiný svět je baví;
Znova oni jitro svoje sní!“

Tiší mrtví? — Ti že znova žijí? —
Znova žijí? — Vlastní vůlí svou? —
Či nuceně žíly jejich bijí? —
Proti vůli v nové sny zas jdou? —
Tehdy znova mám svou mladost sníti? —
Aby znova její prchl stín? —
Raději má na vždy hrob mne krýti! —
Věčné nic!! v tvůj vrhu já se klín!!! —

Na úmrti českého básnika.

Smutné vydej zvuky mi, varyto,
Hlásati bych mohl žaly naše
Nelíčenými i ne cizími slovy,
Jako Záboj ode srdce k srdci.
Přišla bolest v naše jará srdce,
Bolest zlá, i žalost v ňádra naše.
Vzejde slunce; aj, zardí se Sněžka,
Rozední se nade zemí českou,
Prchne noční temno s luhů českých;
V českých srdcích žaly nepominou,
V srdce naše bolest na vždy vešla.
Neplačeme proň však pláčem moře,
Ani lkáním zdmuté Vltavy;
Leč proň pláčem šeptem hájů českých,
Velká bolest nářku nemá.
Bez něho pust stojí Kliin chrám,
Jako králů kolébka i hrobka,

Slavný druhdy leží Vyšehrad;
Jako shaslá hvězda země naše,
Pustý stojí svatý Karlův Týn.

Nebudou nám více ústa jeho
Hlásati, jak slavně věrnost česká
Projevila se, kdy s slepým králem
Padesáte padlo reků českých;
Ani více, jako Jaroslav
Vítězný tatarskou potřel sílu:
Proto však naň nezapomeneme,
Nikdy, nikdy, leč až někdy v smrti
V chladném loži všecko zapomenem;
Neboť známa jestiť láska Čechů,
Jak jest pevná k učitelům svým;
Vždyť pak Češi svému mistru Janu
Oběť pálili dvacítiletou.
Tak i naše láska nepomine;
Láska naše, jako žel náš, věčná.

Vorlík.

Nade hvozdem tmavým hustým
  Jasoň stojí zlatovlasý,
A v tom hvozdu v tmavém černém
  Stojí skála mechem krytá,
A tam kde skála nejvyšší,
  Skály tvrdší stojí Hraboň,
Zhoubce krajiny vůkolní,
  Na vše zírá smuten strany.

Pod skalou řeka silně lká,
  Až rozléhá se les kolem;
Na skále lká Hraboň mocný,
  Až rozléhá se les kolem;
Silným volá hlasem přes les:
  „Vrať zpět se, dítě rozmilé!“

Nade hvozdem tmavým hustým
  Stříbrolesklá stojí luna;

Lká on na skále nejvyšší,
  Přes les silným volá hlasem:
„Vrať zpět se, dítě, vrať se zpět!“
  Darmo však, darmo on volá.
Rozsílá v kraje vůkolní
  Pacholků svých mnohé sbory;
Sám pak hvozdem tmavým hustým
  Ztraceného hledá syna.

V luny darmo hledá světle;
  Až jitro vzejde nad lesem,
Slyší na skále na příkré
  Temný pláč svého dítěte.
Rychle skálu zleze příkrou,
  A hle dítě vidí milé;
V hnízdě orla leží tiše,
  Kolem orlů mladých sedm.
Lovecké hned hlasem trouby
  Pacholků svých svolá sbory;
Založí zde přepevný hrad,
  Vorlík do dneška nazvaný.

Ivan.

Z jitra jasné vzhůru vzešlo slunce,
S sluncem jasným hostů přišlo množství
Na týn slavný knížete Jarvora.
Havranů co hejno nade hvozdem
Za šedého večera se vznáší,
K blízkému z tud spěchajíc bojišti,
Že se mrak zdá zakrývati blankyt:
Tak i hostů mnohočetné sbory —
Z tud, kde vstává i kde lehá slunce,
Ku Jarvorovu se týnu blíží.
Aj tu hlučno v knížecím jest týně;
Dlouhou síní harfy znějí duté,
Pěvci k harfě písně pějí zvučné.
Na vysokém trůně Jarvor sedí,
Sivý orel na vysoké skále;
Podle něho krásná choť Bělina.

Jako měsíc z modra kol na stráni
V ouplňku kdy vzejde na večerním nebi,
Tak i ona na vše množství hledí.
Vše se klaní kráse zde i moci.
Založené ruce, o sloup podepřený
Na konec té síně stojí Ivan;
Mladý Ivan kněžic to chorvatský;
Okem plamenným ke trůnu patří,
Bolest jakás, nikdy necítěná,
Bolně jemu ňádra mladá svírá.
Milost je to ku kněžně Bèlině,
A tak stojí a ke trůnu patří,
Až zavznějí zvuky rohů hlasných,
Zovou ku hře v dvůr a potýkání.

Poutník.

Chodec mdlý se k otčině své blíží,
Za hory se ukryl slunce svit,
Víc a více noc se k zemi níží,
V náruč snu tichého klesá lid,
Nivy, háje dřímota už tíží —
On však žádný nenalezá klid;
Před sebe v noc hledí neustále,
Krokem rychlým spěchá dál a dále.

Nad lesy vystoupí luna bledá,
Truchlící by utěšila svět,
Zabraňuje však jí mlha šedá. —
Mdlý tu chodec patří v před a zpět,
Kolem sebe známých míst zde hledá,
Kolem vysílá toužebný hled —
Tu aj před ním otčina se zdvíhá,
V šeru mlh však temně jen se mihá.

*

Jako chodci — takž i mně se děje!
Obraz jakýs před můj vstoupá zrak,
Však jen mdle se barva jeho skvěje;
Krásy, zdá se, že ho zdobí znak,
Ač i touhou srdce mé se chvěje,
Nezřím ho v té kráse — šedý mrak
Ukrývá jej příšera co bledá
A jej v pravdě poznati mi nedá.

Dějin věštkyně, dej slunci vzjíti!
Zaplaš mlhy, jež je kryjí tmou,
By lze bylo v jasnotě je zříti!
Na svět celý nad ním povznes svou
Pochodeň, jež světy vše osvítí!
Ukoj touhu v srdci chovanou,
By ve věčné zapomenutí nekleslo
Nadějí živoucích skryté veslo!

Hle, má prosba zdá se vyslyšena,
Touha vřelá bude splněna!
Kynutím bohyně vyvýšená
Slunce budí, prchá mlha zlá,
Žalu bouře v prsou utišena;

K světlu procitá i duše má,
Slunce vzchází s jasnoskvělou tváří,
Obraz pálá v růžožžavé záři!

Z jitra kdy se východ zapaluje,
Nejprv hory jen se v dálce skví,
Ranní vichr mlhy odvaluje,
Doliny však ještě ve tmách spí;
Víc se svítá — věž už vystupuje,
Až pak plné slunce s oblak zří,
Aj, tu ves se před očima bělá,
Zraku krajina se zjeví celá!

Tak před zraky mými se vyrojí
Přízrakem směs vzešlých obrazů — a již
Zponenáhle díl se k dílu pojí,
Vždy živěji postupují blíž,
V celé pravdě až přede mnou stojí! —
Věštkyně! přej čarovnou tu říš,
By mé harfě zjevit bylo dáno,
By co sám zřím, též od jiných bylo znáno!

Abelard Heloize.

Zvířetnice za hory se sklání,
  Ubledlá s ní mizne denní zář;
Za rybníkem nad porostlou strání
  Plné luny bledá vzchází tvář;
Tichost kol svou peruť rozprostírá,
Zvonku zvuk jen nad lesy umírá.

Samoten teď při okénku sedím,
  Živou lásky k tobě cítě moc,
Zasmutnělý v dálné hory hledím,
  Jak se víc a více tratí v noc;
Tak mé štěstí prchá dál a dále,
Až mne obstře hrobu temno stále.

Heloizo! by mně bylo dáno
  Spatřiti tě ještě jednou jen,

Nežli v lůžko bude mi ustláno,
V kterém věčný spáti budu sen;
By, jež tebe stíní, prchly mraky,
Oko mé v tvé stopilo se zraky:

To má touha, z tmavého kdy lesa,
Kolem něhož louka zakvétá,
Vraný havran nad hvozdy se vznesa
Rychlým křídlem v hory zalétá;
Neb kdy tam, kde lípy stín se vlaje,
Holub s družkou ve větvích si hraje.

S oblaky nad zem se vznesti toužím,
Rychlý s nimi konati chci let;
Však ach darmo, darmo jen se soužím,
S svobodou mně zašel mou i svět;
Slunce shaslo, a noc sklesla černá
Mezi mnou a tebou, dívko věrná.

Oba nás zavírá temná chýže,
Zeď klášterní od všech brání stran;
Přísaha nás oba stejná víže,
Mezi námi bouří ocean;

Zem i moře proti nám se zdvihá,
Lásku naši zem i moře stíhá! —

S Bohem buď! — již víc se neshledáme — —
Dál nemohu — — bolestí jsem zmdlel,
Myšlénka ta ňádra bolno láme,
Strašlivý mi v srdci budí žel; — —
Slyš, v tom zní slavíka klokotání,
Bolest má tu rozplyne se v lkání. —

Srdci mému.

Tichost svatá kryje černý les,
Tiše dřímá, tiše celá ves,
  Na niž jasně luna svítí bledá.
Usni ty též, srdce, tiše jen,
Pod pahrbkem — tam jest tichý sen,
  Tam jest pokoj, jejž zde člověk hledá.

Celý svět již, každý tvor již spí,
Tvůj jen nářek ještě hlasně zní;
  Co tě tiskne, srdce mé, tak bolně?
Usni tiše, srdce, tiše jen,
Pod pahrbkem — tam jest tichý sen,
  Tam jest pokoj, tam ti bude volně.

Po hrobech proč vždy jen touha tvá?
„Ach, tam tiše dřímá radost má,
  To mne vždy tak bolestně zde souží!“

K západu i tvůj se sklonil den,
Protož, srdce, usni tiše jen,
  Tam nalezne, po čem zde kdo touží.

Usni tiše, srdce, tiše jen,
Pod pahrbkem — tam jest tichý sen,
  Tam dosáhneš pokoje svatého;
Nezbudí tě k žalu slunce tvář,
Nad lesem až zajde ranní zář,
  Zbarví jenom křížek hrobu tvého.

Vzor krásy.

Proč, má harfo, zpívati kdy chtěje
 Krásy vzor tě pojmu, rokotáš
V rukou mých? proč struna se tak chvěje?
 Odvážlivost zpěvu mého znáš?

A předc duch můj vzhůru jen se strojí,
 V orličí se odváží on let;
Nechť se ruka třese, nechť se bojí,
 Hluboko již pod ním leží svět.

Již jej patřím — krásný obraz její!
 Již jej vidí duše, duše má;
„Sláva!“ nervy v souzvuk s světem znějí,
 Touha, hrůza, láska srdcem hrá.

 S nadhvězdného sestup stolce blíže!
  Však co žádám? bleskem zahynu —

Vždyť mne k zemi tělo ještě víže;
Sestoupí-li, v nic se rozplynu.

Tělesnému oku noc ji kryje,
S rozedněním shasne oka svit;
U vzezření duše jenom žije,
A tam temný jen ji najde cit.

Tělesným ty okem nespatřená,
Duše jen tě temně tuší vzhled.
S Bohem, v Bohu bydlíš nestvořená,
V prvním dnu s ním založilas svět.

Hrobka králů a knížat českých.

Krajinu noc tichá kryje;
Dvanáctá hodina bije,
Tiše mlčí starý chrám.
Hrozně s věže sejček skučí,
Mezi hroby vichr fučí:
Já pak v chrámě stojím sám.

Oknem luna zří sem bledá.
Oko moje hrobku hledá,
Čeští králové kde spí;
Luna s bledou na ni tváři
Hledí; hrobka v její záři
Jako sněžný vrch se skví.

Jaký cit to ve mně budí?
Co mne mocně blíže pudí?
Co mne nutí dolů jít?

Co má prsa nyníouží?
Proč mé oko snažně touží
 Vás, vy mocní lvové, zřít?

Smutně nyní v hrobku vkročím,
V prostřed černou rakev zočím,
 Krásný jinoch leží v ní,
V bílé roucho oblečený,
Zdá se, jinoch ověnčený
 O své že milence sní.

Ještě ruka drží meče,
On však zapomněl na seče
 Kruté, nezná boj ni strast.
Mrtvé oko otevřené
Vzhůru k nebi jest opřené,
 Jakby hledal tam svou vlast.

Celá hrobka, všecky stěny
Černě stojí obestřeny,
 Černý závoj dme se kol;
Ticho pusté — já jen v středu
Stojím, slza lpí na hledu,
 A na srdci — věčný bol.

Na hrobě sestřině.

Nad hroby klidně peruť rozprostřela noc tmavo-
černá,
V klínu jejich hlubokém mír a tichost pa-
nuje,
Pohřížení v sladkém snu kolem spí bratři po-
kojně;
V sen zde klesne chodec, svou tady pouť do-
koná,
Spí ve tichu hlubokém, očekávaje jitra zlatého;
Jich prsa již žádná více netiskne bolest.
Tak ty i, sestro, nyní v chladném spíš lůžku po-
kojně,
Zem tě co matka milá v náruči pevně drží.
Větříčkem třesení stromové na hrob ti sypou
květ;
V věnci se růže vinou křížku malého kolem,

V ozdobu hrob jimiž ti bratrská přikryla láska,
Jež se kolem v krásném teď květu červenají;
Mutné si v křovině blízké pěje písně slavíček,
Vůkolních růvků sladce voní květiny;
Ty však vůně jejich líbé již více necítíš,
Více slavíka ni hlas již tebe neprobudí;
Zdá se, že bouře litá tě zchvátila záhubě věčné,
Již jako poupě malé od keře oddělila,
By v život ach nikdy z hrobu již si nepovstala více:
Však ne nadarmo hledí na hroby záře ranní;
Nad hroby slunce zlaté též vzejde snad v čase brzkém,
Jež, co hvězda ranní, zvěstuje písma slovo.
Pak svůj byt chladný v dne nového světle opustíš,
Kde plyne, vejdeš v stan, zdroj blaha nepřebraný.

Noc.

Slunce zhasne; — šerá noc zahalí světy. —
Slyš! přes hřbitova zeď s vížky mechem kryté
  Hlásá zvon krajinám již
    Vůkolním to nocí tmavou.

K cíli přijda chodec hůl svoji odloží,
Prach s svých setře nohou; pouť dokonána jest;
  V ouzkém dřímota lůžku
    Tíží pak zraky umdlelé.

Mně proč teskno bylo, proč slzely zraky,
S sluncem den kdy zašel za zsinalé hory;
  Haslo když zoře, a zvon
    Když zazněl krajinou tichou?

Blízké předtušení snad to bylo smrti? —
Myšlénka, zvukové že mne zovou zvonů
  S jasným dnem k hrobu temnu? —
    Tam že sklesnu opuštěný? —

Darmo však se leká srdce ticha hrobu,
Darmo strach zatají dech člověku v prsu,
Spatří kdy smrti obraz,
Stínem jest jen uleknutý. —

Nechť jsem v hrobce tiché, nejsem opuštěný;
S sluncem zajde-li den, sklesne-li noc šerá:
Vzejdou hvězdy nebeské,
Svítí luna i na hroby! —

Jen když den zahalen byl v šedivé mraky,
Pak černá panuje tma v světě; na hroby
Pak ni hvězdy nebeské
Nesvítí ani luny zář! —

Syn mlynářův.

U Vltavy, tam mezi vrbami
Pod skalinou malý mlýnec leží;
Hučí divá řeka pod kolami,
S jekotem jež kolem skály běží;
Smutně zní té řeky hluk,
Jako lesních rohů zvuk.

Nad zroseným, mrtvotichým hájem
Stojí měsíc s zesinalou tváří;
Pookřálé nově vzešlým májem,
Mdle se lesknou jedle v jeho záři;
Smutně vichr lesem zní
Jako píseň pohřební.

Tam nad lesem visí mlhy šedé,
Jako truchloroušky v mrtvých kobce;

*

S nimi tihnou stíny šerobledé,
  Hvězdy tuhnou co světlušky v hrobce;
    Kol panuje těžký sen.
    Syn mlynářův — spí i ten?

O ten nespí! Milka jeho dřímá,
  Tiše, tiše dřímá v rakvi černé;
Lůžko ouzké tisové objímá
  Mrtvol chladný dívčiny nevěrné;
    Sklesla noc, jí zašel den,
    Dlouhý, dlouhý spí teď sen.

Syn mlynářův přede mlýnem sedí
  U řeky, kde se kol skály vine,
Skrze slzy na měsíček hledí,
  Ouplný jenž hustou mlhou plyne.
    Smutně zní té řeky hluk,
    Jako lesních rohů zvuk.

Z šedé mlhy měsíček vystoupá,
  Teď po dráze jasnobledé plyne;

Hle, lodička po vlnách se houpá,
Proudné víry bez ourazu mine;
Černá rakev strmí z ní,
V níž sen dlouhý Milka spí.

Syn mlynářův s Milkou k hrobu jede
Po vodě, v niž luna lesk svůj hází;
K hrobu ji jen v noci šerobledé
Luny svit při pohřbu doprovází;
Vlnký jasné plynou s ní,
Šepcí píseň pohřební.

Mlynář přede mlýnem smutně sedí,
Ozářený světlem luny jasné,
Skrze slzy na měsíček hledí; — —
Až kdy z jitra luny světlo zhasne,
Temná vlna hlasně zní,
Syn že s Milkou v řece spí.

Na hřbitově.

Smutně zvonek volá k hrobu den,
Rolník z pole k malé chýži
Mdlým se krokem ke vsi blíží;
Celou zem již kryje sen.

Hroby stříbří bledé luny svit,
Větérek kol hrobu věje,
Slavíček tam libě pěje,
V ňádrech budí mutný cit.

Nade mnou na kříži Kristus pní,
Kol obzářen světlem luny;
Větříček v mé harfy struny
Věje, ony samy zní.

Osvícená vlnka lunou hrá
V potůčku, jenž v luhy stinné
Kolem hřbitova se vine,
V jeho olších holub lká.

Na těch hrobech já jen sedím sám,
Vůkol bledé stojí stíny,
Píseň, mé to mrtvé Líny
Ostatky, teď pěju vám.

Pěvec.

1.

Jej často touha pudí,
  Při mdlém když světle luny
Slavíka zpěv jej zbudí,
  Své harfy pěstit struny.

Před dvéře malé chyše
  Vystoupna dlouho sedí,
An vůkol vše spí tiše
  Na hrobky tyto hledí.

Tu Líno myslí tebe,
  An chladná zem tě kreje;
Svou harfu dá před sebe
  A v její struny pěje.

2.

Sotva že kvítko vnadné
Jen se ukáže světu:
Tu bouř jej zbaví květu,
A opět bídně zvadne.

Sotva se počne smáti
Den, slunce jasně svítí:
Však brzce zas se tmíti
Počíná, noc se vrátí.

Tak též i v našem žití
Ohlédneme se v světě,
Přijde smrt v prudkém letě,
Hrob opět nás má krýti.

Tak též i Líno tebe
V překrátkém opět čase
V prach obrátilo zase,
K sobě volalo nebe.

O dej ať s Línou mojí,
Jak někdy v tomto světě,
Radost nám opět květe,
Ať hrob nás opět spojí!

Straba. *)

Tam kde v lese na vysoké skále
Smutné stříbrozvuky pěji stále,
  Před časy stál převysoký hrad,
  Na němž bydlel rytíř Milorad.

Miloval on slečnu Bělolinu,
Často býval u ní na Milínu,
  Často jej skrz černý, hustý les
  Vraný oř tam ku milence nes.

Bělolina, co bohyně Lada
Sličná, oblíbila Milorada.
  Dívce každý libý, sladký sen
  Představoval Milorada jen.

---

*) Nejprvnější pokus.

K blankytu když libé ptactva plesy
Zdvíhaly se a skrz černé lesy
Větříček když jemný z rána vál,
Rytíř se již ku Milínu bral.

Jednoho když času v tmavé noci
Vichr bouřil se svou valnou mocí,
Zdaleka pak silný zuře hrom
Odrážel se tam o skály lom:

Rytíř právě jeda s honby domů
Přicválá až tam ke skály lomu,
Poslouchá — „Ha, co to? nyní zas,
Nezní to tam potřebného hlas?“

Znova cválá oř tam silným krokem,
Již u skály jede za potokem,
Jeho běh jestiť co ptáka let —
Hle, proč rytíř tak co stěna zbled?

Stará žena tam pod skalou sedí,
Do jakéhos kotle temně hledí,
Vstanouc pak: „Rytíři,“ zvolá, „stůj!
Ještě této noci budeš můj.“

Obrátě pak koně spěšně cválá
Rytíř tam, kde nejvyšší jest skála;
  Přijede až tam, kde skály lom,
  S něhož jej i s koněm srazí hrom.

Z hluboka jest hrozné slyšet hlasy:
„Milenka si s hlavy rve teď vlasy,
  Nikdy rytíř nemůž' býti tvůj,
  Neb já Straba, a rytíř jest můj.“

Druhého pak dne když časně z rána
Na hradě se otevřela brána,
  Tu spatří milenka mužů šest
  Mrtvého rytíře k hradu nést.

Od toho hned času víc a více
Vždy milenky vpadlá blednou líce,
  Když pak kvítí všecko vadlo již,
  Sejme smrt s ní té bolesti tíž.

Tu uvíjej' dívky z kvítí věnce,
Okrášlejí rakev též milence;
  Na marách jež leží v černý šat
  Dívka oblečená, zdá se spát.

Dobrou noc ti, dívko, dívko zlatá,
Tichost tamo kde panuje svatá,
Budeš dlouho, dlouho sladce spát,
Až tě k soudu bude trouba zvát.

Tu z Milína při trub smutném zvuku
A při shromážděných lidí hluku
Dívku bledou v rakvi vidět jest
Od mládenců dolů k skále nést.

Dramatické zlomky.

Rozvržení dramatických her:

B r a t ř i.

Truchlohra v pěti jednáních.

Hlavní idea. Všickni se tisknou, k vládě neschopní, ku vládě, jeden hubě druhého. Tak Boleslav potlačiv otce svého, dav vyklestiti Jaromíra a uvězniv Oldřicha dojde vlády; než Jaromírovým přičiněním a návodem Vršovců zraku i vlády zbaven jest. Tak Jaromír dosedne na stolec český, než návodem Vršovců Boleslavem Polským již již svrženého vysvobodí Oldřich, kteréhož nabádáním a poštíváním Vršovců samovlády chtivého Oldřicha uvězní Jaromír. Ten však zprostiv se vazby, zbaví Jaromíra zraku i vlády, vyžene ho v bídu. Tak mezi sebou se hubícímu rodu Přemyslovců stojí rod Vršovců též vlády chtivý naproti, a co zatím Břetislav

s vojsky stojí vítězně proti Němcům, zavraždí Vršovci Oldřicha, posléz i Jaromíra, a Břetislav potrestav zločin tento na hrdle Vršovců dojde sám jediný, netouživ po vládě, vlády jsa nejhodnější, panování nad zemí Českou, an Boleslav již dříve bídný život byl dokonal. Tak vládne Nemesis, nechavši nehodné vlády, aby sami mezi sebou se pohubili, vede nejhodnějšího vlády ku vládě.

Jednáni první.

Síň na Vyšehradě.

Scena první.

Kochan a *Herouš.*

Kochan, vlády i msty chtivý, chladně i to nejstrašlivější rozpočítající a považující, roznécuje syna svého, výborný jsa znatel povah lidských, k pomstě a k přičinění-se k dosažení cíle svého. *Herouš*, jinoch ohnivé obrazotvornosti, láskou ku vlasti hořící, jako třtina od předsevzetí k předsevzetí se kloní. Posléz přijde *Hovora*, co posel Oldřichův, nepřítel *Kochanův*, z čehož Vršovci vyrozumí, že se Oldřich jako vítěz vrací, a rozejdou se po odchodu jeho, aby rozsívali nevůli mezi bratry, bratra na bratra štvouce.

Her. Otče milý, zdá se, jakby rod náš
Cíle svého neměl dosáhnouti,
Byť i mužové se pokusili
O to, jako ty jsi, otče můj!
K samému se přiblížíme cíli,
Již již vítězíme — a hle, zmizí
Vše, jak z jitra jasný prchá sen. —
Nabádáním tvojím povzbuzen,
Sotva Jaromír dal oslepiti
Bratra svého Boleslava v Polsku,
Císař tenkrát držel u vězení
Bratra druhého, Oldřicha, v Němcích,
Polské kníže drželo již Prahu,
Jaromír co na outěku bloudil
Po Čechách, svůj povzbuzuje lid
Darmo proti vítěznému Polsku;
Domnívali jste se, že již padne
Přemyslovců hrdých brzo rod —
A hle, osvobozen zázrakem!
Přijde Oldřich, vypudí lid polský,
Na svůj stolec vstoupí Jaromír;
V prachu leží vaše naděje
Jako dub, jejž blesky roztříštily.

Opět zatím vaše naděje
Znovu se mnou rostla zároveň,
Bez dědice ještě český stolec;
Však hle, Oldřich pojme dívku sprostou,
Z uschlého, jak zdálo již se, kmene
Nový opět vzhůru pučí prut,
Na vzdor nám vykvěte Břetislav,
Vejde v sňatek s císařovou dcerou,
Hvězdou nejjasnější, krásnou Jitkou! —
Jako slunce na obloze modré
Svítí jasně Přemyslovců rod,
Co rod náš jen v temnotách se plíží,
Jako měsíc za šerého jitra.

Koch. Neviděl jsi ještě nikdy měsíc,
Jak byl zastřel i v den jasný slunce?

Her. Na jak dlouho? — a kdy zastřel slunce,
Zkrvavělo, on však jako noc
Černý byl, jen celé zemi k hrůze.

Koch. Dokud slunce bylo, černý byl,
Když pak zašlo za zsinalé hory,
V mokrý hrob kdy stopilo se slunce,
Krátký čas co jen byl uplynul,
Stál na nebi krásnější, než ono. —

K cíli musím, byť i celá zem
V krvavé se proměnila moře; —
A bych zčernal jako hrozný duch,
Strašlivější nade noc byl tmavou:
Nad sníh zbělím ozdobený žezlem.

Her. Otče, otče! kdy byl vyšel měsíc,
Bloudil tichý nad porostlou strání,
Nezkalená byla jeho tvář.
Zdaž i nám tak bude po skonaném
Činu?

Koch. Snad tě hryže svědomí,
Dříve nežli co jest proviněno?
Či jest tobě Přemyslovců líto?
Zapomněl jsi již tak lehce hanu,
Která stala našemu se rodu?
Vypravuj mi Jaromírův hon,
By tvá krev se rozjařila v žilách,
Abych poznal, že jsi Vršovec!

Her. Netřeba mne upamatovati,
Nezapomenu ach nikdy dne,
Leč až někdy zapomenu všecko,
Jaromír kdy od nás vyzván na lov,
Hustým lesem bloudil dál a dál.

V předtušení vítězství blízkého
Radoval se rod náš mnohočetný;
Uchopen již leží Jaromír,
Přivázán již k stověkému dubu,
Střely naše proti němu hrozí;
Zní luk — střela letí větrem — chybí —
Každá střela chybí — zazní roh —
Pražané se hrnou na svých koních;
Vysvobozen Jaromír; — náš rod
Prozrazen — náš záměr zmařen jest. — —
Mnohý tenkrát pod meč sklonil hlavu,
Potupa se tenkrát stala hrozná
Vršovskému rodu, rodu mému! —
Podnes ještě v mých krev má vře žilách,
Na ten čas kdy pomní duše má;
Nový plamen hoří v srdci mém,
Každý oud se vzhůru k pomstě tyčí! —
Nejslabší jen blesk by naděje
K pomstě zajiskřil se hlavou mojí,
Já jej chopím, skuji z něho meč,
Který shladí Přemyslovců rod!

Koch. Pochybování tvé ustavičné
Všecku naději snad z srdce tvého

Vytisklo již? — Nevíš, Boleslav že
Chrabrý, za ten čas jenž králem Polska
Stal se rozlehlého, s vojskem velkým
Jako mračno stojí na pomezí
Země české? —

Her. Vím, a vím i více:
Proti němu stojí Oldřich s Čechy;
Proti němu táhl Břetislav.
Zvítězí-li Čechové, co pak?

Koch. Zvítězí-li? — Posud ještě leží
Nerozhodnut v klíně osudu
Tento boj. Čechové by vyšli
Vítězové z boje, není možno,
Tato hrstka lidu proti vojsku,
Jež přivedl z Polska Boleslav.

Her. Obdrží-li tu i pole Boleslav,
Přijde jako vítěz, vezme Prahu:
Domníváte se, že postoupí on
Dobrovolně stolec český vám?
Že dá žezlo zlaté v ruce vaše?
A nedá-li, zdaž jsme přišli k cíli?

Koch. Nech ho jen přijíti, polovic
Pak cesty naší jestiť skončeno;

První jest nám pomsta, druhé žezlo.
Nech ho přijít v pevný Vyšehrad,
Nechť on zleze zlatoskvělý stolec:
S něho svrhne pravice jej má. —
Domníváš se, lid že miluje
Kníže jemu dané zbraně silou? —
Kde on padne, vystoupím pak já;
Jako lidu vysvoboditele
Nemine mne stolec, žezlo, vláda.
Protož nepochybuj nikdy více,
Byť ne vždycky, jednou předc se zdaří,
Nesnáze kdy rostou, roste síla.
Někdy nazpět, vždy před sebe hleď,
Míň náš není cíl, než český stolec.
Přistup k oknu a obejmi okem
Krajinu, až kde ji hory broubí,
A pak rci, zdaž hodna práce naší
Jestiť mzda, vládnouti nad tou zemí?

Her. (u okna). O jak krásná jsi, ty vlasti má!
K nebesům jak vzhůru pnou se hory,
Kolem lehká mlha růžně hrá;
V křoví — v skále pernaté jak sbory
Hlasně pějí! — Temně červená

Vltavy se vlna luhy vine
Rozkvětlými; tamo houštím plyne,
Slavíček kde v mutné písni lká! —
Z zahrad stínů vystupují dvory;
Nad nimi se kostel vzhůru nese,
K nebi strmě krásnou věží svou;
Za nimi se věže vzhůru pnou
Krásné Prahy, co dřev štíhlých v lese!
Mojí práce ty máš býti mzdou,
Krásná vlasti!? — Ty kamene drahý,
Na Evropy srdci jenž spočíváš,
Přepásaný stříbrem bystrých řek svých,
Sepjatý u vínek vrchů svých,
Jenž co prsten zlatý rdí se v blesku
Slunce, které zachází teď za ně,
Mým máš býti? — země svatosvatá!
Od přírody ohrazená pevně
Hradbami skalnými, mně snad dána!?
V svatební svůj den tě příroda
Vyvodila, ozdobujíc sebe!
V klíně tvém mých otců leží prach,
Z klína tvého vykvětl jsem já;
Každý strom mne, každý kámen zná —

Vltava mísila svoje lkání
V plesy mé, v dětinské moje hrání
Po břehu květnatém; lesů bor
Hučel v pláče mé, co dítě kdy
Zbloudil jsem na pestrém nálesí;
Hor tvých ozvěna opětovala
Pláč i smích můj, se mnou v soucitu!
A já vládcem tvým teď býti mám? —
Vládcem tvým? — Mám nad tebe se vzné-
sti? —
Jako orel nad krajinou širou
Vládnouti mám nad tebou? — Nad tebe
S jitřní září vzplanouti? — Nad tebou
Vyjíti co slunce zlatoskvoucí?
Vyvstati co luna nocí šerou?
Boje tvé mám bojovati já? —
A kdy vítěz v pevný Vyšehrad
Zpět se vracím, na zápraží hradu
Jak se hemží lidu valné množství,
Vítající knížete milého!
Mezi nimi kněžna milovaná
Očekává mne! a sláva má —

Koch. (vlože mu ruku na rameno).
Pouhý tento sen v hrob sklesne s tebou,
Nevzejde-li brzo slunce naše
Nad Čechami.
Her. Vzhůru, otče! vzhůru!
Sebe větší práci vykonám,
Stolec český mou-li bude mzdou!
O, že krátké tak jest živobytí,
Jak bych výš a výše se vždy nesl,
Pod žezlem až mým by šírá zem
Sklonila své věčnobytné témě! —
Ha! co to? — dusot koňský v dvoře
Rozléhá se tichem večerním! —
Kdo tak pozdě ještě přijíždí?
Koch. Hovora to jest! — Co ten přináší? —
S Břetislavovým on táhl vojskem!
Jeho tvář se skvěje radostí. —
Snad již zvítězili? — Hrom a peklo!
To nemůže býti!
Her. Měj se dobře,
Krásný sne! — Tak krátký jen jsi byl.
Koch. Ještě nemáš žádné jistoty;
A nechť přijdou, ještě žiju já.

Hovora (přichází).

Hov. (rychle). Kde jest kníže? — kde jest Jaromír?

Koch. Co tak pozdě k knížeti vás vede?
S jakou zprávou jdete od vojska?

Hov. Nebude vás hrubě těšiti,
Tím však více kníže Jaromíra!
Protož zkrátka, kde jest Jaromír?

Koch. V zahradě. Snad že již opět pláče,
Že dal oslepiti Boleslava,
Bratra svého, by dosáhl vlády.

Hov. (než onen domluví, rychle odejde).

Koch. Tedy zvítězili? — — zvítězili? — —
Nejsi s to, ty šedá moje hlavo,
Abys pochopila, jak to možno? —
Jest to ponejprv, co bez nadání
Zvítězili Oldřich, Břetislav
S vojskem českým? — O, tak jistě, jistě
Jsem měl vypočtěno, že tam zhynou,
A mně na vzdor štěstí přálo jim.
Však co více — jedna střela chybí,
Druhá cíl zasáhne.

Her. Milý otče,
Jakž teď lze jest dosáhnouti cíle?
Na nejvyšší stupeň naděje
Vznesla mne obrazotvornost moje,
A v tom samém, samém okamžení,
Domnívám kde u cíle se býti,
Zapomenu kde jistotu pro sen,
Probudí mne naše nehoda.

Koch. Co pomohou tvoji nám teď snové?
Zmužilé zde srdce jen a čin
Může vésti k žádanému cíli.
Ouzkostlivý jest vždy Jaromír,
By neztratil vlády, Oldřichem
Mzdy tak drahocenné zbavený,
Pro niž vlastní zrušil srdce pokoj,
Oslepiti dal kdy bratra svého;
Proti němu vlády chtivý Oldřich,
Nadchnutý vybojovanou slávou,
Milenec svěřeného mu vojska; —
Co jest lehčeji, než rozbroje
Mezi bratry roztrousiti símě?
Tedy vzhůru, s novou opět silou
K žádanému cíli; teď necht přijdou,

Já jsem připraven již! Vlastní silou
Má se vyhladiti jejich rod,
Bratra zlost broditi v bratra krvi.
(Slyšeti hlas trouby.)
Slyš, již jdou; — tak brzo již jsou tady.
(U okna.)
V čele vojska jede Oldřich! — Plamen
Sype bystrý jeho v kolo zrak;
Celé vojsko radost jeho dělí! —
Tak nebýval! — Jaká změna stala
S ním se v boji tomto? — Zamračený
Vracoval se druhdy z každé bitvy,
Zastřené co bouří tmavou čelo
Jevilo vždy zatajenou zlost,
Jakby říci chtěl: „Ne pro mne dobyl
Vítězství jsem, jiný vládne zemí,
Kterou jsem zastával; ovoce
Prací svých já sladkého neužiji!“
Dnes však radost jeví, jakby vládl
Šírým světem. — Tedy znáš svou práci,
Rozbroj mezi bratry, heslo naše;
Já teď půjdu proti Oldřichovi. (Odejde.)

Her. (u okna). V čele vojska jede Oldřich! —
Stranou,
Jakby neúčastnil se v radosti
Pluků zbrojných — vojvodského otce —
Jede sám jediný Břetislav.
Jeho pohled jest celý tak vážný,
Jeho oko tak si mírně hledí,
Polou jakby litovalo zbitých,
Polou těšilo se s vítězem.
O ten v pravdě k vládnutí jest zrozen;
Každý zdobí trůn, na který sedne —
Jen ne český; ten má býti mým,
A by proti mně se spiklo nebe,
Zapřisáhla celá země se,
Nepřátel mých co na nebi hvězd,
Protivníků jako písku v moři:
Neustanu, pokud krůpěj krve
Barviti mi bude živé líce,
Tisknouti se jimi k cíli svému.
Hleď, on patří vzhůru k Vyšehradu;
Jistě hledá oko jeho Jitku,
Krásnou Jitku. O tak orla oko
Netouží po slunce světle zlatém,

Co po tobě každý zrak, ty hvězdo
Na nebi českém — — — — — —

Scena druhá. (Zahrada na Vyšehradě.)

Jaromír, bázlivý a strašliv jsa, čeho tak těžce a draze vydobil, že opět by mohl ztratiti bratrem svým, žádné činnosti nejeví, až *Kochan* k němu přijda jej víc a více proti *Oldřichovi* popouzí.

Scena třetí. (U brány Vyšehradské.)

Lid očekává navracející se *Oldřicha* a *Břetislava;* mezi nimi *Svojín*, muž sprostý, leč lichotivý a chytrý. Lid jest více nakloněn Oldřichovi, žehraje na *Jaromíra*. Na přijíždějícího volá *Svojín:* „Živ buď vojevoda Oldřich!“

Oldřich. Vojevoda? Kdybych jím byl! (Hodí mu váček zlata.) Tu, abys mlčel a neprobudil, co ještě v mých jen prsou dřímá atd.

Scena čtvrtá. (Síň na Vyšehradě.)

Jaromír. Oldřich. Kochan. Herouš. Hovora. Berkovský a jiných pánů a vladyků. *Jaromír*

uvítá Oldřicha; *Oldřich* nadchnutý hrdostí nad dosaženým vítězstvím, proukáže se listem císaře, který jej za spoluvládce nad zemí Českou ustanovuje. Jaromír se zarazí a potupiv Oldřicha dá jej vsaditi do vězení.

Scena pátá. (Před Vyšehradem.)

Herouš drží řeč na shromážděné vojsko a lid o nehodném zajetí Oldřicha; lid se spikne jej osvoboditi.

Scena šestá. (Kaple na Vyšehradě.)

Břetislav děkuje Bohu za obdržené vítězství a dosažení slávy i pokoje, pak se ubírá do náruči své Jitky.

Scena sedmá. (Před vězením Oldřichovým.)

Oldřich zuřivý a vášnivý od přirozenosti, lidem vysvobozen, přisahá pomstu Jaromírovi, svrhne jej se stolce a do toho samého jej uvrhne vězení. Lid provolává Oldřicha za vojevodu. Mezi lidem *Svojín.* Oldřich odchází, by se dal dosaditi na stolec vévodský.

Jednání druhé.

Scena první. (Síň na Vyšehradě.)

Oldřich sám se dosadí na trůn, nesmírnou jevě vlády chtivost; pak se sejde s *Kochanem*, který, poukazuje na Boleslava, jej nabízí, aby i on s Jaromírem jednal, jako tento nakládal s bratrem, čemuž *Oldřich*, v největším jsa vzteku, přivolí.

Old. Tak mně milý tento zlatý vínek,
Jež mi zdobí vojevodské čelo,
Že ho sevřená nepustí ruka,
Leč až někdy sama sebe smrti
Vstříc se podá; a to ještě slzy
Zraků mroucích vřele lichotiti
Budou lícím mojím ustydlým,
Aby žal nevydul na nich břehy,
V něž by stékaly se potoky,
Které ještě mrtvý prolévati
Budu, že již v cizí ruku dán jest.

Scena šestá. (Ve věži.)

Kde mají býti oči vypáleny Jaromírovi, žádá ještě jednou vyhlédnouti z okna. Řeč na okolí.

Jednání třetí.

Scena třetí. (Skály.)

Boleslav, otec Jaromírův a Oldřichův, bez smyslů přijde slepý se skály s rozžatou loučí. *Boleslav* jen se staví bláznivým, aby zbudil lítost nad sebou, a zůstal jist životem, také před *Jaromírem*:

Bol. Čím jsem byl, tak daleko již jest,
Že víc nevím, zdaž to jistotou
Čili snem jen přešlé bylo noci.
(Načež *pachole* vedoucí *Jaromíra.*)
Pach. Nech, starče! však není toho třeba,
Tento tě neprozradí -- nepozná —
A, bys i lítost také zbudil v něm,
Nemá ti čeho dáti, byť i chtěl.
Bol. Slepý — slepý? — slepý? — — O již vím,
Co slepým býti jest — oslepeným; —

*

Já jsem tím také byl — však již dávno! —
O, jakobych viděl zraky tvé,
Jak namáhá se zbledlá zřenice
Ještě něco chtící zhlédnouti,
Co v bolestech zatím žíla sebou
Trhá, kroutící umrlým okem tvým,
Jakbys v smíchu svoje zvracel zraky.
O, to strašný osud, býti slepým —
Oslepeným — na krok vzdáleno (makaje okolo sebe)
Co od tebe, již není pro tebe,
Tvůj svět tak ouzký, tak malý jest,
Nepotřebuje místa víc, než ty; —
A časem-li co z dálky pochopíš
Uchem otevřeným, jen touhu tvou
To budí více, bys to spatřil též.
O, já to znám, tak jsem bloudil i já,
a t. d.

(Hrdě.) Teď však jsem sám si stvořil jiný svět,
Ten žije ve mně — kdo mi vezme zrak,
Jímž na tento svůj vlastní hledím svět?

Jar. Nic než smrt!

Bol. Ha! — co díš? — a předce

Smrt mne zbaví toho také zraku; —
Tedy — nic — nic — nic nespatřím více,
Nic než tmu, a ani tuto již —?
Však co více, ona také sluch
Vezme mi, zbaví mne čichu, citu,
Ani jeden smysl nezbude,
Jenž by zbudil touhu po zraku;
Říše ta pustá bude noc,
Až já zapadnu — a smrt a t. d.

Scena pátá.

Před lesem se sejdou dva *lovci* a vypravují, že *Oldřich* tak často po lesích honí, by se vyrazil, že to však nic naplat.

Scena sedmá.

Jaromír a *Boleslav* prosí *Oldřicha* o almužnu. On je dá dovésti na Vyšehrad.

Boleslavova řeč, kde ponejprv přijde na Vyšehrad a od věci k věci jest veden. Zde umíraje, prorockým hlasem praví, že vše co padlého od vlády odmrštěno bude, a jen hříchem nevinný dosáhne žezla a skleslou pozdvihne zem.

Dověděv se, kde se vynachází, tak silně pohnut jest, že již dříve stářím i svou nemocí oslaben, sklesne a dokonává.

Na otázku Jaromírovu: Zdali zná tu síň, v níž se vynachází, odpovídá:

Bol. Zdaliž znám tu síň, se tážeš?
O, tu síň já dobře znám!
Po klenutí jasnomodrém
Zlaté hvězdy v kole plynou,
Jediný jež nese sloup!
Kol a kolem postav krásných
Velké množství na mne hledí,
Přivodíc památky nové
Pominulých, milých časů
Dávno, dávno zašlých dnů; —
Jako pachole jsem bloudil
Touto síní, neznaje
Ničehož, co z svatého
Mohlo by mne místa toho
Vypuditi; jinoch jarý
S toužebností jsem patříval
K zlatu hvězd, jenž po klenutí
Modrém plouly této síně;

Tato síň patřila činy,
Jež co muž jsem druhdy konal;
Patřila i strašný čin,
Pro nějž z síně vyvržen,
Zbaven světla jasných hvězd;
Za trest dlouho bloudil jsem
Hustou, čirou, hroznou tmou.
O, jak často hořký pláč
Rozléhal se hvozdem temným,
Kdy já, slzí nemaje,
Hlasem velkým, lkáním trapným
Onen čin jsem oplakával!
Jak jsem toužil v síň tu zpět,
Hledal světlo jasných hvězd; —
Darmo — darmo. — Však hle, stařec,
Uslablý tak dlouhým pláčem,
Přiblíživ se k hrobu temnu,
Uveden jsem opět v síň;
Jako druhdy nade mnou
Po klenutí jasnomodrém,
Jediný jež nese sloup,
Zlaté hvězdy v kole plynou; —
A po dlouhé, strastné době

Nová rozkoš ňádra plní,
A kdy myšlénka, že vina
Ještě tíží ducha mého,
Zprzniti chce blaženost,
Zní to libě síní velkou,
Jakby souzvuk věčný hvězd
Hlásal, v sen mne kolébaje:
„Odpuštění! — odpuštění!“

(Sklesne a zdvihaje ruce, tak že jednu *Jaromír*, druhou *Oldřich* chopí, skoná.)

Jednáni čtvrté.

Jitka u okna sama; pak s *Heroušem*, jenž jest v zahradě.

Jit. Zimní vítr čeří chladnou vlnu,
Studeným zjasněnou svitem luny.

Her. Mně o závod s větrem studeným
Barví plamen, který sem mne vodí,
Líce, jež by dávno byla zbledla,
Kdybys ty nebyla.

— — — —

O by mohly červené rty moje
Co dvé milujících poutníků
Snížiti se k svaté své, ku krásné
Ruce tvojí, aby odhřešily,
Co provinil jazyk, bratr jejich,
Proti jemnému tak uchu tvému
Takou žalobou.

Herouš opět v zahradě pod okny *Oldřichovými*, kde jej chce zastřeliti, odejde a zas se vrátí několikkráte, než se odhodlá k vraždě, zastřeného tmavou nocí nespatří *Oldřicha*, až jej *Kochan* pobídne, a on odchází, by *Oldřicha* zavraždil.

Oldřich (otevře okno v noci před svou smrtí). „Mračno se nese nízko při zemi, jakby oblouk nebeský spojiti se chtěl s zemí, a v svém klíně ji rozmačkati. Mezi černým mračnem bílé skví se pruhy, co na příkrově, hrozněji vyvyšujíc hloubi mračen. Všude tma, jen za řekou se míhají světýlka z chudých, však spokojených chýšek; všude pokoj, tolik miriad těles nebeských se vine v oblouk, u věčném pokoji a míru, v každém snad tolik obyvatelů co na naší zemi, a v každých

prsou mír a pokoj, v mém jen srdci pokoj není žádný, mír můj ztracen, ztracen — ztracen. — (Jde pokojem.) Jak se dutě rozléhá krok tak děsně dlouhou síní, každé hnutí leká ducha mého atd. (Přistoupí k oknu.) Vltava hučí jako píseň pohřební. (Zvonek zní.) Slyš, zvonku smutný zvuk opět zve smrtelníka k hrobu — v tichý pokojný sen — volá jej na (zaražen) věčnost! Což kdyby mně zazněl? — — věčnost? — a t. d. (Zvon umlkne. Z nenadání přiletěl šíp a raní Oldřicha. Postřelený sklesne, po chvíli se zdvihne, stírá si studený pot s čela, chce volati o pomoc, hlas mu nestačí; vezme svíčku, chce ven volati o pomoc, vrávorá ke dveřím, u dveří sklesne, světlo shasne, temná noc kolem. Temně *Oldřich* v chrapotu: „Věčnost!“ vysloví a umře. Zvonek znova počne zníti, opona spadne.)

Jednáni páté.

Kde v hrobce všickni tři z vévod zabiti leží, přitáhne *Břetislav* z vítězného boje.

Kde se vrah domnívá býti nejjistější, padne.

Vojevodské mrtvoly přistírají příkrovem, *Břetislav* vychází z hrobky; smutná hudba z venku.

Po chvíli slyšeti lid: „*Ať žije Břetislav, kniže české!*“

K r á l   F r i d r i c h.

Truchlohra v pěti jednáních.

Proslov.

Háj. Slunce vychází. Pěvec, vyjda s harfou a řeč svou přiměřenými zvuky provázeje, mluví:

Pozornýma poslyšte ušima,
Z dávnověkosti co harfy mé
Hlásati vám budou struny zvučné;
O bitvách, o krutém lásky želu,
I o skvělé síle, zašlé slávě.
Byla bitva strašná bojována
V obličeji stověžaté Prahy,
Na temenu šírém Bílé hory;
Byla bitva hrozná, boj byl strašný,
Čech tam stál naproti bratru Čechu,
Oba pro svého se bili krále,

Potokem se valila krev s hory.
Bílá hora co Medea druhdy
Byla dítek svých zbarvená krví;
Břinkot zbraně Krkonošské hory
Opětovaly ze vzdálí strašný,
Podnes ještě v bledém luny svitu
Ohlašují hájové to čeští;
A kdy poutník v temné noci kráčí
Po temenu šírém Bílé hory,
S hrůzou patří míhati se stín
Nad svým hrobem; temnou nocí zazní
Brzo „Tábor!“, časem zas „Maria!“
Dvěstěkrát vyvstalo pestré kvítí
Na hlubokém bojovníků hrobě,
Od těch časů do dnešního dne.

(Zdaleka jest slyšeti zvonku hlas.)

Vystavěli kapli na temenu
Bílé hory; hlásá zvonu hlas
Tichem jitřním krajině vůkolní
Ze sna probuzené, u oltáře
V oběti že kněz bude vzdávati
Bohu díky, křesťanstvo že vítěz
Přispíváním jeho vyšlo z boje. —

(Odchází hájem.)

Jednání první.

Hradiště. Zámecká zahrada.

Scena první.

Budova. Jesenský. Milada.
Veloň přináší psaní.

Vel. Posel z Prahy zde přinesl zprávu;
Odevzdav ji pravil, žeť má na spěch,
A již podkova vraníka jeho
V rychlém skoku tepe cestu k Praze.
Bud. (přečta psaní).
Vyvolen jsem za strážce koruny
Královské, i požádán, by rychle
Odebral jsem na cestu se k Praze,
Nastoupiti svého ouřadu. —
Veloni! ať sedlají mi oře,
I ty sobě osedlej vraníka,
A pak k Praze, v den o závod s sluncem,
V noci pak o závod s bledou lunou.
(*Veloň* odejde.)
Dcero má, buď s Bohem! Vy, Jesenský!

Brzo synu můj, opatrujte
Poklad v dceři mé vám svěřený!
Jes. Buďte ujištěný, otče můj!
Že můj život není mně tak milý,
Jako milá dcera jest mně vaše.
Mil. O můj otče, proč tak rychle od nás?
Posečkejte den dnešní a přes noc;
Není jisto v noci k Praze jeti.
Bud. Tys dětinská, že se o mne bojíš;
Veloň se mnou jede, máme zbraň též;
Povinnost mne volá, musím v čas.
Počíti kdo co chce, rychle počni,
Čas nečeká, jako vítr letí;
Povinnost buď rychle plněna;
Zdlouha kdo co koná, polou koná.

Boleslav.

Truchlohra v jednom jednání.

Scena první.

Zahrada klášterní na hradě Pražském.

(První jitro před slunce východem.)

Milada (u okna).

Dnes již? — dnes, dřív nežli slunce vyjde,
Tebe znova pohřešiti mám?
Samodruhu, bratře můj! o strašně,
Strašně tiskne hřích tvůj, Boleslave,
Syny tvé i dcery! — Znova mám
Loučiti se s tebou, bratře můj;
Víc, o víc než bratře!? — Jak mi smutno! —
Právě jako tenkrát, v slavný Řím

Kdy mne vedla mnoholetá pouť,
Oplakávati kde otcův hřích
Měla jsem odloučená od vlasti,
Uzavřena ve zdech klášterních,
Daleko tak, daleko od tebe. —
Nelze bylo mi bez tebe býti;
Netěšila obloha mne jasná
Italie krásné; vůně myrty
Nevábila k radosti, jen k žalu.
Opuštěná co hrdlička v skalách
Plakala jsem sama, sama! — sama!! —
Nikdo nerozuměl pláči mému,
Jako tvému druhdy, samodruhu!
Sami dva jen rozumíme sobě,
Oba rovný, stejný tiskne žal;
Vyvrženi co na ostrov pustý,
Vkročili jsme v bezradostný svět —
Bez sebe jsme sami — osamělí! —
Jak mně možno bez tebe tam býti? —
Lze-li člověku jest samotnému
Přebývati v pustinách rozlehlých?
Šírá poušť, noc tmavá; každý strom
I luna bledá lkají sice s ním;

Však ach — nepoznají pláče jeho;
Lkání druha neuleví žalu,
Jaký tiskne smutné srdce jeho,
Leč kdy jeho spolusmutný druh
Porozuměv žalu jeho pláče.

Polesný.

Veselohra ve třech jednáních.

Jednání první.

Před domem Zahořanského v lese, kolem zadního dílu domu zahrada, jest však přes ni viděti vrcholy borovic a jedlí. Při zemi v domě byt Podhajského, nahoře v pravo byt Sylviin, v levo Lidmilin.
Večer, slunce zachází.

Výstup první.

Z Borové co polesný a *Václav* co myslivec převlečení odcházejí z domu, je doprovází *Zahořanský, Podhajský, Lidmila.* Na zad *Jan.*

Zahořanský (k šlechticovi). Tedy s Bohem, pane Dvorecký, a zůstane při tom, jak jsem slíbil. Ačkoliv dnes již měla dcera má zaslíbena býti panu Podhajskému, proto přece, abyste po-

znal, že i vás miluji, má to ještě na půl léta, dle žádosti vaší, odloženo býti; a kdyby pak vám se podařilo za ten čas lásku mé dcery sobě získati — (Lidmila ohlédne se po Podhajském a vrtí hlavou, jakoby chtěla říci: »Nikdy!«) — a pan Podhajský od ní upustil — (Podhajský dává Lidmile k srozumění, že se to nestane) — bude dcera má manželkou vaší.

Z Borové. I za naději vám děkuji, vzácný pane; a buďte ubezpečen, že mé lásce k mnohovážené slečně Lidmile nic, leč neštěstí mé, kdyby pro mne snad ztracena byla, se nevyrovná. Již dávno bych vás o její ruku byl požádal; však pamětliv jsa, že ještě ani půl léta neuplynulo, co jsem na panství pana šlechtice z Borové, a tudy co polesný i do vašeho mnohováženého sousedství přijíti štěstí měl, a že za ten čas vám možno nebylo, mne dobře poznati, nedůvěřoval jsem si to učiniti; až pak zpráva, že slečna Lidmila panu Podhajskému zaslíbena, a tudíž nad mým štěstím má rozhodnuto býti, smělosti mně dodalo, vás o půl léta času poshovení požádati.

Zahořanský. Což vám i ode mne povoleno jest. A nyní mějte se dobře; doufám, že nás brzo zase návštěvou poctíte.

Z Borové. Mějte se dobře, vzácný pane, a buďte ujištěn, že co nejdříve vašeho milostivého povolení použiji.

Zahořanský (odchází do domu). S Bohem tedy! (Zajde.)

Výstup druhý.

Předešlí bez *Zahořanského.*

Z Borové (k Podhajskému). Mějte i vy se dobře, pane Podhajský, a doufám, že jako vždy jindy dobří zůstaneme přátelé; nechtějte se na mne horšiti, že jiskra z těch samých očí, jež lásku vaši rozohnila, příčinou jest, že i mé srdce plamenem se zňalo.

Podhajský. Ač jste mému štěstí na nějaký čas zamezil cestu a na odpor se mu stavíte, nicméně panuj mezi námi staré přátelství. (Podává mu ruku.)

Z Borové. Též i vy, slečno! mně račte milostivě odpustiti, že věda se nemilovaným od

vás, přece o vaši lásku se chci ucházeti; víte, že nešťastný každého stébla se chytá, doufaje, že jest s to, aby jej nad vodou udrželo.

Lidmila. Však, pane polesný, snad víte, že ten, který se stébla chytá, větším dílem utone; nevím ale, proč bych se na vás horšila, snad že mne milujete? — To bych jistě byla první z děvčat, která by tak jednala!

Z Borové. O jak jste mně ulehčila, milostivá slečno; nic nezdálo se mně hroznějšího, než vaším hněvem obtížena se věděti, a bych pravdu mluvil, obával jsem se toho, mysle, že jsem v očích vašich toho zasloužil. Též i velice mne těší, že pan Podhajský o mně špatněji nemyslí, než prve.

Podhajský. Proč bych já vás nenáviděl, věda, že na vašem místě též tak bych byl učinil a pro Lidmilu vše podnikl, ačkoliv, proč bych zapíral, mne mrzí, že den mého štěstí vzdálenější bude, než prve; více příčiny k pohoršení slečna sama mně dává, nechtíc se ani dost málo zamrzeti, že zaslíbení naše na půl léta jest odloženo.

Lidmila. Pan Podhajský zapomněl, že nám dívkám nesluší, nešťastné ještě nešťastnějšími činiti; tuším, žádá, bych jen vezdy: „Miluji tě, Podhajský,“ v ústech měla. Ostatně ale mním povinna býti, abych v přítomnosti pana Podhajského k jeho utěšení a udobření opakovala, co již onehdy vám, pane Dvorecký, když jste mne o mé mínění žádal, jsem oznámila: že mé smýšlení o vás zcela vás uspokojiti může; ale *láska* má že náleží panu Podhajskému.

Podhajský (políbí slečně ruku).

Z Borové (stíraje si slzu s oka). Slečno, dříve jste pravila, že nechcete nešťastného činiti nešťastnějším; o kdybyste věděla, jak já jsem nešťastný a mnoho-li nešťastnější vaším vyřknutím!

Lidmila. Odpusťte, jestliže jsem se provinila; úmysl můj byl dobrý, domnívala jsem se, že jako lékař nejtrpším lékem často nejdříve předešlé zdraví navrátí, i mně takto se poštěstí; neb jak jste mne ujišťoval, jest tento lék nejtrpší. Mějte se dobře, zůstaňte naším přítelem jako kdy jindy; na lásku ke mně však hleďte zapomenouti. (Odejde do domu.)

Z Borové. Mějte se dobře, slečno, však na vás a na lásku mou zapomenouti mně nelze, nikdy — nikdy!

Výstup třetí.

Předešlí bez *Lidmily.*

Z Borové. O pane Podhajský, kdybyste si jen představiti mohl, jakého již namáhání mne to stálo, abych na Lidmilu zapomenul, však všecka má práce jest nadarmo. Není možno mně bez ní býti, ani pomysliti nesmím, že navždy mám od ní odloučen býti. Až posud ještě láska má jen v mých byla prsou zavřena; teď není mně možno déle mlčeti, a vy, pane, který dle smýšlení světa byste snad poslední o tom věděti měl, jste první po Lidmile, který o tom odemne jest zpraven.

Podhajský. Představiti si mohu stav váš, i uznávám důvěrnost vaši ve mne, a snad k vašemu utěšení mohu vám říci: kdyby má něměla býti Lidmila, že vy ten první byste byl, jemuž bych jí dopřál; však jako vaše, tak i moje láska bezkonečná jest, a jak vám tak

i mně nemožno, bez Lidmily býti. Ctím vás jako kdy jindy, a možno-li, též bych řekl, že má láska k vám ještě zrostla; neb velice si vážím muže, jenž rovnou cestou kráčí, což i vy jste učinil. Neb kde jiný by potajmo byl jednal a všelikými ouskoky a nedovolenými prostředky lásku naši byl hleděl podkopati, tu vy co poctivý muž jste lásku svou zjevil; protož mějte se dobře, a nebe vám přej štěstí, jehož tak velice hoden jste. (Podá mu ruku.)

Z Borové (odvrácen, tiskne Podhajskému ruku). Mějte se dobře.

Podhajský (odejde do domu).

Obsah.

*

Strana